

B

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

**2001. 4. szám
DECEMBER**

Z

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás
Országos Parancsnokságának
Sajtó- és Kommunikációs Önálló Osztálya

Megjelenik negyedévenként * Huszadik évfolyam 4. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. BÖKÖNYI ISTVÁN

Tag:

DR. CSORDÁS SÁNDOR
DR. KABÓDI CSABA
DR. LŐRINCZ JÓZSEF
DR. MEZEY BARNA
DR. NAGY FERENC
DR. VÓKÓ GYÖRGY

Főszerkesztő:

BUJÁKI ILDIKÓ

Felelős szerkesztő:

SZABÓ ISTVÁN

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,
Steindl Imre utca 8.

Telefon és telefax: 312-0090

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Bökönyi István bv. v.órgy, PhD., kandidátus, a BVOP Országos Parancsnoka, Dr. Csé-
ri Zoltán, bv. alezredes, a Fejér Megyei Bünte-
tés-végrehajtási Intézet parancsnoka, Dr. Csor-
dás Sándor, főosztályvezető, IM. Büntetés-vég-
rehajtási Felügyeleti Főosztály, Csóti András
bv. dtbtk., a BVOP általános helyettese, Dr. Dá-
vid Ibolya, a Magyar Köztársaság igazságügy-
minisztere, Deák Ferenc István, főmunkatárs, a
BVOP szakkönyvtárosa, Fliegauf Gergely, fő-
munkatárs, BVOP Stratégiai, Tudományos és
Nemzetközi Főosztály, Fónay Jenő, a Politikai
Foglyok Országos Szövetségének elnöke, Gara-
mi Lajos, főosztályvezető, BVOP Fogvatartási
Ügyek Főosztálya, L. Molnár István, lelkész,
Dr. Lajtár István, legfőbb ügyész, Dr. Lőrincz József,
egyetemi docens, ELTE Büntető-eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási jogi
tanszék, Dr. Mádl Ferenc, a Magyar Köztársas-
ág elnöke, Módos Tamás, főiskolai adjunktus,
Rendőrtiszt Főiskola, Dr. Müller Anikó, osz-
tályvezető, BVOP Jogi Osztály, Posztobányi
Mária, bv. fhdgy, Kalocsai Fegyház és Börtön,
Szabó István, főmunkatárs, a Börtönügyi Szem-
le felelős szerkesztője, BVOP Sajtó- és Kommu-
nikációs Önálló Osztály, Jonas Weber, tudomá-
nyos munkatárs, Baseli-és Bemni Egyetemek.

A fényképeket Milkovics Pál készítette.

A folyóirat előfizethető a bv. előírányzat-felhasználási
keretszámláján (10023002-01393008-00000000)

vagy a szerkesztőségben beszerezhető készpénzátutalási megbízáson.

ISSN 1417-4758

Előfizetési díj egy évre 1200 forint.

Előkészítés és tördelés

a BVOP Sajtó- és Kommunikációs Önálló Osztályán készült.

Nyomdai munkálatokat a Duna-Mix Nyomda végezte.

Felelős vezető: Garami Antal

Emlékhely-avatás a Kisfogház udvarán

Börtönügyi Szemle

Budapest, 2001/4.

Emlékhely-avatás a Kisfogház udvarán

1956. november 4-e. Baljós dátum a magyar történelemben. Ezen a napon kezdődött meg a szovjet csapatok visszaözönlése keleti végeinkről, és ezen a napon kezdte meg eltaposni kegyetlenül, kétszázézer szovjet katona, a makulátlanul tiszta forradalmunkat. És visszajöttek velük, tankokban elbújva, Magyarország magyar árulói és hóhérai. Meghozták nekünk az ő szabadságukat. Azt a szabadságot, mely a magyar népnek már előtte sem kellett. Ezért szállt szembe elnyomójával és annak készsége kiszolgálóival. Bármenyire is lelkesen harcoltak a Corvin közben, a Széna téren, a Kiliánnál, ekkora túlerővel szemben nem lehetett kétséges a küzdelem kimenetele. A szovjet gyártmányú „szocializmus” hatására több mint kétszázézer magyar hagyta itt szüleit, testvéreit, halottait, egzisztenciáját, mert nem kellett neki ez a „szabadság”. Aki maradt, annak sem kellett ez a „népi demokrácia”, de nem volt mit tenni, Magyarország területét megszállták az oroszok. És hát egy nemzet mégsem mehetett világgá. Szabadságharcunk elbukott. Torokszóritó csend borult Magyarországra. Az árulók, még arcukon a rettegés nyoma-

ival, bántatlanságot ígértek mindenkinek, de csak az alkalomra vártak.

Ekkor még élt az adott szó becsülete, és az emberek elhitték nekik, hogy nem lesz senkinek sem bántódása. De 1957-től kezdve elszabadult a pokol. Megszállóink megmutatták nekünk milyen a bolsevik virtus, szolgálk pedig, hogy mit ér az adott szavuk. Több száz hazafit – férfit, nőt, gyereket – küldtek a bitóra, míg Haynau „csak” 103-at. Gyereket viszont nem. A java csak ezután következett. „Jaj, a legyőzötteknek” örök törvénye alapján, a győztesek – szolgálk által – irtózatoss bosszút álltak. A legtöbb akasztást a Gyűjtőben, a Kisfogházban végezték. Ezért, ennek emlékére, 11 évvel a rendszer-változás után, 2001. november 4-én megnyitották a Kisfogházban azt az emlékhelyet, mely az idők végezetéig némán hirdeti egy rendszer brutalitását, és márványba fagyva őrzi az itt ártatlanul kivégzett hősöknek neveit, és ezzel nem bosszúért kiáltva az égre, de a világon mindenkinek tudtára adva azt, hogy él egy nemzet ezen a földön, mely a szabadságot többre becsüli a saját életénél is.

A szerkesztő

Dr. Mádl Ferenc köztársasági elnök beszéde

*Elhangzott Budapesten,
az emlékhely avatásakor a Kisfogházban*

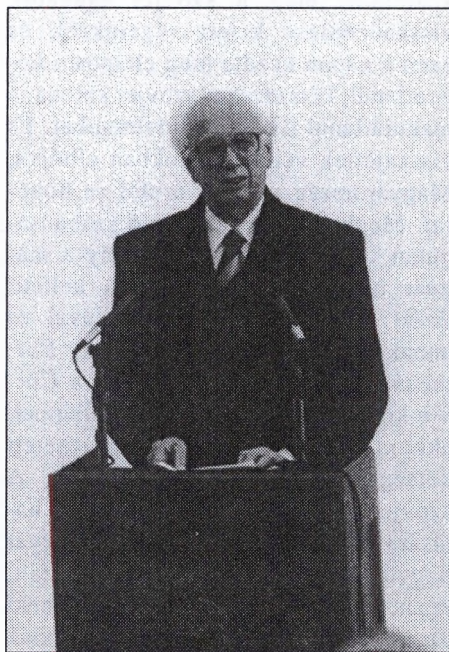
Tisztelt Emlékező Közönség!

Magyarország vérrel áztatott szent földdarabján állunk. Sok van ilyen. Ezekből nőttünk vele így össze. A mohácsi csatatér, Zrínyi Miklós áldozata Szigetvárnál. Az 1848-1849. évi szabadságharc hőseinek vére a nagy csaták színhelyein. Batthyány Lajos vére a pesti Új épületnél. Az aradi tizenhármak vére Aradon. Bajcsy-Zsilinszky Endre Sopronkőhidán.

A sor ennél is hosszabb persze, míg eljutottunk 1956-hoz, amikor folyt a „Piros vér a pesti utcán”. Folyt a harc a szabadságért.

Aztán jött a forradalom leverése és a könyörtelen megtorlás. A Kossuth téren, Mosonmagyaróváron és sok más helyen már előre ontották százak vérért.

De olyan sokat és olyan kegyetlenül magyar elnyomó gépezet ítéletével, oly sok mártírt egy helyen sosem kellett áldoznia a hazának, mint itt a Kisfogházban. Erre nem volt példa Magyarországon. Száz és száz kivégzettnek hullott itt vére. Ők szentelték meg ezt a földet. Ezért kell nekünk is megszentelnünk.

Tisztelt Emlékező Közönség!

Bizonyára valamennyiünket az alázattal átszőtt drámai feszültség érzése hatja át. Az alázaté, mert ami ma vagyunk, mint közönség, mint nemzet, az ő vérükből, az ő áldozatukból nőtt ki.

A mártírokból, a harcban elesettekéből, a sebesültekből, a meghurcoltakéból, az áldozatvállalók nagy seregéből. Drámai bennünk a feszültség érzése. Mert vonzódunk a halálba ment

és a halálba küldött apához, anyához, férjhez, feleséghez, gyerekekhez, testvérhez, hű barátához. Mert itt él bennünk az arcuk. Támaszunk, életünk, hitünk forrása voltak.

Drámai bennünk a tehetetlenségtől feszülő vágy, hogy miért nem lehetnek itt. S akik annyi mindent megszenvedve mégis itt vannak, miért nem élvezik nagyobb szeretetünket. Miért oly nehéz bocsánatot kérni tőlük, hogy ők is megbocsáthassanak.

Tudjuk, hogy életük-áldozatuk itt van velünk. Védik visszamenőleg és ma is becsületünket. Szótlanul is felelősséget, hálát, helytállást és testvériséget, közösségi és nemzeti céljaink jobb követését várják tőlünk.

Tisztelt Emlékező Közönség!

Ma, ezen a helyen, különösen nehéz nem felidézni azokat az áldozatokat és azokat a szavakat, amelyek 56 mártírjainak meghagyásaiban jelennek meg.

A „nem kérek kegyelmet”, ércnél keményebb mondat hangja és a bűnösség el nem ismerése, sokaknál a megélt igazság apoteózisává lett. Nagy Imre a halál árnyékában az mondja vádlóinak: „Ami az én feladatom volt, azt én teljesítettem”. Lesz még Nagy Imre per, nagy tömegek jönnek majd temetésemre, a történelem majd ítélkezik. „elképzeltető-e egyszerűbb, tömörebb hitvallás: a tiszta és nyugodt lelkiismeretű ember szavai ezek, azé az emberé, akit immár senki és semmi nem tud

megfélemlíteni” (Méry Tibor: Nagy Imre élete és halála. Bp. 1989. 365. old.).

Angyal István is elutasítja a megaluvást. Azt kéri az utolsó szó jogán, hogy „ennek a szertelen ifjúságnak bocsássák meg a bűnét és szeressék. ha úgy határoznak, hogy számomra nincs enyhítő körülmény, szembe fogok nézni a halállal”.

(Jobbágyi Gábor: Ez itt a vértanúk vére. Bp. 1998. 184. o.)

Maléter Pál az utolsó szó jogán így szólt: „Nem követtem el bűncselekményt. Nem árultam el elveimet... Eskümet nem szegtem meg, hanem teljesítettem: A néppel tűzön-vízen át” (Méry, i.m. 377. o.)

„A hitem az akasztófa alatt sem hagyott el”, mondta *Obersovszky Gyula* (posztumusz sugárzott TV 1 interjú, 2001. 10. 23.). „Én meghalhatok, de mi élni fogunk”, így írt az általa szerkesztett *Élünk c.*, talán minden későbbi számadat hősi elődjében (Jobbágyi, i.m. 158. o.).

Brusznay Árpád, a humanista lelkesítő veszprémi tanár: „A végső katasztrófát nem tudtam meggátolni”, amelyet november 4-e idézett elő. „Engem bíztak meg, hogy fogjam a gyeplőt... míg ezt a gyeplőt én fogtam, a kocsit senkit sem ütött el” (Kahler Frigyes: A Brusznay per, Bp. 2001. 365. 396. o.).

Mansfeld Péter utolsó szavai a bitófa alatt így hangzottak: „Éljen a szabadság! Éljen Magyarország! Szeret-

lek Édesanyám!” Ha élne, vallja testvéröccse, megint felkapcsolná a vilányt, mint a Medve utcai iskolában tette a forradalom napjaiban. És megkérdeznék, hogy miért tette, azt felelné, amit akkor: „Azért, mert sötét van” (Kósa Csaba: Alhattál-e kisfiam? Bp. 1996. 93. 121. o.).

Tisztelt Emlékező Közönség!

A mártírok sora hosszú. Mentek, különböző lelkierővel és gyötrelmekkel, de egyforma mártíromsággal. Sok százan. Nem tudom, tudjuk-e pontosan hányan. Volt, aki a Himnuszt énekelte.

Túlélő rabtársai emlékeznek így Brusznjai Árpádról (Kahler, i.m. 410. o.).

Megrázó belegondolni. Arany János walesi bárdjainak drámája és hőskölteménye ez, amikor „Ötszáz bizony, dalolva ment, Lángsírba velszi bárd”. A késői magyar Eduárd sem adta százaknál alább.

A sor drámaian tagolt és hosszú. Itt vannak, akiknek a halálos ítélet után megkegyelmeztek. Akik visszajöhettek a lángsírból. A borzalmak kínjait nekik is végig kellett élniük. Alázattal megnevezhetnének Őket, ha nem fájna úgy nekik. Hiszen itt jártak, ahol ma emlékezünk. „Bocsássatok meg, hogy élünk, mondták azoknak, akik számára nem volt remény” (Fónay Jenő: Kálvária 1956. Bp. 1996. 156. o.).

Obersovszky Gyula: TV interjú, TV 1 2001. 10. 23. Wittner Mária: Egyedül maradtam a halálos zárkában.

„Tanúskodnak a halálraítéltek” szerk. Hornyák Tibor, Salgótarján, dátum nélkül. 12. o.). Micsoda elgondolhatóan misztériuma ez a kálváriának, végigmenve minden stáción, s aztán..., viselni a stigmákat, ezerszer felriadni rá, az egész életen át.

Tisztelt Emlékező Közönség!

A mártírok, az elesettek, a bátor pesti srácok, a megkínzottak, a bebörtönzöttek, a meghurcoltak, a felkelt nép serege nagy. Képletesen ma mind jelen vannak.

Ők azok, akik Mansfeld Péter olyan egyszerűen világos szavával nemcsak mondták, de cselekedtek is a forradalomban: „Hogy világos legyen, mert sötét volt”.

Ők azok, akik megrengették az elnyomás birodalmát, hogy aztán néhány évtizedre rá végleg összedőljön. A Nobel-díjas francia író Albert Camus próféciája, hogy a magyarok vére majd meghozza a szabadságot, visszhangzik világszerte azóta is. (I. Tóbiás Áron: In memoriam Nagy Imre. Bp. 1989. 558-559. o.).

Ők azok, akiknek harca nyomán a Történelmi Igazságtétel Bizottság a néppel együtt követelhetette, hogy a jogállam parancsai szerint méltó temetést kaphassanak mártírjaink és elesett hőseink, és elégtétel adassék „mindazoknak, s mindazok utódainak, akik tömeges megaláztatások, üldöztetések, koholt perek vértelen áldozatai voltak”. (Tóbiás, i.m. 541. o.).

Ők azok, akiknek példájára

- félni kellene a gyűlölködéstől és a széthúzástól,
- nagyobb szolidaritást és türelmet kellene viselnünk egymás iránt,
- vernünk kellene mellünket, ha vétkeztünk ellenük és mások ellen,
- félni kellene hamisan sorsot vetni mások köntöse felett,
- jobban meg kellene hallanunk a szeretet és az áldozatkészség szavát.

Ők azok, akik megmutatták a nemzeti egység szebb, holnapi útját.

Ma is áll, amit Szabó Lőrinc írt az Irodalmi Újság 1956. november 3-i számában: „Ész, erő, készenlét és minden szent akarat fogjon most össze, őrizze és emelje végső diadalra benne céljainkat, az igazság, az okosság, az emberiség, a nemes hagyományok és az életképes haladás munkálkodását abban a – semmi harcnál nem kisebb – másik feladatban, ami most következik, az új, az igazi országépítésben”.

Szabó Lőrinc idézett írásának címe: Ima a jövőért. Mondjuk rá, hogy úgy legyen.

Dr. Dávid Ibolya

igazságügy-miniszter asszony beszéde

a Kisfogház Emlékhely átadásán

Köztársasági Elnök Úr!
Emlékezők és tisztelettevők!

Testvéri szeretettel köszöntöm a négy évtizede itt raboskodókat, akik ma vendégeink a Kisfogházban.

Ma és itt emlékezünk egy hazug korszakban kegyetlenül kivégzett mártírjainkra. Emlékezünk azokra, akiket a Forradalom leverése után meghurcoltak, emlékezünk mindazokra, akik a kommunista megtorlásnak estek áldozatul.

A hely, ahol állunk, szomorú emlékezés helye: a kivégzettek, a mártírtok szenvedése tette azzá. Mennyi és mennyi búcsúzás, sírás, dac, remény, megalázás. Sóhaj és aggodalom az otthon maradókért, a túlélőkért. Himnusz, imádság, haláltusa. S a halottszállító szekér nyikorgása az éjszakában! Út a 301-es parcelláig... Nem mi tettük az emlékezés helyévé, hanem a mártírok szenvedései.

„Tisztességes emlékezés nélkül nem lehet nemzetet építeni.”

Alig egy hónapja Aradon emlékezünk. Aradon, a magyar Golgotán. Nekünk kijutott belőle. Kijutott az elnyomók által ácsolt bitókból. Kijutott a szabadságharcok leveréséből.

Utóbb mindig akasztófát ácsoltak

azok, akik nem tanultak a történelemből, akik a nemzet szabadságvágyát semmibe vették. És kísértetiesen ismétlődött meg 45 éve az, ami Aradon 152 évvel ezelőtt történt meg.

Kísértetiesen ismétlődött meg az a megtorlás, amit a nemzet már egyszer átélt. Ám az '56-os megtorlás minden eddiginél több áldozatot követelt.

Reményik Sándor sorai egy nép, a Magyar Nép szabadságfosztása miatti örök sorok:

*„Először a dicsőség hullott le,
Aztán a Hatalom,*

*Aztán a Korona,
A kettős kereszt s a Hármaskorona,
Aztán a Szabadság,
Aztán a Hit,
Aztán a Remény, –
Nyomán a lefutott csillagzatoknak
Maradt a Csend.*

S a Sötétség az égbolt peremén.”

45 éve ezen a napon sötétség borult Hazánkra. Az önkény sötétsége, a megtorlás sötét árnyéka.

Hajtóvadászat indult minden hazug ígéret ellenére.

*Emlékeznek Kádár mézes szavaira
Szolnokon és az azt követő árulására?*

Hazudott és egy népet árult el!

Haynau diadalittasan jelentette, hogy a magyarokból hosszú időre kioltotta a rebellió gondolatát. Kádár ugyanazt tette! Jelentett és teljesített.

De micsoda fájdalom egy népnek, ha közülük kerül ki pribékje. A történelem tapasztalata mutatja, hogy az ilyen könnyörtelenebb.

A forradalmat leverő kommunista diktatúra az idegen érdekek kiszolgálójává vált: az értelmiségitől a kétkezi munkásig, százezreket ellenségnek minősített – koholta a tetteket, a pereket. Örögi színjáték kezdődött!

Ezért ártatlanok a kivégzettek, a meghurcoltak. Ezért nem rehabilitálásról beszélünk, hanem az ártatlanságuk kimondásáról, az emberi, erkölcsi be-

csületük visszaállításáról, emlékük méltó megőrzéséről. A Forradalom, a Népünk szabadságvágyának tisztaságáról.

Tisztelt Honfitársaim!

Az emlékfalon sorjáznak a nevek. Csupa olyan ember, aki nem akart mártír lenni. Azzá vált. Tisztelettel emlékezünk rájuk. De érezzük, hogy nem elég az emlékezés. Több kell: a múlt tanulságának a jövőt kell szolgálnia.

Aki nem tanul a történelem hibáiból, az arra ítéltetik, hogy újra átélje.

Mi a Kisfogház megnyitásával helyet teremtettünk, amely egyszer és mindenkorra – a ma élők és az utánunk jövők számára a megdöbbentő megtorlás megrendítő mementója.

Mementó magunk, mások és a jövő elé! El kell ide jönni, újra, meg újra: látni kell a veszthelyet, a halálos zárlakat. Olvasni a neveket és itt a 301-es parcella közelségében, csendben – de soha bele nem törődve – emlékezni.

Hogy ne legyen többé önkény – zsarnokság – rémuralom. Hogy ne legyen többé e hazának olyan nemzedéke, akit megaláznak, meggyaláznak, rettegésben tartanak. Soha ne legyen a hazának nemzedéke, mely hazugságban nő fel.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Fónay Jenő, a POFOSZ elnöke, egykori halálraitélt beszéde

*az 1956-os forradalom- és szabadságharc 45. évfordulóján,
a Budapesti Fegyház- és Börtön Kiszogházának udvarán*

Tisztelettel köszöntöm Önöket ezen a fájó, szent helyen.

Nem vagyok biztos, hogy el tudom mondani beszédemet,... Megpróbálom a lehetetlent. Kegyetlenül nehéz lesz.

Elnök Úr! Köszönöm nevében is (mutatott a táblákra) köszönöm érző és meghatóan szép szavait, a megértést és a segítséget.

Miniszter Asszony! Köszönöm az érzést, a megérzést, köszönöm a szép szavakat. Felejtetlen emlék marad.

Az a tisztem, hogy emlékeznek a kegyetlen múltra és rájuk. De vajon kire a sok közül? Kire a sok-sok szinte gyerekeMBER közül, vagy a senkinek ártani nem tudó idősebbek közül? A mindig kedves és szerény Szobonya Zoltán bátyámra? Talán a 15 éves korában „bűnös” Mansfeld Petire, Illyés Lacira, aki hazajött, bizonyára nem meghalni, talán apára és fiára az egymás melletti cellából? De emlékezni kell a törvényes miniszterelnökre is, honvédelmi miniszterünkre is! Istenem, számolni sem tudom a bátrakat, a hősokeket, a felejthetetleneket.

Nem csak itt „gyártották” a halált. Az utódoknak, az érdeklődőknek, az annyiszor elátkozott múltat kutatóknak ezt is tudni kell.

Előbb a Markóban, majd a Tolnai Lajos utcában, a Gyorskocsi utcában, s nem csak kötéllal a bitón, de fegyverrel is gumibottal, ököllal is, vidéken is, aztán itt ezen a helyen előbb a fal mellett szabad ég alatt, majd a Miniszter-

elnök után eltakarva, a fedett kivégzőhelyen ritkán egy-két áldozattal naponta, ám inkább négy-öt, hét kivégzettel is nem egyszer. Erre is emlékezhetnének a jogutódok, mielőtt kimennek a hosszú évtizedekig eltakart helyekre bocsánatkérés nélkül koszorúzni.

Emlékezem. De hisz oly mélyen ivódott belém, hogy elkísér kérelhetetlenül. Amikor bekerültem közéjük, kettő közé harmadiknak, naiv voltam, vagy próbáltam védeni a gonoszt (?): „csak nem olyan bolondok, hogy fiatalembereket felakasztanak?”

Majd találkozunk valamelyik bányában”. Szegény Lacika, Újpestről a tanító csak nézett.

Aztán egész éjjel beszélt. . . néhány óra alatt egy egész élet, . . . még utolsó üzenet is befért, többször is megismételve. És búcsúzott, én meg akkor sem tudtam szólni, . . . mint . . . most. Reggel fél 6. Nyílt az ajtó! „A nadrágot haggya!” (Így). És ő ment. Valamit felolvastak neki, ő meg kiállt: Isten Veletek, éljen Magyarország! . . . És nap-nap után ugyanaz. Mint a futószalag. Bitófa. . . húzzák, ékelik, - búcsú, néma hallgatás, lovas kocsi, - . . . Istenünk! Meddig bírják még!? Keresztény, Zsidó, cigány mindegy, ezeknél egyre megy. Angyal Pista mondta egyszer, szenvedéllyel, dühtől elragadtatva, szinte üvöltve: „ez rohadtabb állapot, mint Auschwitz! Ezek magyarok? Átkozottak! Nemcsak őriznek, de vemek . . . irtanak bennünket”.

És íme az Emlékhely elkészült. Szeretnék költő lenni, ezeket az emlékeket . . . szép szavakkal elmondani. Hogy Testvéreim (!) gondolkodjatok. A gonoszsnak vége van? Ezek miniszterelnököket akasztottak itthon!

Ezek Szabó bácsit akasztották, Sente bácsit meg a fiát, meg gyerekeket, akik mind a HAZÁT éltették, a HAZÁÉRT haltak, mert azért küzdöttek is.

És még mindig vannak közöttünk, akik hosszú évek letöltése után is, jog nélkül élnek, nem egyenlő jogú állampolgárok, amikor a régi bűnösök felelősségre vonás nélkül, változatlanul kiáltoznak, vádolnak, és törvényeket hoznak, és koszorúzni akarják áldozataikat.

Halott társaink a temető „legeldugottabb sarkában” elkaparva, megtaposva KIÁLTOT-TÁK felénk keservüket. Istenem! Istenünk! Áldd meg ŐKET! Áldj meg bennünket végre!

Mi meg, akik akkor élve maradtunk, cipeltük még évtizedekig a rengeteg ránk kent gyalázatot. Talán ma is el kellene tűmünk, hogy újra és újra a szemünkbe vigyorogjanak s koszorúzás után felettünk újra ők, ítélkezzenek? Elkéstek! Úgy gondolom, a „nagy Temetés” óta szóltunk eleget.

Köszönöm-köszönöm, hogy elkészült ez a fájdalomokat felidéző, mindenkit figyelmesebbé, talán megbékélésre felszólító Emlékhely, ez a sok vérral megszentelt birodalma a búcsúzásnak.

Köszönöm mindenkinek, aki segített

Imádkozom.

Miatyánk!

A felnagyított szavak kóros közönyében a kivasalt jólétben elhagytunk.

Én is elfordultam Tőled a fuldokló vágy szédülést okozott ma mégis Hozzád fohászokodom Ki a megközelíthetetlenben élsz ott fenn az ismeretlen mennyekben

Kérlek tekints ránk régi jóindulattal

Még ma is szentnek érzem nevedet most tollal kezembem imbolygok feléd és inkább várom a Te országot mint éljem ezt az álnok és hazug világot ahol tömérdek a szemérmetlen hóhér nem számít becsület csak a bér.

Legyen meg a Te akaratom
de hallgasd meg aki szívből kér

szólhasson az ember is kinek kezéhez nem tapad vér.
Mosd ki a mocskot sápadt agyvelőkből üszkösítsd el a szennyes gondolat tüzeit S ha előre látsz Te mindenható!
ne adj tápot anyja emléjéből annak ki nem lesz más csak család.

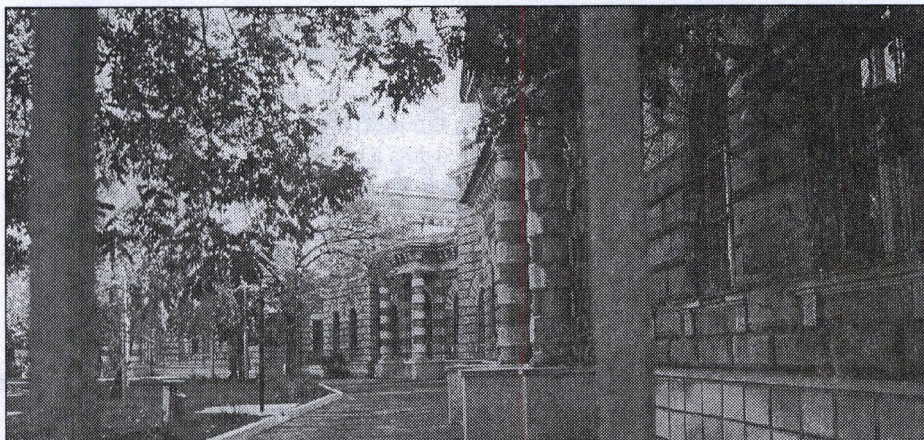
Nem látod!? Újra ő az ítélőbíró.

Az ember ki – a bűnben – kereste igazát nemcsak a magát az igazságért felemelte szavát évekig nem lát mást csak négy dohos falat egy szűk rácsos cellát s Atyám! ott fenn a mennyekben Te behúnytatd a szemed?!
Vagy ki az az Isten . . . ha a gonosz embertelen az úr itt lenn.

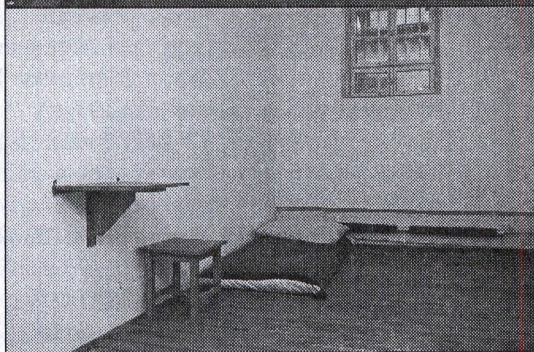
Akit megbíáltak és nem panaszkodik s mindennapi kenyerét – de legalábbis felét – annak ajánlja ki ráfogta fegyverét megbocsátja a sok bűnt mert Téged hallgat – s Te így tanítottad – a nagy ítéletadást a Te kezében hagyja csak arra kér könnyes remegő szavakkal az igazt szabadítsd meg a gonosztól

Amen.

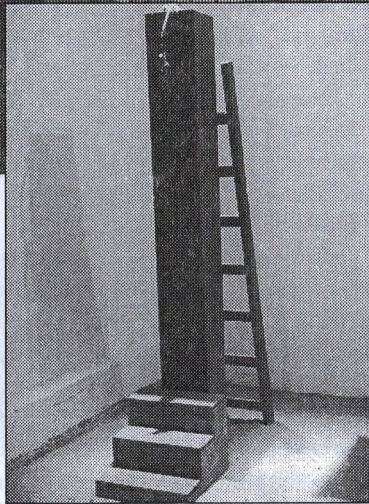
1960. november 4.

A Budapesti Fegyház és Börtön Kiszfogházában végezték ki százával ártatlanul a magyar hazafiakat

A siralomházi zárkából indultak...

...ide érkeztek...

...és ezekkel az eszközökkel küldték a halálba őket.

Az államfő a Kiszfogház megtekintése közben

Bánffy György színművész megnyitója után az államfő, az igazságügy-miniszter asszony és a POFOSZ elnöke mondott ünnepi beszédet

A Kisfogház Emlékfala

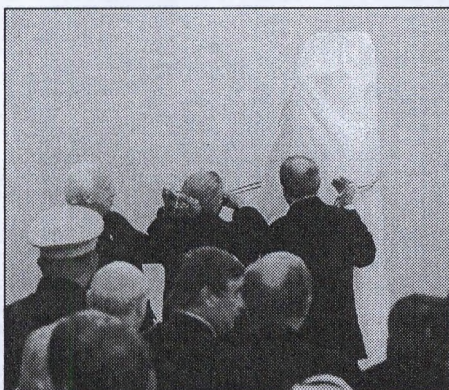

Koszorúzások

Ökumenikus megemlékezés a szoboravatás előtt

Szoboravatás

A szoboravatás utáni meghatott pillanatok

Akikért harcoltak

Az '56-osok megkoszorúzzák kivégzett bajtársaik emlékművét

Harmonizációs törekvések és problémák

*a magyar büntönügyben
a rendszerváltozás időszakában*

A '80-as évek végén a politikai rendszerváltozásnak a büntető igazságszolgáltatás jogállami jellegét erősítő logikájából következett, hogy a haladó polgári államok, de ezen belül is Európa jobbik részének filozófiáját, normáit vettük hazai továbbfejlődésünk zsinórmértékéül. Ez az európai eszmeáramlat a hazai bűnügyi tudományok, de részben a büntetőpolitika formálói számára is már a '80-as években világossá tette az ún. „gondoskodó államszocializmus” csődjét, ezzel együtt kitapinthatóvá váltak a szocialista állam omnipotensnek vélt büntetőhatalmának korlátai. Már a rendszerváltozás évében megkezdődött a büntetőpolitika mindenki számára megnyugtató programja, a büntetési rendszer célszerű, humánus átalakítása irányában. Így a büntető törvényhozás a szabadságjogok és az emberi jogok tiszteletének szem előtt tartásával elsőként a büntetési rendszert szorította a jogállamiság elviselhető keretei közé, a halálbüntetés, a szigorított őrizet és az alkoholisták munkaterápiás intézeti kezelésének megszüntetésével. Aligha férhetett kétség ahhoz is, hogy a korábbi hatalmi struktúra börtöncentrikus szemléletének megszüntetésére is törekedni kell.

A '90-es évek elején különös szinte euforisztikus mozgásba lendült a bün-

etés-végrehajtás elméleti (elsősorban jogi) művelése.¹ A szemléleti torlaszok megszűntével, a hazai szabályozásnak a nemzetközi követelményekhez - kivált az ENSZ és az Európa Tanács normáihoz, ajánlásaihoz, valamint az emberi jogi egyezményekhez - való közelítésével vetődött fel a magyar büntetés-végrehajtás átfogó reformjának gondolata.

A börtönügy reformjának, azaz a büntetés-végrehajtásnak a fejlett európai államokhoz közelítő dinamikus átalakításának, más szóval modernizációjának gondolatkörébe három, egymást kölcsönösen kiegészítő kérdéskör megoldása kívánkozott:

- a büntetés-végrehajtásnak a jogállami kritériumoknak való megfelelése,
- az igazságszolgáltatási rendszer punitivitásának mértéke (amit a fogva tartottak létszáma jelez), valamint
- a fogva tartás tartalmi és tárgyi feltételei.²

1. A rendszerváltozás időszakában megindult *jogharmonizációnak* a börtönügy területén nem kellett távolról indítania. Helsinki (1975) óta a világrendszerek óvatos közelítésének, egymás „titkainak” alaposabb megismer-

hetősége mentén a társadalomdiagnosztikai tényezőként számba jövő börtönügy a korábbinál sokkal inkább a kölcsönös érdeklődés homlokterébe került. A „keleti blokkot” nyomasztó, a haladó világ közvéleményét élénken foglalkoztató gulag-rendszer, a fogva tartottak nagy száma és fogva tartásuk körülményei a büntetőpolitika formálói a „szalonképesség” javítása irányába ösztöklétek. Ennek útja a büntetés-végrehajtás korszerű elveinek, törvényi szintű szabályozásának és törvényességének deklarálása volt. A hátrányos és hangzatos jogi díszletek mögött azonban sem valós politikai szándék, sem gazdasági lehetőség nem volt a fogva tartás reáliáin változtatni.

Hazánk kivételezett helyzete a régióon belül abból fakadt, hogy a '60-as évek derekától a korai Kádár korszak szabadulni akarván az '50-es évek rosszemlékű törvénytelenégeitől a törvényesség szilárdítására törekedett, másrészt a gazdaság átmeneti fellendülésének derűjében születhetett meg a hazai első naiv optimizmust sugárzó büntetés-végrehajtási törvényi szintű szabályozás (1966. évi 21. sz. tvr.).³ Ezek a körülmények, ha a büntetés-végrehajtás tárgyi feltételeiben nem is, de szellemiségében (a szakma-jelleg erősödésében, végső soron a végrehajtás humán vonásainak kirajzolásában) kiemelték a hazai büntetés-végrehajtást a „blokkból”, meggyorsítva az eltávolodást az '50-es évek osztályharcos, „ne csak őrizd, gyűlöld is” szellemétől. Ez a kedvező folyamat is hozzájárulhatott ahhoz, hogy hazánk a '70-es és '80-as években csatlakozhasson a börtönügyet is érintő ENSZ kez-

deményezésekhez (így az 1966. évi Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát az 1976. évi 8. sz. tvr-rel, míg a Kínzás Elleni Egyezményt az 1988. évi 3. sz. tvr-rel ratifikáltuk).⁴ A helsinki értekezlet után az európai börtönszabályok (1973) kerültek tanulmányozható közelségbe, hatásuk az 1979-es büntetés-végrehajtási kódexen kitapintható.

A rendszerváltozás időszakában megindult jogharmonizációs munka egyik fontos megállapítása volt, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye által érintett, a fogva tartással kapcsolatos cikkek (így a 3., 4., 5., 8. és 9. cikk) eddig sem, voltak idegenek sem a jogalkotásunktól, sem pedig a végrehajtás gyakorlatától.⁵ Ennek jele, hogy az 1979. évi kódexet módosító 1993. évi XXXII. törvény nem tartalmaz gyökeres szemléletváltást a büntetés-végrehajtásban, csupán a fogva tartotti jogokat pontosítja, szélesíti és garantálja.⁶ Az 1993-as törvénymódosítás mégis abból a szempontból jelentős, hogy adaptálni igyekeztek az európai börtönügy három alapelvét, a normalizálást, a nyitottságot és a felelősség elveit.

2. *A hazai börtönpopuláció alakulásában* a '70-es és '80-as évek adatai alapján megállapítható volt, hogy a nyugat-európai átlagot (ez 60-80 fő fogvatartott/100 ezer lakos) messze meghaladta. (1. sz. tábla.)

Hazai börtönhelyzetünket jellemezte, hogy az 1978/79. évi kodifikációhoz azért fűztünk jó reményeket, mert bíztunk a relatíve alacsony fogva tartotti létszám (150-160 körüli ráta)

	fő/100 ezer lakos
1970	183
1975	181
1980	175
1985	230
1987	220
1989	159

1. sz. tábla

stagnálásában. Ezután a '80-as évek elejétől egészen 1987-ig a fogva tartotti létszám jelentős emelkedése és tetőzése volt regisztrálható, e létszám visszaesése 1987-től kezdődött el a büntetőeljárás törvénynek az előzetes letartóztatást korlátozó módosításával. Ezután az 1989-es és 1990-es közkegyelmi rendelkezések hatályba lépésével látványos fogva tartotti létszámcsökkenést mérhettünk. A '80-as és '90-es évek fordulójának létszámalkulását jól érzékeltetik a minden év december 31-én regisztrált, abszolút számban mért adatok. (2. sz. tábla.)

1987	22 543
1988	20 821
1989	15 928
1990	12 319
1991	14 810
1992	15 913

2. sz. tábla

A rendszerváltó évet követően 1990 és 1992 között tehát a fogva tartott populáció újbóli gyors emelkedése volt tapasztalható, amit azonban összefüggésbe lehetett hozni a bűnözés dinamikus növekedésével és a bűnüldözők tevékenységének látványos javulásával. A fogva tartotti létszám

várható további emelkedése azonban nem következett be, mint ezt az 1993 és 1996 közötti adatok mutatják. (3. sz. tábla.)

1993	13 186
1994	12 694
1995	12 455
1996	12 763

3. sz. tábla

A '90-es évek közepén készített optimista előrejelzések tartósan 14 ezer körüli létszámban határozták meg a hazai fogva tartott állomány nagyságrendjét, abban a reményben, hogy hazánk túljutott a gazdasági szerkezetváltozás sokk-terápiáján és a bűnözés mederben tartásához elegendő a szabadságelvonással járó jogkövetkezmények és kényszerintézkedések jogállami korlátok és nyugodt büntetőpolitikai megfontolások szerinti, ultima ratioként való alkalmazása. Az így előre jelzett 140-es fogva tartott ráta a '90-es évek közepére Európában is megemelkedett átlag-rátához (70-90 fő/100 ezer lakos) még mindig magasnak tűnt, azonban ez indokoltható volt a hazai bűnözés szerkezetének az európaiótól eltérő voltával, valamint szankciórendszerünk szűkös lehetőségeivel. Ebben az időszakban sokat ígérő törekvések indultak meg a bűnügyi tudomány területén az alternatív szankciók kínálatának szélesítése tárgyában.

A büntetés-végrehajtás a fogvatartotti ráta mennyiségi mutatóit befolyásolni nem tudja, de szakmailag erőteljesen érdekelt annak minél alacsonyabb szinten tartásában. Az intézetek telítettségi foka ugyanis közvetlenül

befolyásolja az elhelyezés színvonalát, a biztonság érdekében teendő kényszerű szükség-intézkedések rezsim-szigorító mellékhatását, a foglalkoztatható elítéltek arányát, a szabadidő-tevékenység programkínálatát, a nevelés individualizáltságának fokát.

A hazai büntetés-végrehajtás a magyar büntető igazságszolgáltatás punitivitásának rendszerváltozás előtti és utáni fentebb bemutatott alakulásából joggal következtethetett arra, hogy a lecsökkent és megállapodott fogva tartott létszámkedvezően befolyásolja a szakmai munka fenti paramétereit.

3. A rendszerváltozás éveiben felgyorsultak az európai börtönmodell megismerésére és hazai alkalmazásukra irányuló törekvések. E fejlődés elvi magját az a változtatási igény jelentette, amely a korábbi paternalista berendezkedésű börtöntől egy új típusú fogva tartásig vezette volna a honi börtönügyet. E korszerű szakmai irányultság feltételezte az elítéltekkel való szorosabb együttműködést, hiszen azt a felismerést tartalmazta, hogy a büntetőintézet a társadalomba történő visszailleszkedést mindössze elősegítheti, de e cél megvalósításának hordozója elsősorban maga az elítélt.

A nyugat-európai tapasztalatok szemléletünk alakulására számos kérdésben jelentős hatást gyakoroltak. A '70-es évek közepén bekövetkezett kezelési ideológia válságának feloldását a börtönnek csak végszükség esetén való alkalmazásában, a hosszú és határozatlan tartamú szabadságvesztés-büntetések csökkentésében, illetve megszüntetésében javasolták. Hangsúlyozták, hogy vissza kell térni azokhoz

a klasszikus elvekhez, amelyek szerint a szankciót a bűncselekményhez kell igazítani, ki kell mondani, hogy a büntetés joghátrány és nem szociálpolitikai intézkedés. E nézeteiben a klasszikus elvek felé forduló *neoklasszikus büntetési filozófia* azon a belátáson alapult, hogy az államnak nincs korlátlan beavatkozási lehetősége az elkövető életének alakításában, ennek korlátait a tette épülő felelősségi rendszer szabja meg.

A kezelési ideológiától való szkeptikus elfordulás felerősítette a szabadságelvonnással járó szankciókkal szembeni kiábrándulást, a büntetés-végrehajtás reszocializáló céljának megvalósítását érintő kétségeket. Előtérbe kerültek a zárt intézet diszfunkcionális jellegét, személyiségkárosító hatásrendszerét hangsúlyozó nézetek.

A kezelési ideológia válsága, a börtönártalmak felismerése nyomán Európa-szerte megindult a szabadságvesztés-büntetések alkalmazásának redukálása. A '80-as évek elejére uralkodóvá vált az a felfogás, hogy a szabadságvesztés nem nélkülözhető a büntetési rendszerből, de ugyanakkor a legtöbb államban szakítottak a börtönbüntetés hatékonyságát mindenáron növelni kívánó nevelési, kezelési módszerek mindenhatóságába vetett elképzelésekkel. Előtérbe került az a realista felfogás, amely a büntetőintézeti körülmények elkerülhetetlenül személyiségkárosító hatásának mérséklését, a börtönviszonyok humanizálását tűzte ki célként. E folyamatra jelentős hatást gyakoroltak azok a törekvések, amelyek a nyugati demokráciákban az *egyéni, emberi jogok* különösen pedig a hatal-

mi túlkapasoknak kitett rétegek, személyek védelmére irányultak. Az Egyesült Nemzetek, majd az Európa Tanács által életben tartott nemzetközi intézményrendszer segítségével kialakított európai börtönmodellnek két alapvető igénynek kell megfelelnie: az egyik a társadalom biztonságához való joga, a másik a fogva tartott személy emberi méltóságának tisztelete. Ebből fakadóan az európai büntetés-végrehajtási politika három alapelvét az alábbiak szerint rögzítették:

- a szabadságvesztés-büntetésnek a szabadságtól való megfosztásból kell állnia, a büntetéshez többletként hozzáfűzött kényszer, vagy szenvedés nélkül,
- a büntetés végrehajtásának elvileg az elítélt újbóli társadalomba való beilleszkedését kell céloznia és
- biztosítania kell alapvető emberi jogainak betartását.⁸

Ezekből az elvekből formálta ki a nyugati európai államok közössége azokat a büntetés-végrehajtási jogalkotást és jogalkalmazást orientáló *börtönügyi alapelveket*, amelyeket a hazai börtönügy a rendszerváltozás időszakában saját fejlődésének iránymutatójává fogadott el.

Ezek:

- a) a normalizálás,
- b) a nyitottság és
- c) a felelősség elve.⁹

ad.a) *A normalizálás elve* szerint a szabadságvesztés végrehajtási körülményeit, az elítéltek életmódját, a fogva tartás anyagi, infrastrukturális feltételeit, valamint az elítéltek jogi helyzetét a lehető legjobban közelíteni kell

a szabad élet általános feltételeihez, illetve a „civil”, állampolgári jogi helyzethez. Amennyire könnyen megvalósíthatónak látszott a jogi normalizáció (lásd fentebb), annyira távolinak tűnt a fogva tartás anyagi körülményeinek gyökeres változtatása. A magyar börtönügy terhes öröksége ugyanis döntően olyan intézetekből áll, amelyeknek többsége még a XIX. században épült és egy letűnt világ kőbe merevedett börtönfilozófiáját hordozza. Az elagott intézeti infrastruktúra, az intézetek területi elhelyezkedése, nagyságrendje, külső és belső építészeti megoldásai akadályozták a fogva tartottak regionális, differenciált, az emberi jogoknak és szükségleteknek megfelelő elhelyezését. A történelmi okokból jelentős részben az ország középső területein lévő intézetek elhelyezkedése és befogadóképessége sem felelt meg az adott régió bűnözési helyzetének, de a differenciált elhelyezés (nők, férfiak, nyitott, félig zárt, zárt stb.) szempontjainak sem. Az európai börtönszabályok az elítéltek egyéni elhelyezését tekintik alapvető követelménynek (szükség esetén megengedi a közös elhelyezést is). A hazai intézetrendszer az elmúlt évtizedek kollektivistá pedagógia felfogásának örökségeként a közös elhelyezést preferálta, aminek következtében a '80-as évek végén mintegy 3300 zárkában helyezték el a 15 ezer főt meghaladó fogva tartott állományt. A lakóhelyiségek mozgásteret tehát korántsem elégítette ki a személyes szükségleteket, de a lakóhelyiségeken kívüli közművelődési, sport- és különböző kezelési programok végrehajtására alkalmas területek hiánya

miatt a büntetés-végrehajtás e fontos feladatát is csak szűkös korlátok között tudta teljesíteni.

Már a '90-es évek elején világossá vált, hogy a normalizálás elvének gyakorlati megvalósítása az intézeti infrastruktúra gyökeres korszerűsítését igényelné, amelynek realizálása messze meghaladja az igazságügyi kormányzat lehetőségeit is.

ad.b) *A nyitottság elvén* az elítéltek szellemi és fizikai izolációját a lehetőségig oldó törekvést értjük. Ez egyfelől szélesíteni igyekszik a fogva tartott kapcsolatát a külvilággal, másfelől növeli a börtön és a társadalmi környezet közötti interakciót a külső erőforrások, szolgáltatások igénybevételével, a közvélemény, a média rendszeres, hiteles tájékoztatásával. A nyitottság elvének érvényesítését a bv. kódex 1993-as módosítása számos új intézmény beiktatásával látta el. A szabadságvesztés zártságát az intézet ideiglenes, rövid tartamú elhagyási lehetőségeivel (rövid tartamú eltávozás, kimaradás, rendkívüli kimaradás) oldotta fel, illetve a végrehajtás progresszivitásának szélesítése érdekében bevezette az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását. Ez utóbbival megteremtette a hazai börtönrendszerből addig hiányzó félig zárt rezsimet. Ezek az új intézmények egyben arra voltak hivatottak, hogy ösztönzőkként az elítélteket nagyobb teljesítésre, normakövetésre, együttműködésre serkentsék.¹⁰

A nyitottság elvének jegyében a hazai börtönügynek és a társadalomnak egy a korábitól gyökeresen eltérő kommunikációs viszont kellett kialakítania. Már a rendszerváltó években el-

tűnt a börtönügy korábbi, a pártállami korszak erőszakszerveire jellemző titkossága, megközelíthetlensége. Ugyanakkor a '90-es évek elejétől az összбүнözést kifejező mutatók erőteljes, robbanásszerű emelkedést jeleztek, ami a lakosság biztonságérzetének látványos romlásával, a бүнözéstől való félelmének növekedésével járt együtt. A közvélemény-kutatási adatok ekkor kimutatták, hogy ez a folyamat megnövelte a represszív intézkedések szélesítésének társadalmi igényét.¹¹ A rendszerváltás a médiát is felszabadította, amely mentesülve a pártállami kontroll alól, jelentős szerepet kapott a közvélemény formálásában. A tömegkommunikáció, mint ez a '90-es évek elején kiütközött a börtönről és a börtönökről szóló információit nem a mondanivaló szakmai-, hanem hírérték- és szenzációtartalma szerint szelektálta. Így nem lehetett közömbös, hogy a hazai börtönügynek milyenek a médiakapcsolatai akkor, amikor a бүнözéstől való félelem növekedésével párhuzamosan zajlik a börtönügy erőteljes európaizálása, humanizálása. Ezekben az években az a felfogás uralkodott, hogy a börtönbüntetéssel kapcsolatos értékvalasztást a humanizáció és a represszió között a szakmai köröknek kell meghatározni és nem a hazánkban amúgy is ingadozó és főleg pesszimista közvélekedésnek. Számottevő és javarészt eredményes erőfeszítések történtek a börtönügy szakmai törekvéseinek minél szélesebb körű bemutatására egy társadalmi konszenzus kialakítása érdekében, hogy a társadalom felismerhesse érdekeit a börtönügy humanizációs törekvéseiben.

A nyitottság elve megvalósításának egy újabb dimenzióját nyitotta meg a rendszerváltozás azzal, hogy reményteljesen újraéledtek azok a társadalmi és karitatív szervezetek, amelyek az intézetek falain belül és azokon kívül gyakorlati segítséget nyújtottak a börtönügy céljának megvalósításában.

ad.c) *A felelősség elvén* a büntetés-végrehajtásnak azt a törekvését értjük, amely az elítéltek felelősségérzetének, önbecsülésének és önállóságának fejlesztésére irányul. Ez az alapelv az elítélt döntési felelősségét hangsúlyozva a végrehajtási folyamat alanyává, közreműködőjévé avatja az elítéltet, a börtön szerepe a társadalmilag elfogadható életvezetés kialakításához való segítségnyújtás.

A '80-as '90-es évek fordulóján világos volt számunkra, hogy az instrukatív-paternalista börtöntől az együttműködő-szolgáltató börtönig vezető szakmai út különösen régiókban nem könnyen és gyorsan átjárható. Kiütközött, hogy az elítéltek emberi és állampolgári jogokkal körülbástyázott önrendelkezését a személyzet egy része saját jogainak, valamint hatalmának és tekintélyének csorbításaként éli meg. Az is világossá vált, hogy az elítélt emberi méltóságát, identitását tiszteletben tartó szerepvállalásához, e bonyolul-

tabb szakmai képlet elfogadásához nem csupán időre, de a személyi állomány anyagi és erkölcsi megbecsülésére is szükség van.

Összefoglalóan: a hazánk börtönügyében már a '70-es évek közepétől meginduló kedvező folyamatok elősegítették jogharmonizációnkat az európai börtönügyi tendenciákhoz. Emellett azonban részben régiós, részben nemzeti örökségként magunkkal hordozzuk a magyar börtönügy reáliáit, sajátos tárgyi, gazdasági, személyi feltételrendszerét, a társadalmi környezet nehezen oldódó intoleranciáját. Ezek megoldása és feloldása a rendszerváltozás időszakában a hazai börtönügy fontos feladatává vált. Viszonylag rövid idő alatt nyilvánvaló lett, hogy a politikai rendszer változása nem keletkezett egy csapásra kedvező feltételeket a börtönügy reformjához. E sajátos és néhány elemében korszakos elmaradást mutató feltételrendszer változtatása hosszabb időt vesz igénybe és java-részt a büntetés-végrehajtáson kívüli tényezőkön, múlik.

Dr. Lőrincz József

Elhangzott a Szemere Bertalan Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság 2001. november 6-7-ei konferenciáján.

Jegyzetek:

1. Lásd különösen **Horváth Tibor, Kabódi Csaba, Kövér Ágnes, Nagy Ferenc, Sereg Pál, Vókó György** szakirodalmi munkásságát.

2. **Lőrincz József**: *A magyar büntetőügy a rendszerváltozás időszakában és az európai normák kontextusában*. Főiskolai Figyelő, 1994. 1.sz. 49. old.

3. Az 1966. évi 21. tvr. részletes bemutatását lásd: *Büntetés-végrehajtási jog I.* BM Könyvkiadó, 1983. (szerk.: Horváth Tibor) 204-210. old.

4. Részletesebben: **Nagy Ferenc**: *A büntetés-végrehajtás nemzetközi egyezményekben és szabályokban*. In: Lőrincz-Nagy: *Büntönügy Magyarország*. BVOP, 1997. 9. old.

5. Lásd: **Csóti A.—Lőrincz J.**: *Jogharmonizáció és nemzeti sajátosságok*. Büntönügyi Szemle, 1997. 2. sz. 35. old.

6. A bv. kódex 1993-as novellájáról lásd: **Sereg Pál**: *Törvény Európában*. Büntönügyi Szemle, 1994. 3. sz.

7. A fogva tartottak számának alakulását, megoszlásukat közli: **Lőrincz—Nagy**: *Büntönügy Magyarország*. BVOP, 1997. 73-75. old.

8. Lásd: **Kabódi Cs.—Lőrincz J.**: *A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának hatásrendszere*. In.: *Kriminológiai ismeretek. Bűnözés, bűnözéskontroll*. Corvina, 1999. 351-354. old.

9. **Rentzmann, W.**: *Normalizáció, nyitottság, felelősség Kelet-Európában*. Bv. Szakkönyvtár, 1995/1. sz.

10. A pozitív ösztönzésről és a progresszív rendszer szélesítéséről lásd: *Büntetés-végrehajtási jog*. Rejtjel Kiadó, 1999.

11. **Farkas Ákos**: *Kriminálpolitika (A büntetés-végrehajtással kapcsolatos társadalmi elvárások)*. Büntönügyi Szemle 1996/3. szám.

Szabadságvesztés végrehajtási fokozatok nélkül?

Gondolatok az új Btk. kodifikációjához

Történeti áttekintés

A szabadságvesztés közvetlen előzményei közé a fogság, a várfogság, a fenyítőházak és a dologházak tartoztak. Magyarországon a XVIII. század végén megérték a társadalmi feltételek a feudális büntetőjog és igazságszolgáltatás gyökeres átalakítására. Az országgyűlés bizottságot hozott létre a büntetőjog és az igazságszolgáltatás megreformálására. A bizottság munkájának eredményeként született meg az 1795. évi kodifikációs javaslat, amely uralkodó büntetési nemmé a szabadságvesztést emelte. A szabadságvesztésnek három nemét állapította meg:

- a szigorúbb és
- az enyhébb börtönt, valamint
- a fiatalok számára a javítóházat.

Az 1795. évi kódex tervezet minden felemássága és fogyatékosága ellenére a magyar büntetőjogi gondolkodás jelentős állomása volt. A kódex tervezet nem lépett ugyan hatályba, de eszméi nyomán született meg 1827-ben az az országgyűlési bizottsági javaslat, amely kerületi és országos börtönök létrehozását javasolta.

A XIX. század első harmadától egyre inkább általánossá vált a szabadságvesztés, a börtönök helyzete azonban siralmas képet mutatott. Nem véletlen, hogy Kölcsey Ferenc és Kossuth Lajos is lesújtóan nyilatkoztak a magyar börtönviszonyokról. A börtönök, tömlöcök, fogház-

zak zömét ugyanis a XIX. század '30-as, '40-es éveiben is középkori állapotok jellemezték.

A XIX. század '30-as, '40-es éveiben a társadalmi haladásért vívott harc egyik kulcskérdése az igazságszolgáltatás reformja volt. Az 1840. évi országgyűlés Deák Ferenc elnökletével bizottságot hozott létre, amely 1843-ban beterjesztette az országgyűlésnek a büntető törvénykönyv tervezetét, külön törvényjavaslat készült a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának szabályozására. A törvényjavaslatban az uralkodó büntetési nem a szabadságvesztés lett, amelynek két formáját jelölte meg

- a rabságot, amely életfogytig vagy határozott ideig tartott, és
- a fogságot, melynek leghosszabb tartama egy év.

A javaslat a magánelzárás rendszerét fogadta el mindkét forma tekintetében. A javaslat kétféle szabadságvesztési intézet létesítését irányozta elő, úgymint:

- törvényhatósági (megyei, városi) fogházakat és börtönöket,
- kerületi, azaz országos börtönöket.

Az 1843. évi büntetőjogi és börtönügyi javaslatok a konzervatív erők ellenállása következtében megbuktak ugyan, de így is rendkívüli jelentős hatásuk volt a magyar büntetőjogi és börtönügyi gondolkodás fejlődésére. Progresszív elveiket a bírói gyakorlat többé-kevésbé megvalósította.

Az 1848-49-es szabadságharc leverését követően az osztrák kormányzat **1852-ben Magyarországon is bevezette az osztrák büntető törvénykönyvet**, melynek következtében a szabadságvesztés általánosan alkalmazott büntetési nemmé vált. Az osztrák büntetési rendszer azonban fejlettségében elmaradt az 1843. évi törvényjavaslattól.

Az 1867-es kiegyezés után az igazságszolgáltatás reformja ismét napirendre tűzte a büntetőjog kodifikációját, melynek eredményeként hosszas előkészítés után született meg az **1878. évi V. törvénnyel elfogadott első magyar büntető törvénykönyv, amelyet a szakirodalom Csemegi-kódex néven ismer.**

A Csemegi-kódex teremtette meg a valóban modern, polgári szellemű büntetés-végrehajtási rendszert. A kódex a **szabadság-vesztésbüntetésnek öt különálló nemét** határozta meg, úgymint

- a fegyházat,
- az államfogházat,
- a börtönt,
- a fogházat és
- az elzárást.

A kódex az Európában már általánosan elfogadott fokozatos rendszert vezette be, annak részben az angol, részben az ír változatait.

A fegyházbüntetés végrehajtása az ír fokozatos rendszer szabályai alapján az országos fegyintézetekben történt (Illaván, Lipótvárott, Vácott, Sopronban, Nagye nyeden, a nők részére Márianosztrán). A fegyházakat a közvetítő intézetek (Kisharta, Lipótvár, Vác) egészítették ki.

A börtönbüntetés végrehajtása kerületi börtönökben vagy törvényszéki fogházakban történt (Szeged, Kőbánya, a nők részére Márianosztra).

Az államfogház kedvezményezett szabadságvesztési *büntető nem* volt az uralkodó osztály tagjai által elkövetett ún. „*bo-csanatos*” bűncselekményekre (pl. párbaj).

A fogházbüntetés végrehajtására 65 törvényszéki fogház és 315 járásbírószéki fogház működött.

Az elzárás a kihágási cselekmények büntetése volt, végrehajtása járásbírószéki fogházakban történt.

A századfordulón a **tettes büntetőjogi irányzat** kezdett tért hódítani, amely a szabadságvesztés mellett az ún. „veszélyes elemek” tekintetében biztonsági intézkedések, bevezetését szorgalmazta. Ennek szellemében került bevezetésre a közveszélyes munkakerülőkkel szemben a dologház (1913. évi XXI. törvénycikk) és a szigorított dologház (1928. évi X. törvény).

Az 1945-ben létrehozott népbírószéki működésével bevezetésre került a „**népbírószéki büntetőjog**”, amely többszöri változáson keresztül, részben fenntartotta a Csemegi-kódex büntetési rendszerét. A népbírószéki büntetőjog eredetileg a következő szabadságvesztési nemeket alkalmazta:

- fegyház,
- államfogház,
- börtön,
- fogház,
- internálás.

Az 1140/1945. ME rendelet eltörölte a fogházat és az internálást viszont bevezette a kényszermunka büntetést. Az 1946. évi XIV. törvény eltörölte az államfogházat, így 1946-tól

- a fegyház,
- a börtön és
- a kényszermunka funkcionált.

A büntetés-végrehajtás fejlődése szempontjából leglényegesebb a **büntető**

törvénykönyv általános részének újjáalkotásáról szóló 1950. évi II. törvény (Btá.) volt, amely teljesen eltörölte a Csemegi-kódex büntetési rendszerét és bevezette az egységes szabadságvesztés büntetést. A Btá. csak egyféle szabadságvesztést ismert, a börtönt. Emellett a kihágások miatt az elzárást alkalmazta. A Btá. indokolása szerint azért nem szükséges a szabadságvesztés különböző végrehajtási neveit, illetve fokozatait meghatározni, mert a szabadságvesztés végrehajtását önálló büntetés-végrehajtási törvénynek kell szabályoznia. A büntetés-végrehajtási törvény azonban nem került megalkotásra. A törvényi szabályozás hiányát különböző utasításokkal igyekeztek pótolni, így 1955-ben kiadásra került az első büntetés-végrehajtási szabályzat. A 103/1958. számú BM-IM-LÜ közös utasítás bevezette az elítéltek kategorizálását. A 8/1959. számú BM utasítás megteremtette a végrehajtás differenciáltságát

- a szigorúbb és
- az enyhébb rezsimú intézetek létrehozásával. Emellett az utasítás előírta a fokozatosság követelményeit is:

- kötelező zárka,
- munkakötelezettség,
- a büntetési idő letöltésének figyelembe vétele a kedvezményeknél,
- az elítélt szabadulásra felkészítése,
- a feltételes szabadságra bocsátás.

A szabadságvesztés végrehajtásában jelentős állomás volt az 1961. évi V. törvény (Btk.), amely a szabadságvesztés-büntetés két végrehajtási módját különböztette meg,

- a börtönt és
- a büntetés-végrehajtási munkahelyet.

A Btk. 1966. évi módosítása (1966. évi 20. tvr.) tovább differenciálta a szabadságvesztés végrehajtását, létrehozta a szabadságvesztés-büntetés négy végrehajtási fokozatát:

- a szigorított börtönt,
- a börtönt,
- a szigorított büntetés-végrehajtási munkahelyet és
- a büntetés-végrehajtási munkahelyet.

Jelentős fejlődésként értékelhető, hogy ebben az időszakban szabályozta első ízben a szabadságvesztés végrehajtását magas szintű jogszabály, az 1966. évi 21. sz. tvr.

Az 1971. évi Btk. novella (1971. évi 28. tvr.) szakított az addigi végrehajtási fokozatokkal és a szabadságvesztés új végrehajtási fokozataiként meghatározta:

- a fegyházat,
- a szigorított börtönt,
- a börtönt és
- a fogházat.

Az 1970-es években kezdtek visszatérni a század eleji megoldásokhoz. A különösen veszélyes visszaesőkkel szemben az 1974. évi 9. sz. tvr. bevezette a szigorított őrizetet, amelyet az 1978. évi Btk. az intézkedések, közé helyezett és így maradt az 1989-es megszüntetéséig. Az alkoholistákkal szemben pedig az 1974. évi 10. sz. tvr. bevezette a munkaterápiás intézeti kezelést, amelyet az 1978. évi Btk. az intézkedések, közé helyezett. Az intézkedés 1990-ben megszűnt.

E korszak terméke a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. sz. tvr. (Bv. tvr.), amely első ízben szabályozta kódexszerűen a büntetések, az intézkedések, a büntetőeljárás kényszerintézkedések és az elzárás végrehajtását. A Bv. kódexet az 1993. évi

XXXII. törvény jelentősen módosította, megteremtve a jogállamiság követelményeit.

A Bv. tv. a fegyház és a börtön fokozatokban bevezette az átmeneti csoport jogintézményét az öt évnél hosszabb szabadságvesztést töltők esetében. Az 1993. évi novella pedig a börtön és a fogház fokozatokban megteremtette az enyhébb végrehajtási szabályok jogintézményét.

A fejlődés következő állomását az 1978. évi IV. törvénnyel hatályba lépő büntető törvénykönyv jelentette. Az 1978. évi Btk. a szabadságvesztés három fokozatát határozta meg:

- a fegyházat
- a börtönt és
- a fogházat.

A büntetési rendszert az 1984. évi 19. sz. tv. módosította, új büntetési nemként bevezetve a szigorított javító-nevelő munkát, amely 1990-ben szintén megszűnt.

Az 1978. évi Btk. 41.§-a meghatározta, hogy a szabadságvesztést büntetés-végrehajtási intézetben, fegyház, börtön vagy fogház fokozatban kell végrehajtani. A 42-44.§-ok meghatározzák, hogy mely esetekben kell az egyes fokozatokat alkalmazni. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatot a bíró az ítéletben határozza meg (45.§). A bírónak lehetősége van arra, hogy a büntetés kiszabásánál irányadó körülményekre tekintettel a törvényben előírtnál eggyel szigorúbb vagy enyhébb végrehajtási fokozatot határozzon meg. A büntetés végrehajtása során a bv. bíró – az elítélt magatartására tekintettel – akként rendelkezhet, hogy az elítélt a büntetés hátralévő részét eggyel enyhébb vagy súlyosabb fokozatban töltse le.

A Btk. meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségeit. Feltételes

szabadságra bocsátásnak akkor lehet helye, ha az elítélt

- fegyházban végrehajtandó büntetésének legalább négyötöd részét,
- börtönben végrehajtandó büntetésének legalább háromnegyed részét,
- fogházban végrehajtandó büntetésének legalább kétharmad részét kitöltötte.

Három évet meg nem haladó szabadságvesztés kiszabása esetén – különös méltánylást érdemlő esetben – a bíróság ítéletében akként rendelkezhet, hogy az elítélt a büntetése fele részének letöltése után feltételes szabadságra bocsátható.

A Btk. meghatározza, hogy az elítélt mely esetekben nem bocsátható feltételes szabadságra.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság az ítéletében meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja. A feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja 20 év, az olyan bűncselekmények esetében, amelyek büntetősége nem évül el, legalább 30 év.

A feltételes szabadság tartama azonos a szabadságvesztés hátralévő részével, de legalább egy év, életfogytig tartó szabadságvesztés esetén tizenöt év.

A feltételes szabadság tartamára, de legkevesebb egy évre az elítélt pártfogói felügyelet alá helyezhető.

A bíróság a feltételes szabadságot megszünteti, ha az elítéltet a feltételes szabadság alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik. Ha az elítéltet egyéb büntetésre ítélik, vagy ha a magatartási szabályokat megszegi, a bíróság a feltételes szabadságot megszüntetheti. A feltételes szabadság

megszüntetése esetén, a feltételes szabadságon töltött idő a szabadságvesztésbe nem számít be.

Ha az elítélttel szemben több határozott ideig tartó, összbüntetésbe nem foglalható szabadságvesztést kell végrehajtani, és a szabadságvesztések folyamatos végrehajtása során a bíróság az elítéltet bármely szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátotta, a feltételes szabadság mindaddig nem kezdhető meg, amíg az elítéltt más szabadságvesztést tölt.

Ha a bíróság az elítéltet több szabadságvesztésből bocsátotta feltételes szabadságra, az elítéltt a több feltételes szabadságot egyidejűleg párhuzamosan tölti. A feltételes szabadság megszüntetése esetén a párhuzamosan töltött feltételes szabadságok mindegyikénél külön kell vizsgálni, hogy a feltételes szabadság megszüntetésének feltételei fennállnak-e.

Összegzés: a modernnek tekinthető szabadságvesztés a Csemegi-kódex hatálybalépése óta sajátos fejlődési folyamaton ment keresztül. A Csemegi-kódex a szabadságvesztés-büntetés **különálló nemeit** teremtette meg. A kódex büntetési rendszere lényegében a Btá. hatálybalépéséig (1951.) funkcionált. A Btá. gyökeresen szakított az addigi büntetési rendszerrel és bevezette az **egységes (nemek és fokozatok nélküli) szabadságvesztést**. Az egységes szabadságvesztés napjainkig fennmaradt, de kialakultak (és az idő folyamán többször változtak) annak végrehajtási fokozatai. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatait mindvégig a büntető törvénykönyv határozta meg. A büntetés-végrehajtási jog és a büntetés-végrehajtási gyakorlat fejlődése azonban szükségszerűen felveti a kérdést, hogy a **Btk-ban szükséges-e meghatározni a szabadságvesztés**

és végrehajtási fokozatait, avagy a fokozatok nélküli, egységes szabadságvesztés végrehajtását a büntetés-végrehajtási törvény önállóan szabályozza.

A szabadságvesztés végrehajtásának jelenlegi rendje

A szabadságvesztés végrehajtásának **egyes fokozataiban eltérő** az elítéltt elköltöztetése a külvilágtól, őrzése, felügyelete és ellenőrzése, büntetés-végrehajtási intézetben belüli mozgása, életrendje, személyes szükségleteire fordítható összeg, jutalmazása és fenytése, részvétele az elítéltek öntevékeny szervezeteiben.

A Bv. tvr. a következőképpen szabályozza a fegyház, börtön és fogház fokozat szabályait.

Fegyházban az elítéltt életrendje részleteiben is meghatározott, állandó irányítás és ellenőrzés alatt áll, a büntetés-végrehajtási intézetben belül is csak engedéllyel és felügyelet mellett járhat, külső munkában kivételesen részt vehet, ha a külvilágtól a munkavégzés alatt is elkülöníthető.

Börtönben az elítéltt rövid tartamú eltávozása kivételesen engedélyezhető, külső munkában kivételesen vehet részt, életrendje meghatározott, irányítás és ellenőrzés alatt áll, a büntetés-végrehajtási intézet kijelölt területén szabadon járhat.

Fogházban az elítéltt rövid tartamú eltávozása, külső munkában részt vehet, életrendje részben meghatározott, szabad idejét belátása szerint használhatja fel, a büntetés-végrehajtási intézet területén szabadon járhat.

Emellett gyakorlatilag egyfajta rezsimnek tekinthetjük az átmeneti csoportot

(mely fegyház és börtön fokozatban alkalmazható a várható szabadulás előtt 2 évvel, ha az elítélt legalább 5 évet letöltött), továbbá az enyhébb végrehajtási szabályokat (mely börtön és fogház fokozatban alkalmazható meghatározott feltételek esetében).

Meg kell még említeni a fegyház fokozat „enyhítésének” speciális esetét, amely akkor alkalmazható, ha az elítélt a szabadságvesztéséből legalább egy évet kitöltött. (Bv. tvr. 26.§.(3) bek.)

A Bv. tvr. rendelkezik a **végrehajtás sorrendjéről** is, mégpedig oly módon, hogy ha több szabadságvesztést kell végrehajtani, előbb mindig a legszigorúbb fokozatút, az azonos végrehajtási fokozatban lévő szabadságvesztések közül pedig azt kell végrehajtani, amelyikből az elítélt nem bocsátható feltételes szabadságra.

A jelenlegi rendszer ellentmondásai

A történeti áttekintésből kiolvasható, hogy a különböző korokban a szabadságvesztésre vonatkozó büntető politikai koncepciók fontosnak tartották a büntetés differenciált kiszabását. Hangsúlyozandó azonban, hogy a büntetés-végrehajtási jog ezekben az időkben fejletlen, kidolgozatlan volt, mára azonban a helyzet jelentősen megváltozott.

Ismertek, és a hazai jogszabályokban is megjelentek azok a korszerű nemzetközi követelmények, amelyeket már az ítélet meghozatalánál is mérlegelni kell.

A Btk-ban tételesen meghatározhatók azok a cselekmények, amelyeket a jogalkotó társadalmi veszélyességük miatt büntetendőnek tart.

Sokkal nehezebb kérdés annak eldöntése, hogy szabadságvesztés büntetés esetén a büntetés mértékét, amely a szabadságelvonás időbeni tartamában nyilvánul meg, vagy emellett még a büntetés módját is szükséges-e meghatározni. A jelenlegi Btk-ban mindkét törekvés felismerhető, de az esetek túlnyomó többségében a végrehajtás módját meghatározó fokozat a szabadságelvonás mértékéhez kötődik. Ezen nem változtat az sem, hogy a bírónak lehetősége van eggyel enyhébb vagy súlyosabb fokozat meghatározására különleges személyi körülmények mérlegelése esetén. A végrehajtás során intézeti előterjesztésre, ugyancsak különlegesen méltányolható esetekben a bv. bírós is egy alkalommal dönthet a fokozatváltásról.

A büntetés kiszabásakor a bírós értékei ugyan az elítélt személyi körülményeit, de a törvényerős kötöttségeket tartalmaz.

A büntetés alapvetően a tethoz igazodik, a végrehajtás pedig a személyhez.

Anélkül, hogy a büntetés céljával, hatékonyságával kapcsolatos elméleti vitákban állást kívánnánk foglalni, mindenképpen tisztázni kell azt, hogy mit értünk szabadságvesztés büntetésen. Azóta, hogy a testi büntetéseket felváltotta a szabadság elvonása a végrehajtás során **három, egymás mellett élő tendencia figyelhető meg:**

- egyre kevesebb testi, pszichikai ma-lum okozása,
- törekvés a progresszív végrehajtásra,
- az emberi, állampolgári jogok felértékelődése.

A szabadság, mint meghatározó emberi érték felértékelődött, **a bebörtönzés a szabadságtól való megfosztás által már önmagában véve büntetés. Indokolatlan további büntetésekkel tetézni, amelye-**

ket a végrehajtási fokozatok jelenthetnek.

A progresszivitás igénye már az angol és ír fokozatos rendszer bevezetésénél jelentkezett. A bíróság nem eleve valamelyik végrehajtási fokozatra ítélte az elítéltet, hanem egységes szabadságvesztést szabott ki, amelyben az elítélt aktivitását, érdekelttségét értékelve egyre enyhülő részsimeket tett lehetővé.

Érdekes, hogy az idők folyamán a progresszivitás és a végrehajtási fokozat alkalmazása szétvált, ezzel a fokozat meghatározása az ítéletben, sok tekintetben elvesztette eredeti funkcióját, pedig nem az ítéletnek, hanem a végrehajtásnak kell progresszívnek lennie.

Az emberi és állampolgári jogok alapvetően szabadságjogok, amelyek a szabadságelvönás során sajátosan érvényesülnek. A szabadságvesztés büntetés nem az összes szabadságjogtól foszt meg.

Ezek a jogok gyakorlatilag négy csoportba oszthatók (Kabódi 1994. nyomán):

- *a büntetés-végrehajtás által nem érintett jogok, pl. élethez, testi épséghez, emberi méltósághoz, vallásgyakorláshoz, stb.*
- *munkához, tanuláshoz kapcsolódó jogok, melyek gyakorlásának módját a büntetés-végrehajtás határozza meg,*
- *az ún. büntetés-végrehajtási jogok, amelyek a fogvatartás tényéből fakadnak (ruha, csomag, levél, étellemezés, elhelyezés), amelyeket a büntetés-végrehajtás engedélyez, illetve biztosít,*
- *a szabadságvesztés büntetés által zárt emberi jogok: a személyi szabadság, mozgásszabadság, tartózko-*

dási hely megválasztása, továbbá az ún. politikai jogok.

A felsorolt jogok minden elítélre egyélesen vonatkoznak, végrehajtási fokozattól függetlenül mindenkit megilletnek. A végrehajtási fokozat meghatározásának az ítéletben csak akkor van értelme, ha a joghátrány különböző mértékű volna az egyes fokozatokban.

Végző soron a feltételes kedvezmény mértéke maradt az egyetlen olyan joghátrány szerinti különbség, amely eltér a különböző végrehajtási fokozatokban.

Összefoglalva az eddigieket: a jelenlegi szabályozástól eltérően már nem indokolt a Btk-ban meghatározni a büntetés-végrehajtásának módját, elégséges csak a szabadságelvönás időbeni és az ezzel összefüggő feltételes szabadság lehetőségét szabályozni. Ezzel egy időben azonban indokolt a Bv. törvényben részletesen szabályozni a végrehajtás módját; azaz az egységes szabadságvesztés büntetés progresszív és differenciált végrehajtását, mivel a büntetés nem az ítélettel fejeződik be, hanem azzal kezdődik, a valóságos büntetést az elítélt számára a végrehajtás kiállása jelenti.

Több praktikus, a kodifikáció során megfontolásra méltó szempont is megerősíti azt az igényt, hogy a bíróság csak a szabadságvesztés mértékét határozza meg:

- **A tett arányosság elve** tisztábban érvényesíthető – a büntetési idő egyértelműbben arányosítható az elkövetett cselekményhez.
- A jelenlegi modell az egy cselekmény egy ítélet elvére épül, a valóságban azonban az **elítéltek mintegy 70%-ának több, sorban álló ítélete van**, amelyek különböző hosszúságú és fokozatú szabadságvesztést tartal-

maznak. Sokuk számára ez egyszerűen átláthatatlan, követhetetlen. Ez a körülmény lerontja a büntetés hatékonyságát.

- A büntetést függetlenül a végrehajtási fokozatokban meghatározottaktól, **ugyanazon a személyen kell végrehajtani**. Pl. hosszú fegyházbüntetést követően a továbbra is veszélyes elítéltet fogházban kell fogva tartani.
- Miután az egységes szabadságvesztés büntetés az alapjogokat minden elítélt részére garantálja, a **végrehajtási fokozatok fenntartása csak az elérhető kedvezmények mértékében tehető különbséget**. A büntetőjogi büntetés nem szólhat elérhető kedvezmények mértékéről, mivel azok alkalmazása már a pszichológiai, pedagógiai jutalmazás – büntetés fogalomkörébe tartozik.
- A jelenlegi rendszer az ítélet kimondásakor olyan helyzetbe kényszeríti a bíróságot, hogy sokszor hosszú évekre előre meghatározza az elítélt körülményeit, amelyeket nem láthat előre, illetve nem tudhatja, hogy az elítélt személyisége milyen változásokon megy keresztül. **A büntetés-végrehajtási törvény feladata a korlátozások és kedvezmények meghatározása**. A korlátozások és kedvezmények alapjogokat nem érinthetnek, kizárólag csak biztonsági és kezelési szempontok érvényesíthetők.
- Az elítélt „börtönkarrierjét”, perspektíváit, alkalmazkodásának lehetőségeit előre beszűkíti az a körülmény, hogy a legjobb esetekben is csak egyszer válthat fokozatot.

- A szabadságvesztés büntetés alkalmazásának lehetőségeit **alapvetően meghatározza a rendelkezésre álló intézményrendszer**. A végrehajtási fokozatok fenntartása esetén az érvényesítendő differenciálási szempontok csak a fokozaton belüli differenciálással valósíthatók meg. Minimálisan szükséges a fiatalok, felnőtt korúak, nők és férfiak elkülönítése. Ez önmagában 10 féle különböző rezsimet jelent. Minden egyes további kriminológiai, biztonsági és kezelési szempont érvényesítése esetén ez hatványozódna. Pl. a négy biztonsági csoport alkalmazása már 40 rezsimtípust jelent. Ha ehhez még hozzávesszük a legegyszerűbb kriminológia osztályozást (első büntényes – visszaeső), már 80 különböző rezsimet kapunk. Indokolatlan és kivitelezhetetlen a jelenlegi és belátható időben az ehhez szükséges feltételek biztosítása. A kodifikáció során ezt a körülményt mindenképpen figyelembe kell venni.

Nemzetközi kitekintés

Mindenekelőtt hangsúlyozni szükséges, hogy „egységes nemzetközi börtönügy” nincs, az egyes országok földrajzi, gazdasági, kulturális és történeti adottságai és fejlődése között olyan jelentős különbségek vannak, amelyek kizárják, hogy homogén börtönrendszerről beszélhessünk. A szabadságvesztés végrehajtását egyébként sem célszerű önállóan vizsgálni, ugyanis az szorosan kapcsolódik a büntető igazságszolgáltatás szankciórendsze-

réhez, az adott ország kriminálpolitikai felfogásához.

Természetes azonban, hogy **vannak olyan közös jellemzők**, amelyek szinte valamennyi – modern értelemben vett – végrehajtó szervezetet jellemzik.

Ilyenek különösen:

- szabadságelvonást csak bíróság ítélete vagy határozata alapján fogantósítanak,
- jól szervezett, szabályozott működésű közösségek, amelyekben különös hangsúlyt kap a biztonság, amely kiterjed:
 - a társadalom,
 - a fogvatartott
 - és a személyzet védelmére;
- tilos megkülönböztető bánásmódot alkalmazni, biztosítani kell a fogva tartottak alapvető emberi jogait;
- az intézményekben folytatott tevékenységeknek arra kell irányulniuk, hogy a büntetés letöltése után a szabadultak képesek legyenek visszailleszkedni a társadalomba;
- a működés alapja az egyéniesítés és a differenciálás.

Témánk szempontjából **kiemelkedő jelentőségű a differenciálás**, amelynek lényege a büntetést töltő személyek mindenkori szükségletére alkalmazott különböző büntetés-végrehajtási intézetek és végrehajtási formák létesítése és működtetése. A differenciáláshoz **nélkülözhetetlen az elítéltek osztályozása**, amelynek csak akkor van értelme, ha az így képzett csoportok befogadására és kezelésére különböző típusú intézetek állnak rendelkezésre.

Alapvető kérdés, hogy a büntetés tartamának meghatározása mellett az **elsődleges differenciálást ki jelöli meg**, nevezetesen, hogy a végrehajtási fokozatot a bíróság

vagy a büntetés-végrehajtási szervezet jelöli-e ki.

Ismeretes, hogy Magyarországon a végrehajtási fokozatot a bíróság ítéletben határozza meg. Így a bíró behatárolja, sok esetben közvetve meg is határozza, hogy mely intézetbe helyezheti el a büntetés-végrehajtás az elítéltet.

Az általunk ismert büntetés-végrehajtási rendszerek többségében viszont a fokozatot (pontosabban az elhelyezés konkrét körülményeit) a büntetés-végrehajtási szervezet jelöli ki.

Finnországban specialitás az ún. **Börtönbíróságok** működése. A Börtönbíróság a bíróságok és börtönadminisztráció között álló felső szintű döntéshozó szerv, 5 tagú, melynek tagja – s egyben elnöke – az országos parancsnok, akinek jogában áll dönteni az ismételten erőszakos bűncselekményt elkövetők fogdába helyezéséről, a fogva tartottak börtönbe irányításáról, amennyiben az ítélet 6 hónap és 4 év közötti. A tagokat a köztársasági elnök 5 évre nevezheti ki.

Lengyelországban a bíróság csak a büntetés időtartamát határozza meg. Az előzetes házakban ún. penitenciális bizottságok működnek, amelyek a jogerős ítéletek meghozatala után határozzák meg, az elítélt milyen jellegű intézetben töltsse le büntetését.

Olaszországban a bírói ítélet csak a büntetés idejét tartalmazza. Azt, hogy ki milyen fokozatban tölti le büntetését, az országos parancsnokság, illetve speciális esetekben, pl. terroristák, maffiaszerű bűnözés esetén – egy a szervezett bűnözés visszaszorítását célzó törvény értelmében – az igazságügyi miniszter dönti el.

Svédországban a fokozat kijelölése nem a bíróság, hanem a büntetés-végre-

hajtás hatáskörébe tartozik. A jogerős ítélet meghozatalát követően az előzetes letartóztatást foganatosító intézet határozza meg a végrehajtás helyét.

Horvátországban ismeretlenek a hazánkban alkalmazott végrehajtási fokozatok. A fogva tartottak kétféle rezsimbe vannak sorolva, így

- előzetesen letartóztatottak, nem jogerősen elítéltek, pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés, valamint 6 hónap tartalmú szabadságvesztésre ítélték;
- jogerősen elítéltek.

Horvátországban a fogva tartottak befogadásuk után a zágrábi Diagnosztikai Központba kerülnek, ahol elkövetett bűncselekményük szerint differenciáltan helyezik el őket. Általában 15–30 nap közötti időtartamig tartózkodnak ott, ahol orvosi, pszichológiai és szociális vizsgálatnak vetik alá őket, komplex összegzés készül egészségügyi, szociális és kriminális állapotukról. A központ a vizsgálati eredmények alapján javaslatot állít össze, hogy mely típusú intézetbe javasolják a fogva tartottat elhelyezni.

Sajátos megoldás létezik **Dániában**, ahol minden elítéltnak joga van a nyitott börtönhöz, s amennyiben e jogát a börtönhatóságok korlátozzák, azt külön meg kell indokolni.

Szlovéniában a bíró ítéletben meghatározhatja, hogy az elítélt nyitott, félig nyitott vagy zárt intézetben töltsen a büntetését, azonban ha erről nem határoz, az elhelyezés kérdésében a bv. szervezet dönt.

Az országok döntő többségében a különböző rezsimek közötti „átjárhatóság” jól szabályozott, átlátható, alapja a progresszivitás.

Ahol a fogvatartási fokozat kijelöléséről a bv. szervezet dönt, **igen nagy hang-**

súlyt helyeznek a fogvatartottak megismerésére, kategorizálására.

Ez egy széleskörű tevékenység, amely kiterjed a nevelésre/kezelésre, a biztonságra, az egészségügyi ellátásra, a várható hatásokra. Erre alapozva határozzák meg a konkrét elhelyezést, a személyre szabott programot. Ilyen feladatra létrehozott speciális intézeteket gyűjtőfogalomként központi kivizsgáló központoknak nevezhetjük.

Hollandiában minden börtönbe került fogva tartottal – általában már az előzetes letartóztatás alatt is – foglalkoznak, és ajánlásokat tesznek további kezelésükre vonatkozóan. Minden elítélt a kivizsgálás során minimum 4-6 hetes programban vesz részt. Két szempont szerint csoportosítják őket:

- személyiségük alapján három – A, B, C – kategóriába sorolják;
- a végrehajtási – rezsim – szempont szerint 6 kategória.

A kanadai büntetés-végrehajtás nemzetközi sikere – elsősorban a „risk assessment” (kockázat, rizikóértékelés) rendszerének is köszönhető. Ez egy olyan központi vizsgáló rendszer, amelyen minden befogadott átesik. A standard eljárással nyert információk két csoportra oszlanak: rizikófaktorokra és szükségletekre. Az előbbieket a fogva tartás alatti viselkedés problémáira és a visszaesés statisztikai valószínűségén alapulnak, az utóbbiak az ún. dinamikus kriminogén faktorok számbavételén. Az értékelések rendszere viszonylag objektív adatokat szolgáltat a fogva tartottakról, és javítja a célzott kezelések esélyeit. A bonyolult eljárás viszonylag egyszerű klasszifikációs sémát eredményez: **alacsony, közepes és magas szükségleti-, illetve rizikócsoportokat képezve** a különböző dimenziók (biztonság, drog, szexuális viselkedés, stb.) mentén. Ez az értékelési szisztéma kétségkívül nagy ap-

parátust mozgat, idő-, papír- és szakemberi-gényes, ennek következtében nem olcsó. A tudományos igényű módszertan alkalmazását azonban éppen az a – szintén tudományos eszközökkel bizonyított – felismerés tette szükségessé, hogy a büntetés-végrehajtási programok csak célzottan hatékonyak, s a nem megfelelően kiválogatott csoportoknak nyújtott szolgáltatások a pénzkidobással egyenlők.

Olaszországban az újonnan befogadottak vizsgálata nem csak orvosi, hanem pszichológiai és más szakértői vizsgálatokból áll. A vizsgálat alapvető célja, hogy felmérjék az öngyilkosságra és szándékos egészségkárosításra való hajlamot.

Szlovákiában szintén rendelkeznek központi diagnosztikai részleggel. A jogerőssé vált elítéltek (függetlenül attól, hogy első büntényesek-e vagy visszaesők) haladéktalanul erre a részlegre kerülnek. Itt kb. 10-12 nap alatt megtörténik a kivizsgálásuk, kezelésükről javaslat készül. A cél, hogy a személyiségjegyek alapján meghatározzák azt az intézetet és rezsimtípust, ahol az elítélt a büntetését fogja tölteni.

Általánosítható következtetésként lehet tehát levonni, hogy a végrehajtási fokozatok nélküli szabadságvesztés rendszere több országban jól működik. A büntetés-végrehajtási jog és a büntetés-végrehajtási szervezet képes a fokozatok nélküli szabadságvesztés differenciált és progresszív végrehajtására.

A végrehajtási fokozatok nélküli, egységes szabadságvesztés főbb elve

Az eddig kifejtettek figyelembe vételével álláspontunk szerint nem indokolt a

Btk-ban meghatározni a szabadságvesztés végrehajtási fokozatait.

A Btk-nak a szabadságvesztést **egységes büntetésként** kellene kezelnie, azaz nem határozná meg végrehajtási fokozatokat. Csupán arról rendelkezne, hogy a szabadságvesztés határozott tartamú vagy életfogytig tartó lehet. Meghatározná a határozott tartamú szabadságvesztés általános minimumát és maximumát, továbbá a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, illetve fő szabályait.

A törvény meghatározná, hogy a szabadságvesztés hányad része után kérhetné az elítélt a feltételes szabadságra bocsátást, illetve azt, hogy erre mikor kell a bv. intézetnek hivatalból előterjesztést tennie. Elképzelhetőnek tartunk olyan megoldást, hogy a szabadságvesztés 2/3 részének kitöltésekor az elítélt kérelmet terjeszthetne elő a bv. bíróhoz, melyet a bv. intézet véleményével ellátva továbbítana. Ha abban az időpontban a bv. bíró nem bocsátaná feltételes szabadságra az elítéltet, a bv. intézet a szabadságvesztés 3/4 részének kitöltése előtt hivatalból tenne előterjesztést.

Fiatalkorúak esetében kedvezőbb rendelkezést tartanánk kívánatosnak.

A szabadságvesztés végrehajtását a büntető törvények egymásra épültségének elvét követve a **Büntetés-végrehajtási törvény szabályozná.**

A büntető felelősségre vonás folyamatában az anyagi jognak, az eljárásjognak és a végrehajtási jognak szerves egységet kell alkotniuk, mindvégig egyaránt figyelemmel kell lenniük a „tettre” és a „tettesre” is. A végrehajtás szakaszában viszont a **hangsúly a tettesre helyeződik**, aki elkövette ugyan a bűncselekményt, de a cél éppen az, hogy újabbat ne kövessen el. Ennek szellemében a szabadságvesztés vég-

rehajtásának vezérelvévé az elítélt társadalomba való visszavezetését kell tenni. Ezt pedig a leghatékonyabban csak egy **minden elemében progresszív büntetés-végrehajtási rendszer** képes biztosítani.

Az új Bv. törvényben a **szabadságvesztés végrehajtásának kriminál politikai vezérelvévé, stratégiai célkitűzésévé a progresszivitást és a differenciálást kell tenni.** A jogi szabályozás csak így képes úgy rövid, mint hosszú távon rugalmasan reagálni a bűnözés szerkezetében bekövetkező változásokra és csak ekként képes eleget, tenni a társadalomba való visszavezetés célkitűzésének, továbbá csak így érvényesítheti a törvényben és az ítéletben meghatározott joghátrányt, valamint ekként szolgálhatja megfelelően a társadalom védelmét.

A szabadságvesztés végrehajtásának alapelveit illetően, a jelenlegi alapelvek megtartása mellett, **az új Bv. törvénybe be kell építeni a nemzetközileg elfogadott, a fejlett büntetés-végrehajtási rendszerrel rendelkező országokban meghonosodott, a progresszivitást elősegítő, korszerű büntetés-végrehajtási alapelveket.** Úgymint a normalizáció, a nyitottság, a felelősség, az együttműködés és az individualizáció elveit.

Mindezen alapelvek segítik áthidalni, illetve csökkenteni a börtön, mint mester-séges környezet és a szabad élet közötti ellentmondásokat, ellensúlyozandó ezáltal a börtön káros hatásait és segítve az elítélt társadalomba való beilleszkedését.

A **normalizáció elve** értelmében a szabadságvesztés végrehajtása során a elítélt életkörülményeit, a börtönkörülmények között is, amennyire lehetséges, közelíteni kell a szabad élet körülményeihez, ezzel is ellensúlyozni kell a börtön káros hatásait.

A **nyitottság elvének** megfelelően az elítéltet csak a társadalomra való veszélyességének megfelelően szükséges mértékben szabad elszigetelni a társadalomtól, amely elsősorban fizikai elszigetelést jelent. Egyéb tekintetben a börtönnek nyitottnak kell lennie a társadalom felé.

Az elítélt részére biztosítani kell, hogy a büntetés céljával nem ellentétes kapcsolatokat tartson fenn, és rendszeresen tájékozódhasson a „külvilág” eseményeiről.

A **felelősség elve** kifejezésre juttatja, hogy az elítélt nem tárgy, hanem alanya a szabadságvesztés végrehajtásának. Az elítélt szabadságvesztés alatti életét a végrehajtó szervezeteknek csak a szükséges mértékben szabad irányítaniuk. Segíteni kell az elítéltet abban, hogy a börtönbeli életének alakulásában és a szabadulása utáni társadalomba való beilleszkedéséhez történő felkészülésében kialakuljon a saját sorsa iránti felelősségérzete, maga is aktívan részt vegyen életének alakításában.

Az **együttműködés elve** szorosan kapcsolódik a felelősség elvéhez. A progresszív szellemű végrehajtást a leghatékonyabban az segíti elő, ha az elítélt szabadságvesztés alatti életét a vele történő együttműködéssel tervezik és alakítják. Az elítélttel való foglalkozás terén a kényszerlemeket háttérbe kell szorítani.

Az **individualizáció elve** érvényre juttatja, hogy a szabadságvesztést differenciáltan és egyéniesítve kell végrehajtani. A szabadságvesztés végrehajtásának rendjét úgy kell kialakítani, hogy a végrehajtás folyamatát az elítélt egyéni körülményeinek figyelembe vételével lehessen megszervezni. Ennek érdekében differen-

ciált büntetés-végrehajtási rendszert kell kialakítani.

A szabadságvesztés végrehajtása során, a bírói ítélet alapján az elítélt és a büntetés-végrehajtási szervezet között **büntetés-végrehajtási jogviszony** keletkezik, amely – jellegét tekintve – hatalmi viszony, de nem jelenti az elítélt jogfosztottságát, alárendeltségét és kiszolgáltatottságát. Az elítélt a büntetés-végrehajtásnak nem tárgya, hanem alanya, akit a szabadságvesztés végrehajtása alatt jogok illetnek meg, és kötelezettségek terhelnek. A büntetés-végrehajtási szervezetet – mint a jogviszonyban másik alanyát – szintén meghatározott jogok illetik meg, és kötelezettségek terhelik, ezek érvényesítésével hajtja végre a szabadságvesztést. A szabadságvesztés végrehajtása folyamán különösen érvényesülnie kell annak, hogy az elítélt és a büntetés-végrehajtási szervezet között minden érintkezés csak e jogviszony alapján, a jog által szabályozottan történhet.

Az elítélés tényéből fakadóan az elítélt egyes állampolgári jogai szünetelnek, illetve korlátozottan érvényesülnek, valamint sajátos, büntetés-végrehajtási jogok és kötelezettségek alanyává válik. Mindez azonban csak olyan mértékű lehet, amely a szabadságvesztés végrehajtásához feltétlenül szükséges.

A szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt elveszti személyi szabadságát. Az állampolgári jogai és kötelességei annyiban szünetelnek, illetve korlátozottak, amennyiben erről az ítélet vagy törvény rendelkezik.

A szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt azon jogainak is szünetelniük kellene, amelyekre az ítéletben meghatározott mellékbüntetések (a foglalkozástól eltiltás, a járművezetéstől eltiltás és a kitil-

tás) kiterjednek. E rendelkezést amiatt szükséges beiktatni az új Bv. törvénybe, mert a mellékbüntetések hatálya csak a szabadságvesztés végrehajtása után kezdődik, a büntetés céljával viszont ellentétes lenne, ha e jogokat az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása alatt gyakorolhatná.

A büntetés-végrehajtási jogok körében szükséges meghatározni azokat az **alapvető jogokat**, amelyek minden elítéltet egyaránt megilletnek. Ezeket a jogokat bármikor biztosítani kell, elvonni még biztonsági intézkedésként és fenytésésként sem szabad. A jogok gyakorlásának módja viszont a differenciált rezsिम rendszeren belül változhat.

A progresszív végrehajtás szellemében, az alapvető jogokon túl az enyhébb rezsимekben **többletjogokat is lehet biztosítani**.

A Bv. törvényben szabályozni szükséges a jogok gyakorlásának módját, valamint a jogorvoslati lehetőségeket is. E téren koncepcionálisan változást jelent, hogy az elítélt az alapvető jogainak megsértése esetén keresettel fordulhatna a bírósághoz.

A progresszív végrehajtás vezérelvének a legmarkánsabban a szabadságvesztés végrehajtási rendjében kell érvényesülnie. A szabadságvesztés végrehajtásának rendje teremti meg ugyanis a differenciált végrehajtás lehetőségét.

A progresszivitást, vagyis az elítélt fokozatos fejlődésének, előrejutásának lehetőségeit akként lehet a legjobban elősegíteni, ha **az egységes szabadságvesztés végrehajtása differenciált rezsим-rendszerben történik**, valamint az elítéltnak lehetősége van a differenciált rendszerben való előrehaladásra.

A kellően differenciált végrehajtás szempontjából **négy különböző zártságú és rezsimű végrehajtási rendet indokolt kialakítani**, úgymint:

- szigorúan zárt,
- zárt,
- félig zárt és
- nyitott

rezsimeket. Ennek megfelelően különböző zártságú büntetés-végrehajtási intézetek, illetve egy-egy bv. intézetben belül különböző zártságú részlegek alakíthatók ki. A jelenlegi intézményrendszer erre részben már most is alkalmas.

A négy rezsim közül az általánosan alkalmazandó a zárt és a félig zárt rezsim lenne. A szigorúan zárt rezsimbe csak a magas biztonsági kockázatú fogva tartottak kerülhetnének a szükséges időtartamra. A nyitott rezsim szintén kivételes jellegű lenne, ide a legminimálisabb biztonsági kockázatú fogva tartottak kerülhetnének.

Az egyes rezsimek végrehajtási szabályait a Bv. törvényben részletesen szükséges meghatározni, garanciát teremtve ezzel az „önkényes” megoldásokkal szemben.

Az elítélt végrehajtási rezsimbe helyezéséről, valamint annak megváltoztatásáról a büntetés-végrehajtási intézet döntene, melynek során figyelembe kell vennie különösen az elítélt személyiségét, előéletét, életvitelét, családi körülményeit, kapcsolatait, a szabadságvesztés során tanúsított magatartását, a társadalomba való beilleszkedése érdekében kifejtett aktivitását, az elkövetett bűncselekményt és a szabadságvesztés tartamát. A bv. intézet döntése ellen az **elítélt az általános panaszjog keretében jogorvoslattal élhetne.**

Természetesen arra is lehetőséget kell biztosítani, hogy **enyhébb rezsimbe helyezését az elítélt is kérhesse.**

A Bv. törvényben meg kellene határozni, hogy a büntetés-végrehajtási intézetnek az elítélt befogadásakor és a szabadságvesztés végrehajtása során is **folyamatosan vizsgálnia kell, hogy az elítélt enyhébb rezsimbe helyezhető-e.** Ez akként érhető el, ha az elítélt szigorúbb rezsimbe helyezésének, illetve tartásának szükségességét rendszeres időközönként a bv. intézetnek felül kellene vizsgálnia.

A nemzetközi tapasztalatokra figyelemmel olyan megoldás is elképzelhető, hogy az elítéltek befogadás kori kategorizálását és meghatározott rezsimbe, bv. intézetbe helyezését egy **központi szervezet végezze.**

A Bv. törvényben szabályozni szükséges az általánostól eltérő elítélt kategóriákra vonatkozó külön rendelkezéseket is. Az Európa Tanács ajánlásaiban is egyre nagyobb teret nyernek a speciális kategóriákkal kapcsolatos ajánlások. **A különös szabályok meghatározásával a szabadságvesztés végrehajtását tovább lehet differenciálni**, jobban lehet érvényesíteni az individualizáció elvét, vagyis az egyéniesített végrehajtást. E kategóriák körében külön szabályokat szükséges alkotni:

- a személyiségzavarban szenvedő, a kábítószerfüggő, az alkoholbeteg,
- a kóros elmeállapotúvá vált, valamint a korlátozott beszámítási képességű,
- a HIV-pozitív, az AIDS-es és más fertőző betegségben szenvedő,
- a feltételes szabadságra bocsátásból kizárt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt,
- a védelem alatt álló,

- a fokozott őrzés és felügyelet alatt álló,
- a szervezett bűncselekmények elkövetésében résztvevő,
- a nem magyar állampolgárságú,
- a közérdekű munkát és a pénzbüntetést szabadságvesztésre átváltoztatott büntetést töltő, valamint
- a kisgyermekes női elítéltek szabadságvesztése végrehajtásának sajátosságaival kapcsolatban.

A **fiatalkorúak szabadságvesztésének végrehajtásakor** nagyobb figyelmet kell fordítani az életkori sajátosságaikból fakadó eltérésekre.

A fiatalkorúak kapcsolattartásának gyakoriságát kedvezőbbé kell tenni. Mozgásigényeik kielégítésére lehetővé kell tenni, hogy hosszabb időt tölthessenek szabad levegőn.

A javítóintézeti neveléshez hasonlóan kell szabályozni, hogy a fiatalkorú elítélt általános iskolai tanulmányait a tanköteles koron túl is köteles legyen folytatni.

A szabadságvesztés végrehajtása során különös gondot kell fordítani a fiatalkorú nevelésére, oktatására, szakképzésére. Biztosítani kell, hogy hiányzó általános iskolai tanulmányait elvégezhesse, szakmunkás, illetve betanított munkás képzésben vegyen részt, valamint középfokú tanulmányokat folytasson.

Különös gondot kell fordítani a gyógy-pedagógiai nevelésre szoruló, a személyiségzavarban szenvedő, az alkoholbeteg, a kábítószerfüggő fiatalkorúak gyógyítására, sajátos nevelésére és oktatására. Az ilyen programokban a fiatalkorú köteles legyen részt venni.

A fiatalkorú részére lehetőleg olyan munkát kell biztosítani, amely elősegíti szakképzését.

A fiatalkorúak szabadságvesztését a fiatalkorúak bv. intézetében kell végrehajtani. Az ezzel kapcsolatos jogi szabályozást úgy kell kialakítani, hogy a fiatalkorúak bv. intézetének minősülhessen a más bv. intézeten belül az e célra elkülönített részleg is, annak érdekében, hogy a fiatalkorúak részére az ország különböző területein több bv. intézetben lehessen elhelyezést biztosítani.

Összefoglalás: a végrehajtási fokozatok nélküli, egységes szabadságvesztés már az 1950. évi II. törvénnyel (Btá.) megteremtődött azzal, hogy a szabadságvesztés végrehajtását külön törvénynek (Büntetés-végrehajtási törvény) kell szabályoznia. A Btá. hatálybalépését követő politikai helyzet azonban nem kedvezett a büntetés-végrehajtási jog fejlődésének, így a Bv. törvény nem került megalkotásra.

A büntetés-végrehajtási jog az 1960-as évek közepétől, de különösen az 1970-es évek elejétől erőteljes fejlődésnek indult, amely 1979-ben az első büntetés-végrehajtási kódex (Bv. tvr.) megalkotásához vezetett. Az azóta eltelt időben több olyan tudományos mű született és a jogi szabályozás is olyan fejlődésen ment keresztül, melynek eredményeként napjainkra a büntetés-végrehajtási jog önálló jogterületnek, jogágnak tekinthető.

A jogfejlődés eredményeként megszünt tehát annak szükségessége, hogy az anyagi jog (Btk.) bábáskodjék a végrehajtási jog felett. Az önálló büntetés-végrehajtási jog mára már önmaga is képessé vált arra, hogy a büntetések és az intézkedések végrehajtását önállóan szabályozza. Így a Btk-nak az egyes büntetési nemek tekintetében csak a legalapvetőbb kérdéseket szükséges szabályoznia. A szabadságvesztés progresszív és

differenciált végrehajtásában a jelenlegi végrehajtási fokozatok gátat jelentenek. Ennek feloldása akként lehetséges, hogy a Btk. nem határoz meg végrehajtási fokozatokat, hanem az egységes szabadságvesztés végrehajtását a Bv. törvény önállóan szabályozza.

Természetesen az itt leírtak csak a végrehajtási rendszer főbb elveit tartalmazzák, az ezzel kapcsolatos gondolatok további csiszolásra, finomításra szorulnak.

*Dr. Csordás Sándor—Csóti András—
Garami Lajos—Dr. Müller Anikó*

Irodalom:

Balogh László—Horváth Tibor: *Büntetés-végrehajtási jog I. kötet.* BM Könyvkiadó 1983.

Nagy Ferenc—Tokaji Géza: *Magyar Büntetőjog Általános rész.* Korona Kiadó 1998.

Lőrincz József—Nagy Ferenc: *Börtönügy Magyarországon.* BVOP 1997.

Vókó György: *A magyar büntetés-végrehajtási jog.* Dialóg Campus Kiadó 1999.

Lőrincz József: *A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása.* Duna-Mix Nyomda – Vác 1998.

A büntetés-végrehajtási törvény koncepciójának tervezete. Kézirat, IM 2000. június

Garami Lajos: *A büntetés hatása* In: Büntetőjogi tanulmányok. MTA Veszprémi Területi Bizottsága Veszprém, 1999. 23-30. oldal

Kabódi Csaba: *Szakvélemény – az 1993. évi XXXII. törvénnyel módosított 1979. évi II. tv. végrehajtására kiadandó*

IM rendelet tervezetéről. Kézirat, Budapest 1994.

Fejes Imre: *Az eurokompatibilis magyar börtönügy esélyei.* Kézirat

H. Tulkens: *A kezelés fogalma az Európai Börtön szabályokban.* Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár, Budapest, 1990/5.

Dr. Belovics Ervin—Dr. Lajtár István—Dr. Pacsek József—Dr. Vókó György: *A büntetés-végrehajtási jog magyarázata.* HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2001.

Magyar jogtörténet. szerk.: Mezey Barna. Osiris Kiadó Budapest, 1996.

Mezey Barna: *A polgári magyar börtönügy kialakulása*

Dr. Huszár László: *A treatment/nevelés, mint büntetés-végrehajtási funkció.* Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár Budapest 1997/2.

Dr. Huszár László: *Alkalmazkodás. Hosszúidős elítéltek börtön-adaptációja.* Börtönügyi Szemle 1995. 2. szám, Budapest

Vitaindító

a fogva tartottak neveléséről

A felkérés vitaindító elkészítésére szült. Ám úgy tűnik ma már nincs miről vitatkozni. Aki a nevelés eszméjét a börtönben megkérdőjelezte, az nem találkozik ezzel a fogfóggással. Aki hiába való, eredménytelen időpocsékolásnak tartotta a fogva tartottakkal való, a „személyiség tudatos alakítására irányuló” próbálkozásokat, az szintén tapasztalhatja, hogy ilyesmi alig fordul elő intézeteinkben. A kérdés: lehet-e, kell-e „nevelni” az elítélteket? Célszerűen szervezni tevékenységüket? Törekedni meggyőződésük, felfogásuk alakítására? Oktatni, művelni őket? Közöttük tevékenykedve példát adni a megértő, támogató, következetes emberi magatartásról? Segíteni őket az együttélésből fakadó konfliktusok feloldásában, kapcsolataik alakításában, a kudarcok elviselésében? Mindez mára talán elveszítette aktualitását. Miről vitázhatnánk akkor egy szakmai orgánium hasábjain? Talán arról, hogy ha maradt még igény arra, hogy a neveléssel kapcsolatos feladatok, lehetőségek közül a nevelő élni kíván valamivel, azt milyen módon, milyen nehézségek árán teheti meg. A közeg, melyben dolgozik mennyire fogékony, segítő partner vagy éppen elutasító, akadályozó tényező. Lehet-e hivatalnok helyett emberként megjelenni a fogva tartottak között? Vannak-e társak, partnerek az adott szakmai közösségben a „nevelősdíhez”?

Körkép

Oktatóként rendszeresen találkozom a levezető tagozatos főiskolai hallgatókkal. Az előadások során elkerülhetetlen, hogy szóba kerüljön az oktatásban elhangzott elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazásának lehetősége. Tanulmányi feladataik között minden esetben szerepel a konkrét intézeti feladatokkal kapcsolatos felmérés, vizsgálat, annak alapján rövid feldolgozás, tanulmány készítése.

Munkánkhoz tartozik a szakvizsgára felkészítő tanfolyamokon a büntetés-végrehajtás szakterületeinek bemutatása azon kollégák részére, akik felsőfokú képesítéssel rendelkeznek, tisztiként vagy közalkalmazottként, nem egyszer vezető beosztásban dolgoznak néhány hónapja vagy egy-két éve a büntetés-

végrehajtásban. Ők a büntetés-végrehajtás jogszabályi kereteivel, sajátos légkörével, bonyolult feladatrendszerével most ismerkednek. Számukra szűkebb szakterületük helyi gyakorlata és a különböző szakterületek elmélete, filozófiája, illetve a köztük lévő ellentmondások megdöbbenőek. Érzéseiket találkozásaink során nem leplezik, kérdéseik, véleményük jelzi, hogy felismerik a feladatok, elvárások és a teljesítés feltételei között feszülő ellentmondásokat.

Különösen élesek ezek az ellentmondások a neveléssel összefüggésben. Ezért gyakoriak a polémiák, az ellentmondásokra rámutató, illetve a megoldás mikéntjére vonatkozó vélemények, kérdések. A leggyakoribb ezek között a fogva tartottak és a velük foglalkozó nevelők létszamaránya. Gyakori a

80-100 fős fogvatartotti csoport, ami már a kötelező adminisztrációs feladatok ellátását is veszélyezteti. Sok helyen a személyes meghallgatás feltételei sem biztosítottak, más intézetben a fluktuáció és a magas létszám együttesen azt eredményezi, hogy a nevelő a szabadságvesztés büntetés töltése során jó esetben kétszer találkozik a rá bízott fogva tartottal a befogadásakor és a feltételes kedvezményhez szükséges nevelői vélemény elkészítésekor.

A leginkább figyelemre méltó probléma, hogy a személyi állomány tagjai és a nevelők nem tudják, mi történik a fogva tartottak között, nem ismerik azokat az embereket, akik sorsát valamilyen módon mégis befolyásolni hivatottak, követik, jól-rosszul reagálnak a tudomásukra jutó eseményekre, a fegyelmeztetlenségekre, a büntetendő cselekedetekre.

Egy levelező tagozatos hallgató, aki tanulmányai folytatása közben már nevelőként dolgozott, munkaidő fényképet készített saját napi tevékenységéről. A tényszerű adatok azt mutatják, hogy az adminisztráció és a formális irányító, szervezőmunka, az intézeti rutín (a rögzült, idejétmúlt, mára felesleges, felülvizsgálendő sztereotípiák) szűk nyegedórákat engednek a nevelő számára, hogy érdemben foglalkozzon az elítélttel, arra pedig, hogy folyamatos, tematikus programokat szervezzen remény, sincs. Ezt a hiányt nem pótolhatják külső szakemberek, vallási vagy karitatív kezdeményezések.

1987-ben volt már egy próbálkozás a nevelők adminisztrációs terheinek csökkentésére. Az akkori átfogó vizsgálat eredményeinek egy része máig érvényes, sőt a fogva tartottak jogainak érvényesítését biztosító jogszabályokba épített garanciák a feladatok bővülését eredményezték. A fegyelmi eljáráshoz fűződő jogorvoslati lehetőségek, a fogvatartotti kérelmek, panaszok ügyintézés-

sével járó nyilvántartási kötelezettségek, a gyakoribb kapcsolattartás lebonyolításával együtt járó feladatok tovább növelték az adminisztrációval járó követelményeket. Az eltelt másfél évtized nem hozott kedvező fordulatot e vonatkozásban.

Az intézetek feladatai sem csökkentek az elmúlt években. Az általánosan tapasztalható zsúfoltság, az egyes régiókban már-már krónikus a személyi állományt érintő létszámhiány, az ennél is több problémát okozó fluktuáció a legtöbb intézetben kizárja, hogy a legalapvetőbb biztonsági és határidős feladatokon túl a rehabilitáció szempontjából fontos feladatokra időt és szakembert biztosítsanak.

Ugyanakkor a türelmetlen eredményvárárs és az apró, sokszor törekény sikerek ellentmondása negligálja a nevelői próbálkozásokat. (Ez nem csak hazai probléma; az első kísérletek után alig egy évtizeddel már mindenki a treatment-ideológia csődjéről beszélt.) A kizárólagos biztonságra való görcsös törekvés, a „sikertelenségtől való féltel radikalizálhatja a büntető hatalom fellépését, melynek kedvezőtlen tendenciái esetén áldozatául eshetnek a szabadságvesztés büntetés humánus alternatívái is”. (Lőrincz, 1993.)

Az eszköztelenség, a pénzhiány a szakmai igényesség leépüléséhez vezet. Először a megismerés feltételeinek híján a nevelőnek az elítéltről alkotott véleményét teszi sablonossá. Ezek a sablonok – mivel funkciójuknak nem felelnek meg – felesleges plusz munkaként jelennek meg, s lassan kimúlnak. Ez várhat minden pedagógiai próbálkozásra, igazolva azt a véleményt, hogy a rabok nevelése haszontalan, eredménytelen, így felesleges. Ezzel gyakorlatilag a szabadságvesztés büntetés humánuma vész el. Maradnak a megőrzendő egyedek, elintézendő akták.

Jogszabályok, európai normák

Az 1993. évi XXXII. törvénnyel módosított 1979. évi 11. tvr. szövegéből kimaradt a nevelés fogalom a szabadságvesztés céljának meghatározásából. Ez alapvetően helyes, mivel a nevelést nem lehetett a szabadságvesztés céljaként értelmezni.

A hatályos jogszabályok azonban megfogalmazznak konkrét nevelési célokat, feladatokat a végrehajtás számára, annak érdekében, „hogy felkészüljön a szabadulás utáni, a társadalom elvárásainak megfelelő önálló életre” (1979. évi 11. tvr. 28.§.(1). bek.)

A fogva tartottak megismerésével, foglalkoztatásával, különösen oktatásukkal, képzésükkel, a szabadidős tevékenységekkel kapcsolatban vannak a nevelőknek feladataik, ezek azonban nem pedagógiai feladatok, szinte kizárólag szervezési, irányítási funkciók. A körletek, zárkák, lakóhelységek belső életének szervezésére, irányítására olyan garanciákat fogalmaz meg a jogszabály, melyek formálisan az adott csoport mindenféle strukturalódását kiiktatja.

A kapcsolattartással összefüggő nevelői feladatok csak a lebonyolítás törvényességére, a szervezésre, ellenőrzésre, a nyilvántartások elkészítésére szorítkoznak.

Az ösztönző rendszer – jutalmazás, feyelvárással szembeállítás – működésében a jogszabály a nevelő számára számtalan határidőhöz kötött adminisztrációs feladatot rendel. Hasonlóan a szabadulás előkészítésével, az utógondozás megszervezésével kapcsolatban is.

A folyamatokban rejlő pedagógiai – nevelési lehetőségek, a metodikai elvárások, a nevelői attitűd nem tartoznak a jogszabályok hatókörébe, ezért arra vonatkozóan nem kapunk

eligazítást. Ez felveti annak az igényét, hogy a lehetséges pedagógiai vonatkozásait a nevelők elitáltak között kifejtett tevékenységének feltárják, azt szakmailag elemezzék. Most volna valóban jelentősége a nevelői/pedagógiai szakmai fórumok megteremtésének, ahol jogszabályokban megfogalmazott feladatok megvalósításának metodikáját, gyakorlatát, etikáját a nevelők megfogalmazhatják, s mindenki számára közkinccsé tehetik.

A büntetés-végrehajtás feladata – többek között – olyan életmodell kialakítására való törekvés, melyben a fogva tartottak felkészülhetnek a szabadulást követő időszak feladataira, a társadalmi beilleszkedés velük szemben magas követelményt támasztó feltételeinek, elvárásainak teljesítésére. Nehéz annak a feltételrendszernek a prognosztizálása, melyet a társadalom biztosítani kész vagy képes a büntetés-végrehajtás számára. Márpedig a vállalható célok és feladatok reálisan ennek ismeretében határozhatók meg. A társadalomvédelem, mint a büntetés-végrehajtás alapfeladata a fogva tartottak elhelyezését, ellátását, a biztonsági követelmények teljesítését garantálja. A nevelés, mint az életfeltételek humanizálása, a személyiségfejlesztő és korrekciós programok azonban olyan plusz feladatok, melyek költségigényesek, személyi, szervezeti feltételeinek biztosítása nem hoz közvetlen, jól körülírható, regisztrálható eredményt, látványos változást, így a laikus közvélemény számára kevésbé értékelhető, elfogadható. Szakmailag bármilyen módon indokolt, feltételeinek biztosítása korántsem olyan evidens, mint az ellátás vagy a biztonság feltételei esetében.

A fejlett büntetés-végrehajtással rendelkező államok technikailag korszerű, jó anyagi kondíciókkal támogatott végrehajtási mechanizmusában a nevelés, kezelés, gyógyító és szociális gondoskodás szemléletét felváltotta a nálunk is követendőnek tekintett társada-

lombfilozófiai indíttatású szemlélet, mely az emberi szabadságjogok korlátozását csak a törvényben megfogalmazott keretek között kívánja érvényesíteni. Ezzel próbálja megelőzni a társadalom és az ellene vétő személy végleges szembefordulását. Így a szabadságvesztés csak, mint végső eszközként alkalmazható büntetés helyett kiterjesztve az alternatív büntetések rendszerét. A szabadságvesztésre ítétekkel szemben a kompenzáció elvét vallva a szabadság elvonásán túl, de azzal együtt kényszerűen hátrányt okozó elemeket valamilyen módon ellensúlyozni – kompenzálni – kívánja. A fogva tartottakkal való foglalkozásban pedig a kooperáció elvének megfelelően az elítéltekkel való együttműködést, a nyilvánvaló érdekek érvényesítésével, elismerésével kívánja elérni.

A korszerű európai elvárásoknak nem mond ellent a fogva tartottak nevelésével kapcsolatos felfogásunk. Mindkét vonatkozásban az elítélt áll a tevékenység középpontjában. Ami az Európa Tanács szakértői által kifogásolt a magyar büntetés-végrehajtásban, az szinte kizárólag a nevelési felfogással ellentétes, hibásnak minősülő gyakorlat, illetve olyan szemléleti hiányosságok, melyeket az eddigi szakmai viták sem voltak képesek megoldani.

A nevelés társadalmi elvárásokat hivatott a maga eszközrendszerével teljesíteni. A társadalomváltozásával a célok és feladatok változnak, de a tudomány törvényszerűségei, az alapvető eljárások, módszerek nem. Azok az irányelvek, elvárások, melyek az ENSZ Emberi Jogi dokumentumaiban, az Európa Tanács határozataiban, az Európai Börtön szabályokban megfogalmazódnak, új lehetőségeket – és kötelezettségeket – adnak a büntetés-végrehajtási nevelésnek. Az eddigi szűken értelmezett pedagógiai elvek kiszélesednek, az elvárások nem csak a nevelési szakterületre vo-

natkozó szabályokban, hanem általánosan kötelező nemzetközi előírásokban öltenek testet, minden szervezeti egységet orientálnak.

Közhangulat

A nevelők soha nem voltak elkényeztetve, ami munkájuk eredményességét, erőfeszítéseik, elismertségét illeti. Munkafeltételeik sem voltak ideálisak. Irodájuk, szűkebb munkahelyük legtöbbször egy átalakított zárka volt, s a szakmai hierarchiában sem kaptak minden esetben őket megillető támogatást. A mai helyzetet jól jellemzi egy dolgozat részlet; „A körleten zsúfoltság van. 80 férőhelyen 110-120 fogva tartott tölti büntetését. Jelenleg nem dolgoznak. A hangulat feszült, egyre több a vita, hangos szóváltás, ami néha tettelegességgé fajul. A körleten dolgozó két nevelő közül az egyik tanulmányi szabadságon van, csak reggelente ugrik be egy-egy órára a legszükségesebb teendőket elvégezni. Kollégája betegállományban van... A másik körletről egy nevelő „helyettesít át”... Naponta 30 körüli levél érkezik, elő kell készíteni a látogatási engedélyeket, gyűlnek a kérelmi lapok...”

Mikor és kinek van ideje egyéni problémákkal foglalkozni, meghallgatni, beszélgetni, bátorítani, figyelmeztetni, programot szervezni? Hogy a mindennapi munka során a fogva tartottak között mozogva a nevelő jelenlétével, következetességével, türelmével, humorával, emberi reakcióival példát mutasson, arra pedig végképp nincs mód. Pedig a szabadságvesztés büntetéssel együtt járó izoláció azoktól a társadalmi mintáktól zárja el az elítélteket, melyek elsajátítása, interiorizálása, a sikeres beilleszkedéshez is nélkülözhetetlen.

A civil társadalomban az egyéni sikerességet megalapozó megjelenés, kommunikációs készség, az élethelyzetek reális értékelése,

sok jelentéktelennek tűnő, mégis nélkülözhetetlen ismeret, a reagálások automatizmusa az elitáltak többsége számára ismeretlen, hozzáférhetetlen. A nevelő feladata lenne, hogy olyan élethelyzetek, szituációk lehetőségek legyenek, melyben a fogva tartottak a szükséges irányítással, segítséggel átélhetik, gyakorolhatják a szabad világ elvárásainak megfelelő szituációkat, szerepeket.

A elitáltak magatartásának, tevékenységüknek pedagógiai tartalmú befolyásolására széleskörű tevékenységi rendszer keretében van lehetőség. A nevelés feltételei azonban a különböző büntetés-végrehajtási fokozatokban jelentősen eltérnek; a nagyobb önállóságot, mozgási, döntési, cselekvési szabadságot biztosító rezsimben nagyobb a pedagógiai lehetőség, míg a szigorúbb rezsimekben ez a lehetőség korlátozott, szűkebb feltételek között érvényesül. A büntetés-végrehajtás végső célja a szabadulást követő sikeres társadalmi beilleszkedés elősegítése. Ennek eredményessége azonban a büntető igazságszolgáltatás egészének minőségétől, sőt ösztársadalmi feltételektől függ. A büntetés-végrehajtás csupán szűk társadalmi szegmensre van befolyással, a büntetés-végrehajtási nevelés hatóköre, lehetőségei - ennek folytán felelőssége - még korlátozottabb.

Ahhoz, hogy a visszaesési mutatók kedvezően változzanak, az egész társadalom, a politika, a gazdaság, az igazságszolgáltatás, a szociálpolitika, aktivitására van szükség. Ezen belül a büntetés-végrehajtási nevelés a maga eszközeivel hozzájárulhat e célkitűzés sikeréhez, de önmagában nem befolyásolja lényegesen a társadalmi kriminalitás alakulását. Feladatában a fogva tartottak jogait képviselő építő, támogató végrehajtási feltételek és a sikeres reszocializációhoz szükséges intézeti körülmények kialakítása, működtetése kell, hogy elsőbbséget élvezzen.

Ahhoz, hogy a deprivációk, az izoláció, a kényszer állapot ne rombolják a személyiséget, elidegenedést ne eredményezzenek, ne akadályozzák a szabadulást követő beilleszkedés sikerét, lehetőséget kell teremteni, hogy a nevelők munkaidejük jelentősebb részét ezekre a tartalmi pedagógiai feladatokra fordítsák.

A gép és az ember

Németországban, a bonni szövetségi körben találkoztam néhány érdekességgel. Ott a fogva tartottak foglalkozásait, programjait szervező kollégák hasonló szervezetben dolgoztak, mint nálunk a nevelők. Adminisztrációs eszközeik is nagyon hasonlóak voltak a nálunk alkalmazottaknál. Személyi lapot vezettek a fogva tartottakról, aminek nem csak funkciója, de formája is szinte azonos volt a nálunk használtaké.

Olaszországban a szociális munkás (nem a büntetés-végrehajtás alkalmazottja, hanem attól független állami intézmény dolgozója), bár számítógépes nyilvántartásából emelt ki neveket, ismerte minden hozzá tartozó elítélt adatait, személyes körülményeit, jellemzőit. A két tapasztalatban az volt a közös, hogy mindkét helyen érezhető volt a személyes viszony az elítélt és a vele foglalkozó szakember között.

Azért tartom fontosnak a két példát, mert a nevelők gyakran panaszkodnak arra vonatkozóan, hogy az adminisztráció, illetve annak megszemélyesítője a számítógép, a fogvartottai alrendszer nehézkes, lassú munkája emészti fel a munkaidő egy jelentős részét.

Úgy tűnik a számítógépek alkalmazása az elvárt eredmény felét, hozta. Valóban, a rendszer minden adatot tartalmaz a fogva tartottól, amennyiben van idő ezeknek az adatoknak a rögzítésére. Ám kérdés, hogy azok a ne-

velői vélemények, melyek az elítélt ismerete nélkül kerülnek a memóriába, mennyit érnek?

A büntetés-végrehajtásban a nevelők elé állított követelmények nem fogalmazódtak meg egyetemesen. Azok a normatívák, melyek a gyakorlati munka során megfogalmazódtak, egy-egy nevelő vagy nevelő közösség vállalásai voltak, s a mindenkori pillanatnyi helyzet döntötte el, hogy ezek milyen minősítést kaptak. A nevelőknek, mint a büntetés-végrehajtás hivatásos tisztjeinek egyszerre többféle – sokszor egymásnak ellentmondó – elvárásnak kell egyidejűleg megfelelnie.

A nevelők szerepkonfliktusát mutatja az a vélemény is mellyel őket oly sokszor, jellemzik a fogva tartottak:

- a nevelő a büntetés-végrehajtás érdekeit képviseli az elítéltekkel szemben,
- nem kellően körültekintő, *indiszkkrét*,
- nem nyújt kellő segítséget,
- nem érdekli az elítélt problémája,

Szemben a személyi állomány más – elsősorban biztonsági szakterületen dolgozó – tagjainak véleményével, akik sok esetben a nevelőt az elítélttel kapcsolatban elfogultnak, elnézőnek tartják.

A követelmények, a szerepvállalások, a munkafeltételek egyértelművé teszik, hogy sikeresen csak kiválóan felkészített, képzett, emberileg és erkölcsileg is erős személyiségek képesek ellátni a nevelői feladatot. Ezért különösen negatívan hatott a több évtizedes *kontraszelekció* mely a nevelői állomány összetételét kedvezőtlenül alakította.

„Vég”-szó

A korszerű büntetés-végrehajtás nem kizárólag a rabok őrzéséből, a formális

rend fenntartásából áll. Feladata, a vele szemben megfogalmazott elvárás sokkal több. Társadalmi integrációs feladatok mellett szociális funkciókat is el kell látnia, s bár ez szándékainkkal nincs mindig összhangban, a börtön szocializál. Hogy mire, az attól függ, hogy mennyire tudunk beavatkozni a fogva tartottak belső viszonyaiba.

A rehabilitáció minden korszerű büntetés-végrehajtási rendszer céljai között szerepel. A fogva tartottak sikeres társadalmi adaptációja nem kizárólag a büntetés-végrehajtás feladata, de a börtön fontos állomás ebben a folyamatban. Ha feladatát jól látja el, megalapozója a büntető igazságszolgáltatás eredményességének.

Nagyon fontosnak érzem, hogy a fogva tartottak életterében, a körleteken a nevelői befolyás fennmaradjon, erősödjön, ami biztosítéka lehet annak, hogy az elítélt korlátozott, ellenőrzött cselekvési szabadsága, a támogató légkör, az építő emberi kapcsolatok, tartósan megmaradnak.

Az előbbieken vázolt ellentmondások, problémák ellenére a reszocializáció változatlan cél, mely a társadalmi környezet felé nyitással a börtönön belüli tevékenységrendszer módosítja, segíti az elítéltek számára a reális életkörülmények rendezését.

Kérdés, hogy mennyiben felel meg ezeknek az igényeknek a mai magyar büntetés-végrehajtás? Van-e arra lehetőség, hogy előbbre lépjünk, s ha igen mi szükséges ehhez? Van-e egyáltalán szükség változásra?

Módos Tamás

A magyar büntetés-végrehajtás professzionalizálása

A MATRA programról

2001. november 12-én Pilisszentkereszten hét magyar bv. intézet életében új fejezet kezdődött, csatlakoztak a Matra Projekthez, illetve a hozzá kapcsolódó tapasztalatcsere és tanulmányút programokhoz. Jelen rövid cikk részben összehasonlítja a holland és a magyar büntetés-végrehajtást annak érdekében, hogy az olvasó képet nyerjen a projektből kiaknázható lehetőségek kereteiről, másrészt beszámol a projektben eddig történt lépésekről.

A Matra Projekt

A Matra szó egy holland nyelvű rövidítés. Jelentése a kelet- és közép-európai országok demokratikus fejlődésének elősegítése. A Matra programot a Holland Külügyminisztérium hozta létre. A csomagban egy pénzösszeg található, amelyre pályázni lehet. A Holland Helsinki Bizottság (NHC) „A magyar büntetés-végrehajtás professzionalizálása” címmel pályázatot nyújtott be a Holland Külügyminisztériumhoz (HKM), amelyet 2001. augusztus 13-án elfogadtak. A támogatás összege közel 165 millió forint. A program hivatalosan 2001. szeptember 1-től 2004. augusztus 1-ig tart. A munkatervben vagy a költségvetésben bekövetkezett minden változtatáshoz a külügyminiszter írásos engedélyre van szükség. A munkaterv-

ben felvázolt tevékenységek végrehajtásáért a pályázó, tehát az NHC, felelős. Minden a projektbe bevont magyar szakember erkölcsi kötelessége tehát a maximális együttműködés. Az NHC kéthavonta jelentést készít a HKM-nek az elvégzett feladatokról. A jelentés összeállítása értelemszerűen a magyar résztvevők közreműködése nélkül nem valósítható meg. Megjegyzendő, hogy az NHC Magyarország mellett Csehországban és Moldáviában is fejt ki börtönrendszereket támogató tevékenységet.

Előkészületek

A kilencvenes évek elejétől több holland bv.-s szakember járt több magyar intézetben. A szakemberek közül többen (pl. *Jan van den Brand* úr, területi parancsnok) egyben az NHC tagjai is, és bennük merült fel az ötlet, hogy a magyar bv. szervezetét támogatni kellene. Hosszas egyeztető tárgyalások kezdődtek vezetői szinten, míg 2001. március havára az NHC elkészítette a pályázat tervezetét, amelyet a BVOP is elfogadott. *Raymond Swennenhuis* úr az NHC igazgatóhelyettese több alkalommal tárgyalt *Dr. Bökönyi Istvánnal*, *Dr. Kiss Imrével*, *Dr. Sárdi Miklóssal*, és más a BVOP-n dolgozó személyekkel a program előkészítését illetően. A tárgyalások baráti hangnemben foly-

tak és a bv. vezetői kijelentették, hogy garanciát vállalnak a program megvalósításához. Körvonalazódott, hogy mely intézetek vesznek részt a magyar oldalról a projektben.

A magyar és a holland bv. összehasonlítása

Mint tudjuk, a magyar bv. intézetek az BVOP irányítása alatt állnak, ehhez képest a holland intézetek fölél közvetlenül az Igazságügyi Minisztérium van rendelve. Hollandiában szintén létezik egy országos parancsnokságszerű szervezet (Head Office), amely leginkább stratégiával foglalkozik, tehát sokkal szűkebb a hatásköre, mint a BVOP-nak. Hollandiában bv. szempontból területekre osztották fel az országot. Minden ilyen kisebb területen három-négy bv. intézet működik, melyeknek területi parancsnoka (governor) van. Az intézetek igazgatói (director) neki vannak alárendelve. Egy-egy intézetben több alegység is működik. Az alegységek további blokkokra, a blokkok további egységekre (unit) bomlanak. Minden intézet kialakította a maga rezsiprofilját. A rezsiprofil az intézetben folyó programok, és az ott elhelyezett elítélti csoportok sajátosságai határozzák meg (pl. fiatal felnőt, drogfüggő férfiak intézete). De a példában említett intézetben külön egység működhet, pl. a külföldiek vagy az első bűntényesek (first offender) számára. A holland bv. intézetekben a külföldiek aránya meghaladja az 50%-ot, hasonló hányadot képviselnek a droggal kapcsolatos bűncselekmények elkövetői is. Az előzetes letartóztatást Hollandiában is a bv. hajtja végre. Ezen időszak alatt eldől, hogy a fogva tartott milyen profilú intézetbe fog kerülni. Az első bűntényesek, il-

letve az enyhébb bűncselekményt elkövetők számára lehetőség nyílik, az ún. trajektív szabadságvesztés büntetés letöltésére. Ez a fokozatosság elvét jelenti. Az elítelt zárt intézetben kezd, a büntetési idő felének letöltése után félig nyitott intézetbe kerül, majd nyitott intézetbe, végül „szabaddon mozgó” elítelt lesz. A legenyhébb bűncselekmények elkövetőivel szemben alternatív szankciókat alkalmaznak. A nőket elkülönítik a férfiaktól, de az egyes fogvatartotti programok sikere érdekében bizonyos foglalkozásokon együtt lehetnek. A holland bv. törvény jelentősen nagyobb hatáskörrel ruhazza fel az intézetek igazgatóit, mint a magyar törvény az intézetparancsnokokat. Ha törvény szövegének értelmezéséből vita keletkezik, az intézet igazgatója dönt. A feltételes szabadságra bocsátás, a különböző rezsimekbe helyezés jogköre is az igazgatóé. Tényleges életfogytig tartó „szabadságvesztés” csak a nem beszámítható, fokozottan veszélyes személyekkel szemben szabható ki, ők egy IMEIszerű intézetben nyemek elhelyezést.

Mint a fentiekből látható, a törvényi háttér eltérő volta miatt, a két börtönrendszer nehezen mérhető össze.

Egy gyakorlati példa a szemléleti különbségre

Hollandiában sem „megengedett” a drogok fogyasztása, csak a rendőrség nem intézkedik az elkövetőkkel szemben (szó szerint: „a rendőrség becsukja a szemét”). Ezt az elvet nevezik a könnyű drogok legalizálásának. A holland kormány is nemet mond a drogokra, de úgy gondolkodik, hogy a tiltás sokkal veszélyesebb, mint a módszeres prevenció, hiszen az illegálisba vonuló drogos más bűncselekményeket is el fog kö-

vetni a kábítószer megszerzésének érdekében. Az intézkedés bevezetése a holland társadalmat is megosztotta. A holland bv. intézetekben drogmentes körletek működnek, ahova olyan személy kerül, aki kijelenti, hogy a börtönben nem fog drogot fogyasztani. A szerződés betartása vizeletvizsgálattal ellenőrizhető. Megjegyzendő, hogy a magyar bv.-ben is tervezik az ún. drog prevenció körletek létrehozását hasonló feltételekkel.

A Matra Projekt által fejleszteni kívánt területek

A fiatalok elítéltek

A magyar büntetés-végrehajtás kiemelkedő fontosságnak tartja a fiatalok elítéltek kezelését. Fiatalok elítéltek az lesz, aki bűncselekményét 14 és 18 éves kora között követi el. Ezeket a személyeket 21 éves korukig a fiatalok büntetés-végrehajtási intézetében kell elhelyezni. Ilyen intézet jelenleg Magyarországon csak egy létezik, Tökölön. A fiatalok lányok szabadságvesztését Mélykúton hajtják végre. Regionális szinten jelenleg egy harminc fő befogadására alkalmas intézet működik Kecskeméten. 2002 februárjában tervezik egy ugyanilyen jellegű intézet megnyitását Miskolcon, 120 fős befogadó képességgel.

A fiatalok számára programokat kell szervezni, el kell őket foglalni a börtönbeli szabadidejük során annak érdekében, hogy letartóztatásuk alatt ne kriminalizálódjanak tovább. Ilyen programok jelenleg is működnek. Ezen elítéltek csoport számára a rehabilitáció vagy a reszocializáció érdekében biztosít a bv. szervezet munkát, iskolai képzést és a szabadulásra felkészítő progra-

mokat. A fiatalok számára külön utógondozói szolgálat is működik. A regionális intézetek nyitása azért stratégiai jelentőségű, mert a helyi szinteken az elítélteket könnyebb meglátogatni, és így a fogva tartottnak több esélye van a családi és a baráti kapcsolatok ápolására. A holland fél ezeket a tevékenységeket a programok bővítésével kívánja segíteni.

Drogok börtönben

Magyarországon büntetendő az akár csekély mennyiségű kábítószer fogyasztása is. Súlyosabb büntetést várhat az a személy, aki a bv. keretein belül él a drogokkal. Magyarország immár nem tranzit ország, hanem komoly és szervezett drogpia alakult ki, és nem lehet tagadni, hogy a börtönökbe is jelen vannak a különféle drogok. A biztonsági ellenőrzések során egyre nagyobb mennyiségű kábítószerre bukkannak a bv.-s dolgozók.

Dr. Huszár László a Budapesti Fegyház és Börtön parancsnoka az alábbiakban látja az együttműködés lehetőségeit:

- Először fel kell térképezni azokat a csatornákat, amelyeken a drog bejuthat a börtönbe. Ennek rendkívül sok útja lehet, és intézetenként, a helyi lehetőségekhez mérten változnak ezek az útvonalak. A drog bejuthat a látogatáson, az elítélteknek küldött csomagokban, a beszállítókon keresztül, a levelekben, vagy a személyzet által is.
- A felderítés után azonosítani kell azokat a fogva tartottakat, akik használják a drogot. Ehhez elkerülhetetlen a személyzet továbbképzése, hogy a leg egyszerűbb feladatokat ellátó őr is tudja azonosítani a kábítószerek hatása alatt álló egyént, felismerje az esetle-

ges elvonási tüneteket, valamint felfigyeljen a rendszeres használat bizonyos jeleire. Másik fontos feladat a bekerült drogok megtalálása, erre a magyar börtönökben már van lehetőség: kereső kutyákat, illetve operatív (nyomozó) tevékenységet alkalmaznak. A drogos személy magatartás mintáinak azonosításában tehát a holland szakemberek sokat segíthetnek.

- A csatornák felderítése és az azonosítás után meg kell vizsgálni, hogy a gyógyszeres vagy a helyettesítő kezelésen kívül *milyen módszerekkel kezelhetők a drogos fogva tartottak.*

Minden holland bv. intézetben speciális csoportok működnek, ahol ezeket a személyeket csoportosan kezelik, pszichológiai jellegű módszerekkel. Napjainkban népszerűek azok a csoportok (CB), ahol a fogva tartottak más magatartás mintákat sajátíthatnak el a felállított pozitív példákön keresztül. A magyar bv.-re jellemző, hogy ugyan utasításokat adnak ki a különféle csoportok kezelésére, de az anyagiak és a képzett munkaerő hiánya miatt minden csoportban egyéni módszerű csoportos kezelés folyik, melynek hatásfoka nem rossz. Ezen csoportok működési hatékonyságán kellene még javítani. Meg kell említeni, hogy a CB csoportok Nyugat-Európában nem népszerűek a fogva tartottak körében, hatékonyságuk vitatott.

Programok

A fogvatartotti programok alkalmazása stratégiai jelentőségű. Néhány program beindításával komoly sikereket lehet elérni a visszaesés csökkentésének érdekében. A holland büntetés-végrehajtási törvény szerint a fogva tartottak csak ítéltet

kapják meg a bíróságtól években, minden egyébről a bv. szervezete dönt. Az előzetes letartóztatás alatt nagyjából kiderül, hogy milyen csoportba fog kerülni a személy. Ezt a folyamatot nevezik *fogvatartotti differenciálásnak*. A fogvatartotti csoportok számára külön részlegeket, illetve intézeteket kell létrehozni, ez a *klasszifikáció*. Minden intézet az általa folytatott programok alapján alakítja ki a *rezsiprofilját*. A differenciálás jelenleg Magyarországon jogszabályi háttér alapján működik, ugyanez mondható el a klasszifikációról. Az intézetek kezelési feladatai tehát kötöttek, bár elmondható, hogy a magyar büntetés-végrehajtási testületi tagok nyitottak bármilyen új program adaptálása felé. Rezsiprofil az intézetek csak a végrehajtási fokozataiknak megfelelően tudtak kialakítani.

Magyarországon jelenleg a következő elítélti rétegekkel szemben valósul meg külön bánásmód (jogszabályi vagy a jogszabály értelmezéséből fakadó háttérrel, körvonalakban):

- fiatalkorúak
- első büntényesek (első szabadságvesztés büntetésüket töltők)
- többszörös visszaesők (nem bocsáthatók feltételes szabadságra)
- gyógyító-nevelő csoportba utaltak (ítéletből eredően, vagy az intézet javaslatára, a bővebb kifejtésre itt területi okokból nincs mód)
- őrzési csoportok (ezek a kategóriák határozzák meg, hogy ki milyen jellegű munkát vállalhat, az őrzési kategóriát a befogadó intézet adja a fogva tartottnak, és azt bizonyos időközönként felül kell vizsgálni)
- fokozat szerint (fogház, fegyház, börtön)

– átmeneti csoportosok (szabadulás előtt)

Ezen fogvatartotti csoportok számára – bár jól elkülöníthetők egymástól – a magyar bv. nem nyújt, vagy nem képes jelentős mértékben különböző programokat nyújtani. Hollandiában a következő csoportok élnek még a fentiekén túl:

- agresszív elítéltek (erőszakos bűncselekményt követtek el, vagy a börtönben is erőszakosan viselkednek)
- sérülékeny elítéltek (áldozat típusú elítéltek, akiket a többiekől védeni kell)
- fiatal felnőttek (23-25 éves korig)
- drogfüggők
- drogok (droggal kapcsolatos bűncselekményt követtek el)
- szexuális jellegű bűncselekményt elkövetők

– *sex offenders*: általános kifejezés a szexuális jellegű bűncselekmények elkövetőire

– *pedofilek*: gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmény

– *abusers*: foglalkozás körében, gyermekek sérelmére (pl. az iskola buszok vezetői lehetnek ilyenek)

– *incests*: egyenes ági vagy nevelt leszármazott az áldozat.

– *homoszexuálisok*: az életmód jellege és a kriminális életút is összefügg a homoszexualitással

(ezek természetesen nem pszichiátriai kategóriák)

Monique Lejeune, az első tervezési találkozó moderátora hangsúlyozta, hogy a fenti három fejleszteni kívánt terület csupán a Matra Projekt váza, ettől el lehet térni, és más problémás területek fejlesztésével is lehet foglalkozni.

Az első tervezési találkozó

Az első tervezési találkozó (First Planning Meeting) 2001. november 12.-én Píliszentkereszten került megrendezésre. Eredetileg a találkozóra érkezett volna *Peter van der Sande* úr, a holland országos parancsnok, de betegsége miatt el kellett halasztania látogatását. A konferenciát Jan van den Brand nyitotta meg.

A megnyitón beszédet tartott Dr. Bökönyi István országos parancsnok. Beszédében megemlítette, hogy a BVOP folyamatosan együttműködik az Igazságügyi Minisztériummal a Matra Projekttel kapcsolatban, és folyamatosan tájékoztatja az IM-et a program keretében elvégzett feladatokról. Hangsúlyozta, hogy a bv. szakemberektől messzemenő együttműködést vár a program lefutása alatt.

Hester M. J. Somsen kisasszony a Holland Királyi Nagykövetség képviselőjében elmondta, hogy a Matra Program elsősorban ismeretek átadását jelenti, illetve tapasztalatcserék és tanulmányi utak lebonyolítását és megszervezését várja el a holland résztvevőktől.

Raymond Swennenhuis vázolta az NHC közreműködését a projektben, utalt továbbá a jelentési kötelezettségeire.

Ezek után a holland és magyar intézetek képviselői megismertek egymással, és kialakították az együttműködési tervüket.

A költségek folvósítása

A magyar bv. Matraval kapcsolatos kiadásainak nagy részét a holland partner fedezi. Ez 2001-ben úgy működött, hogy a BVOP központilag meghitelezte a kiadásokat, mivel jelen naptári évben elkülönített folyószámlát nem volt cél-

szerű létrehozni. Ezt 2002-ben meg kell tenni.

A magyar twinning partnerek önálló tevékenysége

Már az első tervezési találkozó kapcsán is önálló feladatai voltak az intézeteknek. 2002-ben a twinning partnerek közvetlen egymás között fogják egyeztetni a tennivalókat. Ezért a magyar intézeteknek a következő feladatai lesznek:

- egy angolul vagy németül tudó személy twinning kapcsolattartó lesz, ő intézi a twinning partnerek közti levelezést, kommunikációt
- ideális esetben ez a személy önálló telefon, fax és e-mail elérhetőséggel rendelkezik
- az adott intézet gazdasági vezetője közvetlen kapcsolatot tart fenn a BVOP Pénzügyi és Gazdasági Főosztályával Matra ügyben

A legjobb gyakorlat tréning

Összesen hat alkalommal fognak Legjobb Gyakorlat Tréninget szervezni. Ezeket a tanfolyamokon a magyar büntetés-végrehajtás képviselői Hollandiába fognak utazni, és ott részt fognak venni a büntetés-végrehajtási munkában, illetve elsajátítják a három fejlesztési kívánt területen meghonosodott legjobb gyakorlatot. Ezeket a tapasztalatokat adják majd tovább a többi magyar személynek Magyarországon. A BVOP tízfős szakemberekből álló csoportot fog kijelölni erre a célra, a csoportot két holland szakember fogja vezetni. (Az időbeli beosztásról lásd a mellékletet.)

Az ügyrendi szeminárium

Minden évben egyszer tartanak egy ügyrendi szemináriumot (policy seminar), amely konferencia jellegű rendezvény lesz. Az első ügyrendi szeminárium 2002 első negyedévében kerül megrendezésre Magyarországon. A találkozón a felek meg fogják tárgyalni a magyar büntetés-végrehajtási szervezet hosszú távú stratégiáját. Elemezni fogják a fentebb említett három fejlesztési kívánt terület jelenlegi állapotát, összegyűjtik a változtatási terveket, majd meghatározzák a tréningek megvalósításához szükséges legjobb módszereket. Ez alkalommal fogják kidolgozni a legjobb gyakorlat tréningek átlomlásait és témáit. Az első ügyrendi szeminárium után kerül kiválasztásra az 15-16 személy, aki majd részt vehet az oktatók képzése c. részprogramban.

Az oktatók képzése

Az oktatók képzésében (train the trainers) olyan magyar személyek fognak részt venni, akiket a BVOP és az NHC képviselői alkalmasnak tartanak majd a mélyebb ismeretek átadására. Ezek a személyek nem feltétlenül vezető beosztású szakemberek lesznek, hanem első sorban a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjának és a Rendőrtiszti Főiskola Bv. tanszékének tanárai (5-6 fő) és a programba bevont intézetek dolgozói, akik beszélnek angol vagy német nyelven, és motiváltak a programban való részvételre. Az a részprogramra pályázati úton lehet majd jelentkezni. Az idegen nyelv ismerete nem szükséges követelmény, a nyelvi nehézségek áthidalására a holland partner tolmácsok segítségét fogja igénybe

venni. A BVOK és az RTF részvétele azért fontos, mert az ott oktató tanárok a pályakezdő fiataloknak közvetlen úton tudják majd átadni az ismereteket. A részprogram leginkább kommunikációs tréning jellegű lesz, persze ügyelve a bv. szakmára is.

A twinning

A Matra Program gerincét a twinningek képezik. A twinning „ikresítést” jelent, és jelentősége abban áll, hogy a twinning partnerek a központok bevonása nélkül egymás intézeteibe látogatnak, és közvetlen úton nyernek szakmai tapasztalatokat.

A twinning európai uniós gyakorlat, a csatlakozni kívánó országok szakmai, gyakorlati felzárkóztatását szolgálja, nem csak a bv. keretein belül, hanem az államháztartás bármely területén működik.

A twinningek során a partnerek elsősorban a három fejleszteni kívánt terület fejlesztésén fognak dolgozni, de ezeken kívül bármely más, közösen problematikusnak tartott kérdéssel foglalkozhatnak. A résztvevő magyar és holland intézetek a következők:

- Zwollei Büntetés-végrehajtási Intézet
- Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet
- Den Helder Büntetés-végrehajtási Intézet – Bács Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet
- Vught Büntetés-végrehajtási Intézet – Szegedi Fegyház és Börtön

- Breda Büntetés-végrehajtási Intézet – Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet, Budapesti Fegyház és Börtön
- Eenhorn Büntetés- végrehajtási Intézet – Balassagyarmati Fegyház és Börtön
- IJssel Büntetés-végrehajtási Intézet – Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet

2001. november 13-án és 14-én az együttműködő intézet-párok kidolgozták a twinning alapjait, és mindannyian találtak olyan területet, ahol a Matra Program megvalósítása érdekében együtt tudnak működni az elkövetkezendő évek során. A hét hátralevő részében a holland partnerek meglátogatták a magyar intézeteket, ahol további eszmecserekre került sor.

A magyar szakemberek nagy lelkesedéssel fogadták a program által nyújtott lehetőséget, néhányan elhatározták, hogy alapfokú angol nyelvtanfolyamon fognak részt venni a nyelvi akadályok leküzdése céljából. Többen a résztvevők közül még nem jártak nyugat-európai börtönben, így sokaknak most először lesz lehetősége nemzetközi büntetés-végrehajtási tapasztalatok szerzésére.

A Matra Programból nem csak a fentebb említett hét intézet fog profitálni, hanem a büntetés-végrehajtás egésze is.

A témával kapcsolatos kérdéseket, észrevételeket a Fliegauf.Gergely@bvop.hu e-mail címen várom.

Fliegauf Gergely

TAPASZTALATCSERE

Novák Zoltán, a magyar előadó

Monique Lejeune, az első tervezési találkozó szervezője

A holland delegáció

A magyar delegáció

Szekcióülések

Interjú Ton Golsteinnel,

a hollandiai Zwolle város börtönének igazgatójával

Az interjú 2001. november 13-án, Pilisszentkereszten, a magyar-holland büntetés-végrehajtási szakemberek konferenciáján készült. Az interjújn jelen volt még Jenei Erzsébet, a holland delegáció tagja, aki a tolmácsolást végezte a holland fél kérésére.

– Jelenleg milyenek az állapotok a Hollandia börtöneiben?

– Nálunk kint Hollandiában mindenkinek megvan a saját zárkája. Ez az állapot annyival nehezebb, hogy soha nem lehet tudni elegendő-e zárkák száma. Naponta változik, hogy hányan vannak börtönben.

– Mitől változik ez?

– Ez attól is függ, hogy a rendőrség milyen akciókat indít. Ha ezeken az akciókon elfognak többeket, akkor már is probléma, hogyan helyezzük el őket.

– Nincsenek üres zárkák?

– Nem, nincsenek. A zárkák kihasználtsága 100%-os. De az az igazság, hogy most, jelenleg pl. a hölgyek számára van kevesebb zárka a befogadáshoz. Ha pl. nőket hoznának hozzánk befogadásra, nekem jogom van azt mondani, hogy megtelt a börtön, befogadni nem tudunk többet, vigyék őket más intézménybe. Ez a különbség a holland és a magyar börtön viszonyok között, hogy Magyarországon nem mondhatják, hogy nem fogadnak be többet, mint amennyi befér.

– Megtudhatnánk, hogy Zwolle merre van Hollandiában?

– Nem tudom mennyire ismeri Hollandiát. Zwolle Amersfoort közelében van.

– A reszocializáció során hogyan vezetik vissza a normális életbe a fogva tartottat? Milyen programokkal készítik fel őket, hogy amikor letelik a büntetés és kilépnek a civil életbe meg tudják állni a helyüket, hogy ne kerüljenek vissza a börtönbe?

– A fogva tartottaknak lehetősége van a tanulásra, minden téren és minden iskola típusban. Bármilyen szak-képzettséget megszerezhetnek, még akár ügyvéd is lehet abból, aki ezt

akarja. Ezen kívül felkészítik és megtanítják az elítélteknek, hogy mit lehet és mit nem a szabad életben, hogy a környezetük elfogadja őket. Szabadlára kerülésükkor el tudnak helyezkedni a börtönben megszerzett szakképesítéssel. Pl. A zwollei börtönben voltak olyan hölgyek, akik lánghegesztő szakképesítést szereztek. Véleményem szerint a hölgyek jobban dolgoznak, mivel pontosabbak és türelmesebbek, mint a férfiak.

– *Követnek-e öngyilkosságot a holland börtönökben? Ha igen akkor mi annak az oka?*

– Előfordul azoknál, akik úgy érzik, nincs kiút ebből az életből. Kb. 13000 elítélt van Hollandiában, a múlt évben 5-en követtek el öngyilkosságot.

– *Csak közbevetőleg szeretném megkérdezni: van-e Önöknél pl. magyar elítélt?*

– Ez tényleg véletlen, de egy magyar hölgy van nálunk. Ez számomra egy könnyebbség, mert tolmácsolna, ha esetleg magyar elítélttel kerülnék kapcsolatba.

– *Milyen a személyi állomány képzése Hollandiában? Milyen iskolai végzettség kell és milyen feltételeknek megfelelni, hogy valakiből felügyelő lehessen? Mekkora a személyi állomány életkora?*

– Az őrköknél az átlag életkor 23 év. Hogy valakiből őr lehessen elegendő pl. egy szakmunkás bizonyítvány. Nem kerülhetett összeütközésbe a törvénnyel, tehát a büntetlen előélet kötelező. Felvételnél azonnal elküldjük iskolába. Az őrök és a nevelők más kiképzést kapnak. A biztonsági őrök kiképzése 8 hét, a nevelőké 2 héttel hosszabb.

– *Milyen a társadalom általi elismertsége ennek a foglalkozásnak, milyen az anyagi elismerés, lehet-e életet alapítani erre a foglalkozásra? Milyen a fluktuáció a személyi állománynál?*

– A társadalmi elismertséggel nincs gond, de jelenleg nehéz az állományba új tagokat felvenni, mivel több országosan a munkaalkalom, mint a munkát kereső. Ha viszont a helyzet valamilyen okból rosszabbra fordul, rögtön több a jelentkező, mivel ez az állás állandó és biztos. Függ a jelentkezők létszámának nagysága attól is, hogy az ország, mely részén van a büntetés-végrehajtási intézmény. Pl. ha az ország egyik régiójában kevesebb a munkalehetőség, akkor könnyebben tudunk felvenni új tagokat.

– *Megtudhatnánk-e – bár tudjuk, hogy ez nem publikus – hogy mennyit keres egy biztonsági őr Önöknél?*

– Kb. 3000 gulden (holland forint) havonta, de ebben benne van a hétvégi és egyéb ügyeleti díj is.

– *Ez szép pénz.*

– Igen, de aki pl. vesz egy házat annak a havi törlesztő része havonta kb. 2400 gulden és akkor ez már bizony kevésnek tűnik.

– *Ha felvesznek új biztonsági őrt, akkor kap szolgálati lakást, vagy a börtön hozzájárul-e albérlethez, lakás bérletéhez?*

– Nem, nem kap szolgálati lakást, nincs hozzájárulás sem. Egyedül, amit fizetnek, az az utazási költség. Ez lehet vonat, busz vagy benzinköltség, melyet km-enként fizetnek.

– *Van-e olyan jelenség Önöknél Zwollében, hogy a régebben ott fogva tartottak visszaélnek a helyzetükkel az*

TAPASZTALATCSERE

újonnan befogadottal szemben? Vagyis kitolnak-e vele? Ha van, mit tesznek ellene?

– Valószínűleg elfordulhat ilyen. Ha az osztályokon lévő nevelők tudomására jut ilyen eset akkor, ezt azonnal megfékezik, a régebbi elítélt pedig büntetést kap érte. Ilyen büntetések lehetnek: magánzárka, sportolási lehetőség megvonása. De ez az eset nem jellemző.

– Van-e életfogytiglani börtönbüntetésre ítélt fogva tartott, aki valóban élete fogytáig börtönben tartanak?

– Ez másképpen van, mint Magyarországon. Nálunk az életfogytiglan 20 év, de ezt nem kell teljesen leülnie. Ezt a büntetést azok kapják, akik szellemileg nem eléggé fejlettek vagy rendkívül veszélyesek. Ha pl. felépülése az idő múlásával egyenes arányban áll, akkor a büntetés kitöltése után szabadulhat. Ha nem, akkor bizony valóban élete fogytáig börtönben marad.

– A hosszú börtönbüntetésre ítéltéknél, hogyan segítenek leküzdeni a különböző mentális zavarokat, pl. agresszió, depresszió, pánikbetegség és hogyan tudják lábon tartani a fogva tartottat, hogy ne roppanjon össze ennének a súlya alatt?

– Azt tudom mondani, hogy nálunk, Hollandiában, ha bekerülnek börtönbe, akkor mi nem akarjuk megváltoztatni az embereket. De ha valaki hosszabb időre bekerül valaki, akkor pszichológusok, orvosok segítenek átvészelni a fogva tartás nehézségeit.

– Milyen a fogva tartottak kapcsolata a családjukkal, illetve van-e olyan lehetőség, mint ahogy Magyarországon ez terjedőben van, pl. az intim szo-

ba, ahol házaspárok, élettársak együtt lehetnek, illetve felmerül-e homoszexualitás problémája a börtönökben?

– Először kezdjük a látogatással. Nálunk van különbség az előzetes letartóztatott és az elítélt között. Az előzetes letartóztatottak egy héten egyszer 1 órát, az elítéltek egy héten egyszer 2 órát fogadhatják látogatóikat. Nálunk legalábbis úgy van (Zwolle), hogy egy fő látogatásánál 3 fő felnőtt plusz egy gyermek lehet jelen. Van ezen kívül olyan lehetőség, hogy egyszer egy hónapban, hogy a férfi vagy a női elítéltek kapják meg azt a lehetőséget, hogy bent az osztályon fogadhatják kimondottan csak a gyerekeiket. Nálunk is van intim szoba, melyben három hónapban egyszer, 3 óra hosszat, azt csinálnak, amit akarnak. Nálunk a homoszexualitás nem téma és nem érdekes, nem úgy, mint Magyarországon. Nálunk ez természetes dolog ez. Kollégáim között is vannak homoszexuálisok. Nálunk meg is esküdhetnek homoszexuálisok. De ha Magyarország be akar lépni az Európai Közösségbe, akkor Önöknek is meg kell majd változtatni a szabályokat. Vagyis nem lehetnek különbségek a belépés esetén tagországok között.

– Milyen a művelődési lehetőség a börtönökben? Az előbb említettük, hogy lehet szakmát szerezni, amit kint az életben lehet hasznosítani, és hogyan tartják szellemileg frissen az elítélteket, hogy teljes értékű emberként kerüljenek ki a civil szférába?

– Vannak iskolák, szakmunkásképzők, könyvtárak, saját boltok, ahol lehet könyveket vásárolni. Az iskoláztatás úgy működik, hogy kintről bejár-

nak tanárok tanítani. A vizsgák szintén ezek előtt a tanárok előtt történnek. A bizonyítványokon nem látszik, hogy hol szerezték őket.

– *Úgy, mint nálunk. Nálunk sincs a diplomán rajta, hogy hol szerezték. Lehet akár ügyvéd is ugyanúgy, mint Önöknél. Már csak egy kérdésem lenne és megköszönném, hogy ilyen részletes válaszokat kaptam. Szeretném megtudni, hogy a fiatalokúknak milyen a helyzete? Külön hörtönrészben vannak, vagy össze vannak zárva a felnőttekkel?*

– Nálunk külön intézmények vannak a fiatalokúaknak. Tehát 99%-ával soha nem fordul elő, hogy együtt vannak a felnőttekkel. Ha pl. egy fiatalokú

rú gyilkosságot követ el és eléri a 16-ik életévét, akkor mondhatja a bíró, hogy 16-ik éves korától a felnőtt börtönbe kerüljön. 12 éves kor alatt nem vonható felelősségre senki.

– *Megköszönöm részletes válaszait, és még csak azt szeretném megkérdezni befejezésül, hogy vannak-e gyermekei, családja?*

– Igen, családos vagyok, van két gyermekem egy 20 éves és egy 18 éves, ezen kívül van két lovam, két kecském, birkám és egy kis terrierem. És ismerem az Ön kutyájának a fajtáját, a vizslát is.

– *Köszönöm az interjút.*

Szabó István

Interjú Raymond Swennenhiussal,

Hollandia Helsinkai Bizottságának igazgató-helyettesével

Az interjú 2001. november 13-án, Pilisszentkereszten, a magyar-holland büntetés-végrehajtási szakemberek konferenciáján készült. Az interjún jelen volt még Jenei Erzsébet, a holland delegáció tagja, aki a tolmácsolást végezte a holland fél kérésére.

– *Mi a célja ennek a programnak ami a magyar-holland viszonylatot illeti?*

– A legfontosabb az együttműködés. De, hogy a program hogyan alakul, azt a két fél, a magyar és a holland dönti el.

– *Milyen országokkal van ilyen jellegű kapcsolatuk rajtunk kívül?*

– Majdnem minden kelet-európai országgal van kapcsolatunk, de nem csak mindig a büntetés-végrehajtással, hanem rendőri szervekkel és az igazságügyi szervekkel is jó kapcsolataink vannak. Ez egy civil szerveződés, mely segíti a szabadultakat a visszailleszkedésben. Azért dolgozunk ilyen erősen, hogy készen legyünk mire Magyarország belép az Európai Unióba.

– *Hogyan került Magyarország kiválasztásra?*

– Ez azért történt, mert a mi országos parancsnokunk sokat tesz és dolgozik a kelet-európai országokkal köztük Magyarországgal és nagyon jó szakmai és emberi kapcsolat alakult ki köztünk és Önök között. Azonban az tudni kell, hogy a felvétel az nem úgy működik, hogy valamelyik ország magától jelentkezik, hogy szeretne tag lenni a Bizottságnak, hanem ők kérnek segítséget tőlünk és ekkor történik meg tulajdonképpen a kapcsolat felvé-

tel. Három országot választottunk ki, és ebből a háromból kiválasztották Magyarországot, amellyel erősebbre kívánjuk fűzni kapcsolatainkat.

– *Milyen szakmai eredményeket várnak illetve várhatók Magyarország szempontjából?*

– Amit elvárhatnak az az, hogy Hollandia nagyon sok szakmai tanácsot, sok tapasztalatot adhat, mely ed-

dig bevált szakmailag, de viszont az már Magyarországnak kell eldönteni, hogy tetszik-e az ötlet vagy sem. Mi tehát nem jövünk ide, hogy ezt a dolgot így kell, vagy úgy kell csinálni, erről Önöknek kell eldönteni.

– *Hogyan működik a finanszírozás?*

– A pénzt a Külügyminisztériumunk adja nekünk, mivel együttműködési megállapodásunk van velük, és közösen intézzük az együttműködést Magyarországgal. Erre példa ez a konferencia is, melyen együtt veszünk részt. Ebből finanszírozzuk például a magyar kollégák szemináriumát, az itt tanító tanárokat, illetve mindenféle ezzel kapcsolatos költségeket a részünkre biztosított pénzből.

– *Milyen a felépítése a holland Helsinki Bizottságnak?*

– A Helsinki Bizottság nem állami cég, hanem egy civil szerveződés. Van egy irányító Bizottság, melyben a társadalom minden rétegéből vannak tagok delegálva (pl. ügyvédek, katonák, börtönigazgatók, fizikai dolgozók stb.), tekintet nélkül ezeknek az embereknek politikai felfogására. Ezzel azt szeretnék elérni, hogy Európában a demokrácia és az emberi jogok egyformán érvényesüljenek. És minden országgal szeretnék ilyen jó kapcsolatot kialakítani, mint Magyarországgal.

– *Köszönöm az interjút.*

Szabó István

Törvényességi felügyelet és jogvédelem

Az ügyészség büntető igazságszolgáltatásban betöltött jogállami szerepének, a bünyözés elleni küzdelemben kifejtett alkotmányos feladatának meghatározó és folyamatosan növekvő jelentőségű részét képezi az a felügyeleti és jogvédelmi tevékenység, amelyet a büntetés-végrehajtás törvényessége felett ellát.

A büntetés-végrehajtás törvényessége feletti ügyészi felügyeleti tevékenység – az elmúlt egy évtizedben megszületett új törvények és más jogszabályi rendelkezések által előírt feladatok, valamint a fokozódó nemzetközi figyelem és elvárás folytán – jelentős változáson ment keresztül. Az ügyészség ezen szakági munkája egyre erősödő nemzetközi szakmai és sajtónyilvánosságot kapott. Az emberi és állampolgári jogok biztosítása, valamint a szankciók tartalmát képező jogkorlátozás törvényes végrehajtása iránti fokozódó jogállami igény – az európai unió csatlakozás közeledtére is figyelemmel – indokoltta tette a szakági munka hatékonyságának a további növelését.

A bv. felügyeleti szakág feladata, szervezetten belüli helyzete napjainkban más, mint évekkel ezelőtt. A büntetés-végrehajtás feletti törvényességi felügyelet mára már sokkal szélesebb területet ölel fel, mint a büntetőjogi szankciók, a büntető eljárásjogi kényszerintézkedések végrehajtásának köre. Az ügyészi tevékenység nemzetközi vonatkozásai mellett egyre jobban felerősödött és hangsúlyt kapott az emberi jogvédelmi szerepkör.

Történelmi háttér

A büntetés-végrehajtási felügyeleti ügyészi munka egyidős magával az ügyészséggel, az ügyészeknek ugyanis kezdettől fogva a vádképviselet mellett az egyik legfontosabb funkciója a fogva tartások felügyelete és az ezzel összefüggő jogorvoslatok intézése volt.

Az 1871. évi XXXIII. törvénycikk – amely hazánkban az első egységes ügyészi szervezetet teremtette meg – a királyi ügyészség feladatává tette az előzetes letartóztatás, valamint a vizsgálati fogság és a jogerős ítélet foganatosításának ellenőrzését.

A büntetés-végrehajtás törvényessége ügyészi felügyeletének kezdetei a XIV. századra nyúlnak vissza. A Szent Korona ügyésze – aki a mai értelemben vett ügyészi feladatokat ellátó személy volt – ettől az időtől kezdve került kapcsolatba a büntetés-végrehajtási tevékenységet ellátókkal, azok felügyeletével.

A XVII. század végétől megszervezett tisztii ügyészi hivatalok már nyilvántartották az elítélteket és a kezesség mellett szabadlábra helyezetteket, valamint rend-

szeresen ellátták a tömlöcök ellenőrzését is. 1871-től a törvényszék hatáskörébe tartozó bűnvádi ügyekben a királyi ügyészséget illetve az előzetes letartóztatás, valamint a vizsgálati fogság és a jogerős ítélet végrehajtásának foganatosítása, továbbá a járásbíróóság is a királyi ügyészség ellenőrzése mellett foganatosította a büntetés végrehajtását. Az 1871. évi XXXIII. törvénycikk 25. §-ának előírása értelmében a királyi ügyészség vezetőjének havonként legalább egyszer meg kellett vizsgálnia a felügyelete alatt álló törvényszéki fogházat és évente egyszer – szükség esetén és a főügyész tudtával többször is – vizsgálatot kellett foganatosítania a területén lévő járásbíróósági fogházakban is.

A büntetés-végrehajtási ügyészi felügyeleti tevékenység fejlődése az elmúlt egy és negyed század alatt azonban korántsem volt töretlennek mondható. Voltak időszakok – pl.: az ötvenes években – amikor háttérbe szorították, azonban az idő megbizonyította ezen ügyészi munka létjogosultságát, szükségességét és így a bv. felügyeleti tevékenység napjainkig egyre céltudatosabbá, szélesebb körűvé vált.

A törvényességi felügyelet nemzetközi és alkotmányos alapjai

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az európai börtön szabályokról szóló ajánlása I/5. pontja rámutat, hogy „A foglyok személyi jogainak védelmét, különös tekintettel a fogva tartás mértéke végrehajtásának törvényességére, ellenőrzéssel biztosítani kell, az ellenőrzést úgy kell megoldani, hogy – igazodva a nemzetközi szabályokhoz – egy olyan jogi hatóság vagy más, megfelelően kialakított testület, mely nem tartozik a börtönigazgatósághoz, felhatalmazás alapján rendszeresen látogatja a foglyokat”.

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a büntetés-végrehajtás, illetve annak törvényességi felügyelete a világ többi országában vitathatatlanul bizonyos mértékben ügyészi feladat, függetlenül az ügyészség alárendeltségétől, alkotmányos helyzetétől. Az ügyészség az az apparátus, amely a fenti nemzetközi elvárásokban is megfogalmazott, a büntetés-végrehajtást övező külső garancia- és kontrollrendszert – sajátos eszközei és módszerei révén – a leghatékonyabban tudja képviselni és gyakorolni.

A büntetés-végrehajtás feletti törvényességi felügyelet szükségessége több nemzetközi dokumentumban is megfogalmazódik:

- az ENSZ által 1978-ban elfogadott „előzetes alapelvek valamennyi, bármely formában fogva tartott vagy bebörtönzött személy védelméről” című alapelvek II. 3. pontja, 25. pontja;
- az Európa Tanács Miniszteri Bizottságnak az európai börtön szabályokról szóló R/87/3. számú ajánlása I. részének 4. és 5. pontja;
- az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 2000. október 6. napján REC (2000) 19. szám alatt elfogadott – az ügyészségnek a büntető igazságszolgáltatás rendszerében betöltött szerepéről szóló – ajánlás 3. pontja;

- az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa Bűnmegelőzési és Ellenőrzési Bizottsága 11. ülészakán Bécsben EAC 57/1990/1. szám alatti határozatának melléklete 11. és 15. pontja szerint is az ügyészeknek aktív szerepet kell játszaniuk a bírósági határozat végrehajtásában, illetve felügyeletében; kellő figyelmet kell fordítaniuk a hatalommal való visszaélésre, az emberi jogok súlyos megsértésére;
- a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód elleni nemzetközi egyezmény betartásán örökődő Kínzás Elleni Bizottság (CPT) 1994. évben Magyarországon tett látogatása alapján készített jelentésében hangsúlyozta az ügyészség büntetés-végrehajtás törvényessége feletti tevékenységének a jelentőségét a jogvédelemben, a fogva tartottakkal való törvényes bánásmód biztosításában.
- Az Emberi Jogok Európai Bizottsága 21. 967/1993. számú ügyében az ügyészi törvényességi felügyelet jogorvoslati szerepét emeli ki.

A büntetés-végrehajtás törvényességi felügyelete – amint arra dr. Vókó György „A magyar büntetés-végrehajtási jog” című könyvében rámutatott – két oldalról közelíthető meg. Egyrészt érvényt kell szerezni a fogva tartottak jogainak, hogy sajátos helyzetükben ne érje őket több hátrány, mint amit a törvény előír, másrészt gondoskodni kell a többi ember, a társadalom jogainak védelméről azáltal, hogy akit elítéltek, azon valóban hajtsák végre az ítéletet. Fontos követelmény az is, hogy ne maradjon el egyetlen büntetés, illetve büntetőjogi intézkedés végrehajtása sem, mert különben az egész büntetőeljárás célját és értelmét veszti. A büntetés-végrehajtás feletti törvényességi felügyelet feltételezi a rendszeres, de a soron kívüli, szükség szerint azonnali ellenőrzést, vizsgálatot, adott esetben a haladéktalan jogi (bűnügyről lévén szó: büntetőjogi vagy büntetés-végrehajtási jogi) intézkedési jogosultságot; minden bűnüldöző, igazságszolgáltató, végrehajtó, igazságügyi igazgatási szerv irányába az indítványozási jogosultságot.

A Magyar Köztársaság Alkotmánya a rendszerváltozás óta tartalmazza az 51.§-ának (2) bekezdésében, hogy az ügyészség felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett. Ennek részleteit az ügyészségről szóló 1972. évi V. törvény IV. fejezete „A büntetések, intézkedések a személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedések végrehajtása törvényességének felügyelete és a büntetés-végrehajtással kapcsolatos bírósági eljárásban való ügyészi közreműködés” cím alatt tartalmazza. Az ügyészek e feladat ellátásával kapcsolatos kötelességét pedig a 11/1993., a 6/1995., a 2/1998. (ÜK.5.) LÜ, az 1/2000. (ÜK.2.) LÜ, és a 9/2001.(ÜK.7.) legfőbb ügyészi utasítással módosított 1/1990. Legf. Ü. számú utasítás írja elő. A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 2.§-ának (3) bekezdése kimondja, hogy a büntetések és az intézkedések végrehajtása felett az ügyészség – külön törvényben meghatározottak szerint – törvényességi felügyeletet gyakorol. A rendőrségi fogdák rendjéről szóló 19/1995.(XII.13.) BM rendelet 35.§-a(1) bekezdésének a) pontja alapján általános fogdaellenőrzésre jogosult a büntetés-végrehajtási felügyeleti ügyész.

A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996.(VII.12.) IM rendelet több rendelkezése is utal az ügyészi törvényességi felügyeletre (pl. 7.§. „a” pont, 58.§. stb.), valamint más büntetés-végrehajtási jogszabályok is (például a fogva tartottak egészségügyi ellátásáról szóló 5/1998.(III.6.) IM rendelet).

Az ügyész törvényességi felügyeleti hatáskör bővülésének főbb állomásai a rendszerváltozást követően

Jelentős hatáskörbővülést hozott az 1989-es esztendő, amikor az ügyészségről szóló 1972. évi V. törvényt módosító, az 1989. évi XLVI. Törvény, mely a rendőrségi fogdákból foganatosított előzetes letartóztatás végrehajtásának törvényességi felügyeletét is a bv. felügyeleti ügyészek feladatává tette. Az elmúlt évek egyértelműen igazolták a fenti döntés helyességét, az ügyészség számos huzamosabb emberi tartózkodásra alkalmatlan fogdát zárattott be, intézkedett a törvényes végrehajtás érdekében.

Meghatározó jelentőségű állomás volt a büntetés-végrehajtási jog és a törvényességi felügyeleti ügyészi munka fejlődésében a Bv. tv-t módosító 1993. évi XXXII. törvény, amely a Bv. tvr. novelláris megújítását eredményezte. A törvény több rendelkezése a bv. bíró előtti ügyészi tevékenységet is érintette.

Az 1995-ös esztendő a bv. felügyeleti szakági tevékenység színesebbé válását eredményezte. Ettől az évtől kezdve bővült a bv. ügyészek munkája az idegenrendészeti őrizet, valamint a jogsértően Magyarországon tartózkodó külföldiek közösségi szálláshelyén történő elhelyezés végrehajtásának törvényességi felügyeletével, melyet az ügyészség kezdetben jogszabályi felhatalmazás hiányában, nemzetközi ajánlásra végzett.

A kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére létrehozott Európai Bizottság – amely 1999-ben immár másodszor tett ellenőrző látogatást Magyarországon – 1994. év végén első ízben tett látogatása során az ügyészség munkáját elismerve konkrét ajánlásokat fogalmazott meg a bv. felügyeleti ügyészi tevékenység kapcsán.

Ezek végrehajtása tárgyában került kiadásra a 2/1995.(ÜK.11.)LÜh., majd a 3/2000.LÜh. körlevél, melynek alapján a főügyészségek minden év március 31. napjáig jelentést tesznek a Legfőbb Ügyészségnek a bánásmód törvényességének megyei helyzetéről. Az ügyészség a fenti évtől kezdve fokozott súlyt fektet a fogva tartottakkal való bánásmód törvényességének ellenőrzésére.

1997-ben az ügyészségről szóló törvényt módosító 1997. évi LXX. törvény elfogadásával megereméződött az idegenrendészeti őrizet végrehajtása feletti ügyészi törvényességi felügyelet ellátásának jogszabályi alapja.

1998-ban az állampolgári jogok országgyűlési biztosának ajánlása alapján megszületett a 2/1998.(ÜK.5.)LÜ utasítás, amely a fogva tartott halálának kivizsgálásával, valamint a fogva tartottal szembeni lőfegyver használat esetén követen-

dő eljárás szabályaival egészítette ki a szakági alaputasítást. A módosítás értelmében amennyiben az ügyész a fogva tartó szervtől vagy máshonnan a fogva tartott haláláról értesül, köteles a legrövidebb időn belül megjelenni a haláleset színhelyén és megvizsgálni a haláleset körülményeit. Ezzel összefüggő rendelkezést tartalmaz a fogva tartottak egészségügyi ellátásáról szóló 5/1998.(III.6.) IM rendelet 34.§-ának (2)-(3) bekezdése, mely szerint a bv. intézet parancsnoka a rendkívüli halálesetről haladéktalanul tájékoztatja a területileg illetékes rendőrkapitányságot és a bv. intézet törvényességi felügyeletét ellátó ügyészt. A holttestet csak az ügyész nyilatkozata, valamint a hatósági boncolás után szabad eltemetni.

2000. március 1. napján lépett hatályba a bünyügyi nyilvántartásról és a hatósági erkölcsi bizonyítványról szóló 1999. évi LXXV. törvény, amely a nyilvántartás tárgyát a korábbiakhoz képest jelentősen kiszélesítette, ezzel összefüggésben nagyságrenddel bővült a nyilvántartás törvényessége feletti ügyészi felügyeleti tevékenység is.

2000. március 1. napjától a bv. felügyeleti ügyészek feladatává vált a szabálysértési elzárás végrehajtásának törvényességi felügyelete is, melyet korábban a magánjogi és közigazgatási jogi ügyészek láttak el.

A harmadik évezred új kihívásai és az arra adott válasz

2001. június 27. napján lépett hatályba az a Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvényt is módosító 2001. évi XXXI. törvény, amely teljes körűen újraszabályozta az ügyészség büntetés-végrehajtási felügyeleti tevékenységét. A változás és annak indokai az alábbiakban foglalhatók össze:

- Az ügyészség bv. felügyeleti szakága 1995 óta – a Kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére létrehozott Európai Bizottság (CPT) 1994. évi magyarországi látogatása során megfogalmazott ajánlása alapján – ellátja a jogsértően Magyarországon tartózkodó külföldiek határőrségi közösségi szálláshelyeken történő elhelyezése végrehajtásának törvényességi felügyeletét. Ezt a feladatot korábban az ügyészek nemzetközi ajánlásra kiadott legfőbb ügyészi utasítás alapján végezték. Hiányzott azonban ezen törvényességi felügyeleti munka ellátásának törvényi alapja, amelyet az Ütv. kiegészítésével kellett pótolni.
- 2000. március 1. napján lépett hatályba a bünyügyi nyilvántartásról és a hatósági erkölcsi bizonyítványról szóló 1999. évi LXXV. törvény, amely a bünyügyi nyilvántartás köréből – amire az Ütv. 11.§-ának b.) pontja alapján a törvényességi felügyelet kiterjed – kivette a körözéssel kapcsolatos nyilvántartást.

Mivel a fenti nyilvántartás törvényességi felügyeletét a személy és tárgykörözésről szóló 2001. évi XVIII. törvény szerint az ügyészség látja el, ezért ezzel a felügyeleti tevékenységgel is kiegészült az Ütv. (11.§ (c) alpont).

- Hosszabb ideje gondot jelent, hogy a rendőrségi előállító helyiségek állapota, az azokban végrehajtott fogva tartás feltételei több esetben nem felelnek meg a huzamosabb emberi tartózkodás követelményének. Az ügyészség ezt több ízben is szóvá tette, azonban a következetes és hatékony fellépésre megfelelő törvényi felhatalmazás hiányában eddig nem volt mód.
- Hasonló okból felmerült az előállító helyiségekben bekövetkezett öngyilkosságokkal és egyéb rendkívüli eseményekkel kapcsolatos ügyészségi kontroll szükségessége, amire az állampolgári jogok országgyűlési biztosa is már többször rámutatott.

Figyelemmel arra, hogy e körben is személyi szabadságkorlátozó intézkedésről van szó, ezért szükségessé vált, hogy a végrehajtás törvényességét e körben is a rendőrségi fogdát ellenőrző ügyészek felügyeljék.

A fenti új feladat nagyságrendileg növelte meg a bv. felügyeleti ügyészi szakági tevékenységet.

A felmérések alapján megállapítható, hogy a nyomozó hatóságok összesen 309 helységben 421 működő előállító helyiséggel rendelkeznek. Ezek közül 329-t a rendőrség, 89-t a határőrség, 2-t a vám- és pénzügyőrség működtet. Az APEH működő előállító helyiséggel még nem rendelkezik, azonban néhány kialakítása már folyamatban van. Az ügyészségi nyomozó hivatalok közül egyedül a Fővárosi Főügyészségnél van előállító helyiség.

Az előállító helyiségek közül 280 olyan helységben található, ahol nincs üzemelő rendőrségi fogda.

Egyes megyékben (például: Békés, BAZ, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Vas, főváros) az előállító helyiségek száma meghaladja a húszat, esetenként a harmincat is.

- A közelmúltban bekövetkezett jogszabályi változások kapcsán több olyan jogkorlátozással kapcsolatos (büntető eljárásjogi és büntetés-végrehajtási jogi) jogintézmény született, amelyek végrehajtásának törvényességi felügyelete nem volt megoldott.

Ilyen például a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 35-35/C.§-ában, valamint a 28/1999.(VIII.13.) BM rendeletben szabályozott bűnmegelőzési ellenőrzés, amelynek elrendeléséről a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. 13/A.§-a szerinti eljárásban a bv. bíró dönt.

Tekintettel arra, hogy a bv. felügyeleti ügyész az elrendeléssel kapcsolatos bírósági eljárásban részt vesz, ezért indokolt, hogy ő lássa el a végrehajtás felügyeletét is.

A Be-t módosító 1999. évi CX. törvény 66.§-a kiegészítette a büntetőeljárás kényszerintézkedések körét a lakhely-elhagyási tilalom keretében elrendelhető házi őrizet intézményével.

Tekintettel arra, hogy a házi őrizet előírásainak megtartását a rendőrség folyamatos őrzéssel is ellenőrizheti, ezért az olyan személyi szabadságkorlátozást

TANULMÁNY

jelent, amely vonatkozásában biztosítani kellett az ügyészi felügyeletet, amelyet a bv. felügyeleti szakág láthat el a leghatékonyabban.

Az Útv. módosítása kapcsán szükségessé vált a büntetés-végrehajtás törvényességének ügyészi felügyeletéről szóló – többször módosított – 1/1990. Legf. Ü. utasítás felülvizsgálata.

A 2001. július 31. napján lépett hatályba a bv. szakági alaputasítást módosító 9/2001.(ÜK.7.)LÜ utasítás, melynek rendelkezéseit 2001. július 15. napjától kellett alkalmazni.

Az utasítás a törvényi szabályozás megváltozásából következő szükségszerű módosítások mellett több olyan rendelkezést is tartalmaz, amelyek – az elengedhetetlen személyi és tárgyi feltételek biztosítása esetén – jelentősen javíthatják a szakági munka hatékonyságát, növelhetik a törvényes végrehajtás garanciáját.

A korábbi szabályozás alapján a Legfőbb Ügyészség az Igazságügyi Minisztérium, az IM Bv. Országos Parancsnokság, az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet végrehajtási, valamint a Belügyminisztérium bünyügyi nyilvántartási tevékenysége felett látta el a törvényességi felügyeletet. A fenti szabályozás kiegészült azzal, hogy a közvetlen törvényességi felügyelet a fenti szervek mellett kiterjed az ORFK, a Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága, valamint a Határőrség Országos Parancsnoksága végrehajtási tevékenységére is.

Módosult továbbá a megyei (fővárosi) főügyészség bv. felügyeleti ügyészeinek hatásköre az elzárás végrehajtására illetékes szervek feletti felügyeleti jogosítvánnyal is.

- Valamennyi fogva tartási helyen – így a bv. intézetekben is – általánosan kötelezővé vált a havi legalább kétszeri vizsgálat megtartása, amit a bánásmód törvényességéhez fűződő alapvető érdekek és a fogva tartó helyeken tapasztalható zsúfoltság mellett a CPT ajánlása is indokoltá tett.
- A szabadságvesztés büntetésüket töltő elítéltek – a hatályos szabályozás alapján – több jogcímen is elhagyhatják a bv. intézeteket. Az eltávozások köre az elmúlt években olyan új lehetőségekkel is bővült (kimaradás, enyhébb végrehajtási szabályok), ami indokoltá tette, hogy az ügyész ezek tekintetében is minden évben megvizsgálja, hogy az engedélyezett intézetek kívüli tartózkodás lejárta után foganatba veszik-e a szabadságvesztés büntetés hátralévő részét.
- **A pénzbüntetés végrehajtásának vizsgálatát a korábbi szabályozás csak lehetőség szintjén tartalmazta. Tekintettel arra, hogy meghatározó fontosságú a leggyakoribb főbüntetés törvényes végrehajtása, ezért a legfőbb ügyész előírta annak legalább háromévenként történő kötelező ellenőrzését.**

A bánásmód törvényességéhez fűződő követelmények fokozott érvényesülésének biztosítása érdekében az IMEI-ben e tárgyban ellátandó ügyészi vizsgálat kiemelt feladattá vált.

A törvényességi felügyelet főbb tartalmi elemei

A büntetés-végrehajtás törvényessége feletti ügyészi felügyelet súlyponti kérdése a személyi szabadságkorlátozások végrehajtásának törvényessége. A változó jogszabályi környezet, a szervezett bűnözés és a kábítószer fogva tartó helyeken történő megjelenése, a korrupció veszélye, a bv. intézetek zsúfoltsága, valamint a nehezedő migrációs helyzet egyaránt olyan körülményeket jelentenek, amelyek növekvő feladatokat rónak e téren a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészekre.

A bűnözés helyzetének alakulása, az erre adott törvényhozói válasz folytán történt szigorítás következményeként is emelkedik a fogva tartottak száma. A fogva tartó intézetekben a nyugat-európainál hazánkban nagyobb zsúfoltság a törvényességet veszélyeztető helyzeteket idézhet elő. 2000. évben átlagosan 3%-kal emelkedett a bv. intézetekben fogva tartottak száma. Mindez hátrányosan befolyásolhatja a fogva tartás biztonságát, a fogva tartottak jogi helyzetét. A törvényes végrehajtáshoz szükséges feltételek biztosítása alapvető követelmény.

A magas fogvatartotti létszámra is tekintettel a bv. intézetekben meghatározó jelentőséggel bír a fokozott ügyészi jelenlét, az előírászerűen megtartott törvényességi vizsgálatok szerepe.

A bv. felügyeleti ügyész a fogva tartó helyeken meghallgatja a fogva tartottakat, a rendőr vagy büntetés-végrehajtási dolgozó ellen irányuló panaszt vagy bejelentést a szükséges intézkedés megtétele mellett jegyzőkönyvbe foglalja, a büntetőeljárás érdemére vonatkozó panaszokat, kérelmeket, bejelentéseket az ügyben eljáró ügyészséghez, illetve bírósághoz továbbítja. A személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedések, az idegenrendészeti őrizet, valamint a szabálysértési elzárás végrehajtásának törvényességi felügyelete körében az ügyész havonta legalább kétszer ellenőrzi a befogadás alapjául szolgáló iratok szabályszerűségét, az ezekben írt rendelkezések végrehajtását, a fogva tartási határidők betartását, valamint a bánásmód törvényességét.

A fogva tartottakkal való törvényes bánásmódhoz hozzátartozik: nem szabad eltérni, hogy a fogva tartottak egymást bántalmazzák, sanyargassák, az ilyen magatartással szemben következetesen fel kell lépni és a jogszabály által előírt intézkedéseket haladéktalanul meg kell, tenni.

Különös figyelmet kell fordítani az előzetesen letartóztatottakra vonatkozó jogszabályi rendelkezések maradéktalan betartására. Esetükben olyan fogva tartottakról van szó, akiknek a jogi helyzete speciális, nem előrehozott büntetésüket töltik, hanem olyan személyek, akik vonatkozásában sajátos büntető eljárásjogi és büntetés-végrehajtási jogi szabályok lépnek hatályba.

Fontos, hogy eljárási jogaikat – különösen a védekezéshez való jogot – megfelelően gyakorolhassák, ugyanakkor érvényesüljenek azok a korlátozások is, amelyek a büntetőeljárás eredményességét hivatottak biztosítani.

Hangsúlyozni szükséges a diszkrimináció tilalmának következetes betartását, nemcsak a hátrányos megkülönböztetés tekintetében, hanem a pozitív diszkrimináció vonatkozásában is.

A fogva tartottakkal való bánásmód csak akkor lehet törvényes, ha a jogsétk elleni fellépés is következetes, amennyiben minden esetben sor kerül a szükséges (büntető és fegyelmi) eljárás lefolytatására. A fogva tartó helyeken tapasztalt korrupciós jelenségekre is tekintettel a megelőzésre, valamint a személyi állomány megtévedt tagjaival szembeni határozott fellépésre kiemelt figyelmet kell fordítani.

Az ügyészi törvényességi felügyelet kiterjed a fogva tartás rendjének törvényességére, a büntetőeljárási, a büntetés-végrehajtási, valamint az idegenrendészeti őrizet és a szabálysértési elzárás végrehajtására vonatkozó jogszabályokban meghatározott, az előzetesen fogva tartottakat, az idegenrendészeti őrizeteket, az elzárást töltőket, valamint az előállító helyiségekben elhelyezetteket megillető jogok biztosítására és kötelezettségek teljesítésére. A szabadságvesztés végrehajtásának törvényességi felügyelete során az ügyész ellenőrzi a felvételi eljárás, a fogva tartás és a szabadítás törvényességét, a szabadságvesztés végrehajtásának rendjére, az elítéltek jogaira és kötelezettségeire, az anyagi és egészségügyi ellátásra, a jutalmazásra és fegyelmezésre, valamint a munkáltatásra vonatkozó rendelkezések megtartását is.

A nem szabadságelvonással járó jogkövetkezmények körében a közérdekű munka végrehajtásának törvényességi felügyelete során az ügyész megvizsgálhatja a közérdekű munka végrehajtását a munkahelyeken, a megyei (fővárosi) bíróság büntetés-végrehajtási csoportjánál, megtekintheti a végrehajtással kapcsolatos iratokat, meghallgatja a közérdekű munkára ítéltet, közvetlen munkatársait, feletteseit, valamint az általuk megjelölt és az elítélt munkáját, munkahelyi magatartását ellenőrző személyeket. A közérdekű munkának szabadságvesztésre történő átváltoztatására az ügyész a hivatásos pártfogó jelentése, valamint az ahhoz csatolt munkahelytől érkezett értesítés alapján tesz indítványt a munkahely szerint illetékes bv. bíróhoz. A pénzbüntetés végrehajtásának törvényességi felügyelete során az ügyész megvizsgálhatja a büntetés végrehajtását a megyei bíróságnál, a büntetés-végrehajtási intézetben ellenőrizheti a büntetés helyébe lépő szabadságvesztés törvényességét, megtekintheti a büntetés végrehajtásával kapcsolatos iratokat.

A mellékbüntetések végrehajtásának felügyelete során az ügyész legalább háromévenként egyszer minden rendőrkapitányságon szűrőpróbaszerűen köteles ellenőrizni a közügyektől és a járművezetéstől eltiltás, valamint a kitiltás és kiutasítás végrehajtásának törvényességét. A büntetés-végrehajtási intézetben háromévenként legalább egyszer megvizsgálja a kényszergyógyítás foganatosításának törvényességét, ugyancsak háromévenként legalább egyszer a bírósági gazdasági hivatalban és a nyomozó hatóságoknál a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének és nyilvántartásának, az elkobzás végrehajtásának a törvényességét.

A pártfogó felügyelet törvényességi felügyelete során a bv. felügyeleti ügyész megvizsgálhatja a hivatásos pártfogó, illetve az ellenőrzési feladattal megbízott rendőri szerv tevékenységének törvényességét, megtekintheti a pártfogó felügyelettel kapcsolatos iratokat, a pártfogolt, valamint annak hozzátartozói, munkatársai, munkahelyi vezetői meghallgatásával is tájékozódhat a magatartási szabályok megtartásáról. Ha a feltételes szabadságra bocsátott pártfogolt szegi meg a pártfogó felügyelet magatartási szabályait, az ügyész indítványt tesz a feltételes szabadság megszüntetésére. A próbára bocsátott vagy felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt pártfogolt magatartási szabályszegésének súlyossága kérdésében állást foglalva intézkedik az eljárásra illetékes ügyészség felé. Az utógondozás törvényességének felügyelete keretében az ügyész megvizsgálhatja a büntetés-végrehajtási intézetben a szabadulás előkészítésére vonatkozó jogszabályok megtartását, az ellenőrzési vagy felügyeleti joggal felruházott szervezet vizsgálat tartására kérheti fel, maga is vizsgálatot tarthat az utógondozással megbízott szerveknél, továbbá a szabadulat is meghallgathatja.

A bűnmegelőzési ellenőrzés végrehajtásának törvényességi felügyelete során az ügyész

- megvizsgálhatja a bűnmegelőzési ellenőrzés végrehajtását a rendőrkapitányságokon,
- tájékoztatást kérhet az illetékes rendőri szervtől a bűnmegelőzési ellenőrzés hatálya alatt álló személyekről, az ellenőrzés végrehajtásának módjáról,
- megvizsgálhatja, hogy az ellenőrzés nem jár-e az érintett személy zaklatásával,
- megtekintheti a bűnmegelőzési ellenőrzés végrehajtásával kapcsolatos iratokat,
- megvizsgálhatja, hogy az ellenőrzést a megszüntetését követően nem folytatják-e tovább.

A lakhelyelhagyási tilalom keretében elrendelt házi őrizet végrehajtásának törvényességi felügyelete során az ügyész

- tájékoztatást kérhet az illetékes rendőri szervtől a házi őrizet hatálya alatt álló személyekről, az őrizet végrehajtásának módjáról,
- megtekintheti a házi őrizet végrehajtásával kapcsolatos iratokat,
- megvizsgálhatja a házi őrizet foganatosítását,
- megvizsgálhatja, hogy a házi őrizetet a megszüntetését követően nem folytatják-e tovább.

Az ügyészi törvényességi felügyelet kiterjed a bv. intézetekben és a rendőrségi fogdáknban, valamint a közösségi szálláshelyeken lezajlott rendkívüli eseményekre is. A rendkívüli esemény fogalmának teljes körű meghatározása, a rendkívüli események tételes felsorolása – azok sokféleségére tekintettel – nem lehetséges. Rendkívüli esemény alatt általában mindazt a történést érteni kell, ami a fogva tartás rendjét, biztonságát, a fogva tartottak, valamint a fogva tartó személyi állomány életét, testi épségét sérti vagy veszélyezteti. Ha az ügyész a fogva tartó

TANULMÁNY

szervtől vagy máshonnan a fogva tartott haláláról értesül, köteles a legrövidebb időn belül megjelenni a haláleset színhelyén és megvizsgálni a halál bekövetkezésének körülményeit. Ellenőrzi a fogva tartásért felelős szerv halálessettel kapcsolatos vizsgálatának megállapításait. Bűncselekmény gyanúja esetén elrendeli az igazságügyi orvosi boncolást. Ha a fogva tartott halála kapcsán bűncselekmény alapos gyanúja nem merült fel, az ügyész engedélyezi a holttest hatósági boncolás utáni eltemetését. A fogva tartott halála – az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 218.§-a(3) bekezdésének g) pontja alapján – minden esetben rendkívüli haláleset, ezért azonos eljárást kell követni minden olyan alkalommal, amikor a fogva tartott (akár természetes, akár erőszakos úton) elhalálozik. Ha az ügyész a fogvatartottal szemben a fogva tartás során alkalmazott lőfegyverhasználatról értesül, ellenőrzi, hogy megtörtént-e a kényszerítőeszköz használat jogszerűségének vizsgálata. Értékeli a lőfegyverhasználat jogszerűségének vizsgálatáról készült jelentést, valamint az annak alapján hozott határozatot, amennyiben bűncselekmény alapos gyanúja merül fel, megteszi a szükséges intézkedést. A rendkívüli események kivizsgálását, értékelését, a hatékony intézkedések megtételét szolgálja a bekövetkezett eseményekkel összefüggő jelentéstételi kötelezettség. A bv. intézetek az 1-1/30/2000.(IK.Bv.Mell.6.) OP intézkedés, a rendőrség a 19/1995.(XII.13.) BM rendelet 21.§-ának (1) bekezdése alapján tesz jelentést a megyei (fővárosi) főügyésznek, ahol a legsúlyosabb rendkívüli eseményeket a Legfőbb Ügyésznek jelentik.

Az ügyészség által elvégzett törvényességi felügyeleti tevékenység nagyságát érzékelteti, hogy az ügyészek 2000. évben országosan összesen 2098 vizsgálatot végeztek, 1761 büntetés-végrehajtással kapcsolatos írásban előterjesztett kérelmet, panaszt, beadványt vizsgáltak meg, 5218 bv. bírói tárgyaláson, illetve meghallgatáson vettek részt, kérelmi lap alapján 1872 fogva tartottat hallgattak meg.

A törvényességi felügyelet eszközei

A törvényességi felügyelet eszköztára egyik garanciáját adja az ügyészi munka hatékonyságának. A vizsgálatról készített feljegyzés egy példányát az ügyész minden esetben külön átirattal megküldi a vizsgált szerv vezetőjének. Ebben kéri a bíróságtól a szükséges intézkedést, más szervek felé pedig rendelkezik vagy jelzéssel él. Rendelkezést akkor ad az ügyész, ha a jogszabályok, megsértését észleli; továbbá, ha azt állapítja meg, hogy nem tartják meg a fogva tartás körülményeire vonatkozó szabályokat. A fogva tartott azonnali szabadlábra helyezésétől rendelkezik az ügyész, ha megállapítja, hogy törvényes határozat nélkül vagy a határozatban megjelölt időponton túl tartják fogva. A rendelkezésben figyelmezteti az illetékes szerv vezetőjét, hogy a törvénysértés megszüntetésére kapott utasítást köteles végrehajtani és erről nyolc napon belül tájékoztatást adni. Az intézkedés ellen az utasított felettese útján a felettes ügyészhez előterjesztett panaszoknak a végrehajtásra nincs halasztó hatálya. Fontosabb érdek fűződik a törvényszer-

tés megszüntetéséhez, mint az azt elkövető vezető jogorvoslati jogának a végrehajtást megakasztó hatályához. A törvénysértésnek nem minősülő hiányosságra és az olyan csekély jelentőségű törvénysértésre, amely más ügyési intézkedés megtételét nem teszi indokolttá, az ügyész jelzésben hívja fel az illetékes szerv vezetőjének figyelmét. Így például jelzést nyújt be az ügyész, ha a fogva tartási körülményeket kifogásolja, vagy a büntetőügyben hozott határozat végrehajtása kapcsán kisebb súlyú hiányosságot észlel. Amennyiben az ügyész kéri, a jelzés elbírálásáról és az annak alapján tett esetleges intézkedésről harminc napon belül értesíteni kell.

Amennyiben a fogva tartást foganatosító hivatalos személy olyan cselekményét vagy mulasztását észleli, amely bűncselekmény elkövetésének alapos gyanújára utal, az erről szóló feljegyzéssel közvetlenül a megyei főügyészt tájékoztatja. E feljegyzés tartalmazza a bűncselekmény alapos gyanújára utaló részletes tényállást és a rendelkezésre álló bizonyítékok megjelölését.

Gondoskodik arról, hogy ha a fogva tartott bv. intézetben vagy rendőrségi fogdában követett el bűncselekményt – a törvényi előfeltételek fennállása esetén az elkövetőt bíróság elé állítsák (Be. XVI. fejezet), egyéb esetekben a nyomozás során kívül történő elrendelése és lefolytatása végett intézkedik. Az ügyész az általa észlelt törvénysértés miatt fegyelmi, szabálysértési vagy büntetőeljárást kezdeményez. Kártérítési eljárást akkor indíthat, ha a törvénysértés folytán károkozás is történt és fontos állami és társadalmi érdek indokolja, illetve a jogosult nem képes jogainak védelmére.

Ahhoz, hogy az új feladatokat az ügyészek az elvárt hatékonysággal láthassák el, szükségessé vált az ügyési törvényességi felügyelet eszközeinek törvényi szintű bővítése. Ezt biztosítja az Ütv. új 12/A.§-a.

Ennek értelmében:

- a felügyeleti jogkörben eljáró ügyész a végrehajtás bármely kérdésében vizsgálatot tarthat, illetve az ellenőrzött szervet vizsgálat tartására kérheti fel;
- a végrehajtásra illetékes szervek vezetőitől az ügyész iratok és adatok rendelkezésre bocsátását, illetőleg megküldését, továbbá felvilágosítás adását kérheti;
- a végrehajtási szerveknél általános érvényű rendelkezés (intézkedés, utasítás, stb.) kiadását, módosítását vagy hatályon kívül helyezését kezdeményezheti.

Az illetékes szerv vezetője az utóbbi két pontban megjelölt ügyési felkérésnek köteles eleget tenni.

Az Ütv. 12.§-ának korábbi szabályozása csupán az előzetes letartóztatás végrehajtása során biztosított a bv. ügyésznek olyan rendelkezési jogot, melynek alapján a végrehajtásra illetékes szervek kötelesek voltak az ügyésznek a fogva tartás körülményeire vonatkozó intézkedését teljesíteni.

A hatékonyabb felügyeleti munka érdekében a fenti rendelkezési jogot ki kellett terjeszteni valamennyi személyes szabadságkorlátozással járó büntetés, intézkedés, illetve kényszerintézkedés végrehajtására is.

Az ügyészi törvényességi felügyelet terjedelmével kapcsolatos jogértelmezési kérdés

Az Ütv. IV. fejezete kiegészült olyan további szabályokkal, amelyek a bíróság büntetés-végrehajtási igazgatási tevékenységével összefüggésben erősítik az ügyészi felügyelet hatékonyságának garanciáit.

A törvényi szabályozás módosulása folytán, amennyiben az ügyész a jövőben a bíróság büntetés-végrehajtási igazgatási tevékenységével összefüggésben intézkedésre okot adó körülményt észlel, a jogszabályi rendelkezés érvényesülésének biztosítása érdekében a megyei (fővárosi) bíróság elnökének intézkedését kezdeményezi.

A büntetés végrehajtásának törvényessége feletti ügyészi felügyelet kérdését illetően további értelmezést igényel annak *terjedelme*. Eltérrő megítélés tapasztalható ugyanis abban a kérdésben, hogy kiterjed-e az ügyészi felügyelet a bíróságoknak a büntetés végrehajtása körében gyakorolt tevékenységére.

A Be. 397.§-ának (1) bekezdése annak az ítélkező bíróságnak a feladataként határozza meg a büntetések, intézkedések végrehajtása végett intézkedések megtételét, amelynek az eljárásában az jogerőre emelkedett. A büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra háruló feladatokat a 107/1979.(IK.8.) IM utasítás tartalmazza.

Az utasítás 2.§-a alapján a büntető határozat végrehajtásáról gondoskodó bíróság

- kiállítja (elkészíti) a végrehajtás alapjául szolgáló értesítést (okiratot),
- megküldi az okiratot a végrehajtásra vagy a végrehajtás ellenőrzésére hivatott, illetve abban közreműködő szervnek,
- megtesz minden egyéb olyan intézkedést, amely a büntető határozat végrehajtása érdekében szükséges.

A bíróságnak tehát számos olyan feladata van a büntető határozat végrehajtása kapcsán, amelyek törvényes teljesítése a büntetőjogi jogkövetkezmény hatályba lépésének feltétele. Hasonló módon a bűnügyi nyilvántartásról és a hatósági erkölcsi bizonyítványról szóló 1999. évi LXXXV. törvény 11.§-ának (3)-(4) bekezdései alapján az ítélő bíróság közli a bűnügyi nyilvántartást vezető szervvel a bíróság által jogerősen kiszabott büntetésekkel és intézkedésekkel kapcsolatos adatokat. A nyilvántartás törvényességi felügyeletét a törvény 6.§-a alapján a Legfőbb Ügyészség látja el. Mindezen jogszabályi rendelkezésekből is következően a bíróságnak (nem a bv. bírónak) a jogerősen kiszabott büntetések és intézkedések végrehajtása körébe eső olyan feladatai vannak, amelyek nem képezik részét az ítélkezési tevékenységnek, amelyhez a bírói függetlenség kapcsolódik. A bíróság Alkotmányban rögzített feladata az igazságszolgáltatás, az ítélkezés. A bírói függetlenség a bíróság ítélkezési tevékenységéhez tapadó fogalom, az pedig a jogerős határozat közlésével, az értesítők, kiállításával lezárul.

Erre mutatott rá az Alkotmánybíróság is az 53/1991.(X.31.)AB határozat indokolásának II. 1., illetőleg az 51/1992.(X.22.)AB határozat indokolásának III. 1. és 2. pontjában, amikor kimondta, hogy a bírói hatalom – amelyhez a bírói függetlenség kapcsolódik – az ítélkezésben ölt testet. Ezt fejezi ki az Alkotmány hivatkozott 50.§-ának (3) bekezdése, amelynek szóhasználata szerint „A bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alárendelve”. A bíróságnak a büntető határozatok végrehajtásáról való gondoskodás keretében ellátott tevékenysége, valamint a bűnügyi nyilvántartást kezelő szerv felé előírt adatszolgáltatási feladata igazgatási jellegű. A fentiek szerinti feladatok azonban csak az ítélkezési tevékenységhez képest tekinthetők kizárólag belső igazgatási jellegűnek, az 1999. évi LXXXV. törvény, valamint a Bv. tvr. végrehajtása szempontjából már ettől eltérő értékelést kell kapniuk. Ezen bírósági tevékenységek ugyanis olyan külön jogszabályokban nevesített, érdemi büntetés-végrehajtási feladatok, amelyek már messze túlnőnek a belső igazgatási ügyviteli jellegen, amelyekre ezért kiterjed az ügyészség által gyakorolt törvényességi felügyelet. Az ügyészség alkotmányos törvényességi felügyeletének biztosítása a bíróság érdeke is, figyelemmel arra, hogy az a jogerős bírósági határozat tekintélyének megővését hivatott elősegíteni.

A büntetés-végrehajtás törvényessége feletti ügyészi felügyelet intézményének továbbfejlesztése szükséges követelmény, melyet összhangba kell hozni büntetési rendszerünk fejlődési irányával, az állampolgári jogok fokozott védelmének ígényével, a törvényesség követelményeivel.

A felügyeleti tevékenység körében bekövetkezett hatáskörbővülés és az ügyészi törvényességi felügyelet eszköztárának kiteljesedése egyaránt hozzájárul a büntetés-végrehajtás törvényességének és hatékonyságának további erősödéséhez.

Dr. Lajtár István

A magyar börtönlelkészség

*története 2000-ig, visszaállításának előkészítése,
működésének tapasztalatai*

**Előadás a Kárpát-medencei Magyar Börtönlelkészek Konferenciáján (Szlovák Köztársaság, Drahov-Deregyő, 2001. október 19.)
Előadó: Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, országos parancsnok.**

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Tisztelt Konferencia!

Engedjék meg, hogy a Magyar Köztársaság Igazságügyi Minisztériuma Büntetés-végrehajtási Szervezet nevében tisztelettel és szeretettel köszöntsem a Kárpát-medencei Magyar Börtönlelkészek Konferenciáján résztvevőket.

Megköszönöm a megtiszteltetést, hogy „A magyar börtönlelkészség története 2000-ig, visszaállításának előkészítése, működésének tapasztalatai” címmel előadást tarthatok Önök előtt.

Tisztelt Konferencia!

A magyar börtönökben az államalapítás óta jelen voltak a papok, szerzetesek, lelkészek, a női börtönökben az apácarendek tagjai, akik részt vettek a hittérítőkkel a pogány bebörtönzött magyarok hittérítésében, később a fogvatartottak vallásgyakorlási igényeinek kielégítésében, egészségügyi ápolásában, személyiségük pozitív irányú változtatásában gyóntatóként, és ha eljött az idő, az utolsó kenet feladásában.

Az 1848-49-es Magyar Forradalom és Szabadságharcot megelőző reformkor egyes kiválóságai már egyértelműen megfogalmazták a börtönpasztoráció

fontosságát. Például báró Eötvös József „Vélemény a fogházjavítás ügyében” című, 1838-ban Pesten kiadott művében így írt:

„...csak egy jobbíthat igazán, s örök-re: a hit” (...) „csak ha a büntető társaság mellett egy másik áll” (...) „csak ha a rendes tömlöczi kormányt egyes polgárok segítik, részint a lelkipásztort felváltva, vigasztalással közelítve a rabokhoz”

Ugyanakkor egészen a történészek által megkésettnek vagy késleltetettnek nevezett magyar polgári átalakulás időszakáig az egyházi személyek börtönbeli tevékenysége jogilag nem volt szabályozott.

Elsőként a börtönök, fogházak kezelése tárgyában, 1874-ben kiadott 696. számú IM rendelet 207.§-a határozta meg, hogy a lelkészeket a királyi főügyész bízta meg a börtön (fogház) lelkesíti teendőikkel, és lássa el utasítással.

1887-ben az 1. 759. számú, május 17.-én kelt IM rendelettel hozták létre a „fegyintézeti lelkészséget”. A rendelet meghatározta, hogy a fegyintézeti lelkészek „rendes állami tisztviselő”-nek tekintendők.

1892. október 14.-én a 13. 637. számú IM rendelet külön utasításban szabályozta a javító intézeteknél alkalmazott lelkészek és hitoktatók feladatait.

A fegyintézeti lelkészség (börtönlelkészség) Magyarországon 1887-től egészen 1949-ig folyamatosan működött, amikor a Rákosi Mátyás nevéhez kötődő, kommunista diktatúra megtiltotta a börtönökben a lelkészek, a szerzetes- és apácarendek tevékenységét.

A betiltás az akkori igazságügy-miniszter 25736/1950. IM III./2. körrendeletével történt.

A következő, még húsz gépelt sort sem elérő körrendelet egy 949 éves börtönpasztorációs tevékenységet – amelynek egy része 162 éves börtönlelkészségi jogintézménynek minősíthető – szüntette meg:

„Az 1949. évi 20. törvényben foglalt alkotmány 54.§-ának (2) bekezdése értelmében »a Magyar Népköztársaság az egyházat különválasztja az államtól«. Ennek megfelelően az összes letartóztatóintézetekben az istentiszteletek és vallási szertartások tartását megszüntetem. Ez a rendelkezés valamennyi hitfelekezetre vonatkozik.

A folyó évi április hó 15. napjától kezdve az egyes hitfelekezetek lelkészei az előbbi bekezdésben említett célból a letartóztatóintézetbe be nem léphetnek és a részükre kiadott állandó belépési engedélyt tőlük vissza kell vonni. A letartóztatóintézeti állományba tartozó lelkészek új beosztása tárgyában külön rendeletben fogok intézkedni. Az egyházi szertartásokhoz szükséges olyan felszerelési tárgyakat, amelyek az intézetek (a kincstár) tulajdonát képezik, a letartóztatóintézetek Vezetői kötelesek a

folyó évi április hó 25. napjáig az Igazságügy Minisztérium III./2. (büntetés-végrehajtási) ügyosztálya Vezetőjének kezébe személyesen átadni. Az egyházi tulajdont képező felszerelési tárgyakat az egyes hitfelekezetek lelkészeinek elismervény mellett át kell adni és az elismervényeket jelentés kíséretében hozzam fel kell terjeszteni.

Budapest, 1950. évi április hó 13. napján.”

A rendeletet 1949. április 13.-án adták ki, de már a rákövetkező napon a végrehajtás olyan problémákkal járt, mint az egyházi tulajdonban lévő kegytárgyak, bibliák, vallási tartalmú könyvek, papi öltözetek, vallási témájú művészeti alkotások jogszerűtlen lefoglalása, a börtönlelkészekkel szembeni – esetenként a fogvatartottak előtti – durva hangnem egyes túlbuzgó testületi tagok részéről.

Ezért már a betiltó körrendelet kiadása után két nappal (április 15-én) az igazságügy miniszter valamennyi országos büntetőintézet, megyei bírósági fogház vezetőjének az alábbi tartalmú átiratot küldte meg:

„A folyó évi április hó 13. napján 25. 735/1950. IM. III./2. sz. alatt kelt rendeletemben az istentiszteletek tartását és vallási szertartások gyakorlását a letartóztatóintézetekben megszüntettem.

E körrendelettel kapcsolatban különös nyomatékkal hívom fel a letartóztatóintézetek Vezetőit, hogy az istentisztelethez és vallási szertartások tulajdonát képező ilyen tárgyak számbavétele és az egyház tulajdonát képező ilyen tárgyak átadása tekintetében a legnagyobb körültekintéssel, rugalma-

san és az ügy politikai jelentőségéhez mért tapintattal és udvariassággal járjanak el.

Az államkincstár nem tart igényt egyetlen olyan felszerelési tárgyra sem, amely nem az igazságügyi tárca tulajdonát képezi, ezért a letartóztatóintézetek vezetői csak azokat a tárgyakat vegyék saját leltárukba, amelyeknek tulajdonát az egyház nem vitatja. A vitatott tárgyakról készítsenek külön jegyzéket, megfelelő jelentés kíséretében terjesszék fel hozzám és közöljék az érdekelt hitfelekezetek képviselőivel, hogy ezeknek kiadása tárgyában csak további utasításoktól függően fognak intézkedni.

Ismételten figyelmeztetem az Intézetvezetőket, hogy az egyes hitfelekezetek intézeti működésének megszüntetését a legsimábban, lehetőleg minden nézeteltérés elkerülésével kell lebonyolítani, és különösen ügyelni kell arra, hogy esetleges szóváltások letartóztatottak vagy letartóztatóintézeti alkalmazottak előtt ne történjenek.

Budapest, 1950. április hó 13. napján."

Ezután a börtöntemplomokat, börtönkápolnákat más célokra használták. Például az állampusztai börtöntemplomból gabonaraktárt alakítottak ki, a váci börtöntemplomból bútorraktár lett.

A magyar börtönpasztoráció történetében az 1956-os Magyar Forradalom és Szabadságharc időszakából kiemelt figyelmet érdemel az, hogy Dr. Virág Miklós nyugalmazott ezredes – aki a forradalom és szabadságharc idején a Büntetés-végrehajtás Forradalmi Tanács elnöke volt – elmondása szerint több börtönparancsnok kérésére a Büntetés-végrehajtási Forradalmi Tanács engedélyezte, hogy egyházi személyek az intézetekbe beléphessenek, egyházi rendezvényt tarthassanak. A ma is élő, tiszteletreméltó, idős, nyugállományú kollégánk visszaemlékezései szerint a forradalmi tanácsnak szabadságharcunk gyors és kegyetlen vérbefojtása miatt csak két intézkedésre, egy „beengedő” intézkedésre (az egyházi személyek beengedésére) és egy „kiengedő” intézkedésre (a politikai elítéltek kiengedésére) volt ideje.

A forradalom és szabadságharc leverése után az 1989/90-es magyarországi politikai rendszerváltásig nem volt lehetőség a fogvatartottak nyílt vallásgyakorlására.

A vallásgyakorlás ugyanakkor – bár illegálisan – tovább folyt a büntetés-végrehajtási intézetekben. Sok korábbi börtönlelkész, apáca, pap, egyházi személy került azokban az időkben a börtönökbe, politikai fogvatartottként. Ők a börtönökben is hitéletet éltek, a tiltás, a terror miatt titokban, sokszor önmagukban. A bebörtönözött egyházi személyek vallásos rabtársaik lelki segítőjévé váltak, segítették őket az embernek maradásban.

A fogvatartottak vallásgyakorlásáról szóló 8/1990.(IV.27.) IM rendelet teremtette meg a lehetőséget a büntetés-végrehajtási intézeteken belüli nyílt hitéletre. Ez a rendelet lehetőséget biztosított az istentiszteletek, vallási rendezvények megtartására az intézetekben, az egyházi házasságkötésre, keresztreállításra, temetésre. A jogszabály engedélyezte, hogy a fogvatartottak a vallás gyakorlásához könyveket, kegytárgyakat tarthassanak maguknál. A lelkészek

az egyházi elöljáró megbízólevelével léphettek be az intézetekbe, és a fogvatartottak a lelkészekkel ellenőrzés nélkül tarthattak kapcsolatot.

A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény, a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet módosítása előírta, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben minden elítélt számára lehetővé kell tenni, hogy az egyház lelkészének, illetőleg más képviselőjének gondozásában részesülhessen, és az istentiszteletre önként jelentkezők részvétele – a bv. intézet rendjét, biztonságát veszélyeztető, magánelzárást töltő elítélteket kivéve – nem korlátozható. Meghatározta a jogszabály azt is, hogy a bv. intézetek kötelesek elősegíteni az egyházak szociális, gondozói tevékenységét, a fogvatartottak szabadlásra való felkészítéséhez nyújtott szolgálatait.

Az elítélt eltiltható az istentiszteleten való részvételtől, ha az a büntetés-végrehajtási intézet rendjét vagy a biztonságot veszélyezteti. Erre ez idáig példa nem volt. Az istentiszteletre önként jelentkezők részvétele, kivéve az eltiltottakat, valamint a magánelzárást töltő elítélteket, nem korlátozható. A lelkésszel való ellenőrzés nélküli találkozás lehetősége azonban ez esetben sem tagadható meg.

A fenti jogszabályok adta lehetőségeket kihasználva a Magyar Köztársaság 31 büntetés-végrehajtási intézetében (14 országos, 16 megyei és a fővárosi bv. intézetekben, a fiatalkorúak regionális intézetében), a Bv. Központi Kórházban, az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben elsősorban a

hazai történelmi egyházak (a katolikus, a protestáns, (a református, az evangélikus), és a zsidó hitfelekezetek, továbbá más – államilag elismert – egyházak tagjai folytattak börtönpasztorációs tevékenységet. A különféle vallások képviselői főként vallási rendezvényeket tartottak a fogvatartott híveiknek, illetve vallásukat megismertető, hittérítő tevékenységet, ritkább esetben egyéni lelki gondozást folytattak. Több intézetben már kialakítottak olyan ökumenikus helyiségeket, melyek alkalmasak a vallási rendezvények megtartására. A helyiségek kialakításához több egyház ajándékozott kegytárgyakat, festményeket, stb. az intézeteknek. Az intézetek könyvtáraiban többféle vallás könyvei, audiovizuális kiadványai kerültek elhelyezésre.

A fogvatartottak hitéletében jelentős szerepet vállaltak a különböző társaságok, missziók is (pl. Magyar Testvéri Börtöntársaság, Mécses Szeretetszolgálat Magyar Börtönpasztorációs Társaság, Magyar Evangéliumi Börtönmisszió).

Összességében – a magyar börtönlelkészség 51 év szünet utáni újbóli létrehozása napjáig – úgy volt jellemezhető a fogvatartottak hitéletének helyzete, hogy annak nem voltak meg a megfelelő szervezeti keretei, és a különféle vallások intézeti tevékenysége kellően nem volt koordinálva.

Mindezen tapasztalatok alapján alakult ki a Bv. Országos Parancsnokság 1999 májusában kinevezett új vezetésében az az elgondolás, hogy meg kell vizsgálni a börtönlelkészség visszaállításának vallási, személyi, tárgyi, büntetés-végrehajtási szakmai feltételeit. A

vizsgálat során a vezetés tanulmányozta a börtönökön belüli hitélet, a börtönlelkészség történetét.

A vizsgálat kiterjedt arra is, hogy az akkor mintegy 15 ezer fős fogvatartotti populációból mely vallások gyakorlása iránti igény merül fel legnagyobb mértékben. Ezek a katolikus, református, evangélikus keresztény vallások voltak, de mutatkozott igény a zsidó vallásgyakorlás iránt is.

1999-ben a magyar büntetés-végrehajtásban már dolgozott egy református pap; Könyves Pál, a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, igaz nem tiszteletes úrként, hanem nevelőként. Ő ma már a magyar börtönlelkészség tagja. Konferenciánkon jelen van, és a későbbiekben egy előadást is fog tartani. Ő a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma felkérésére tudományos kutatómunkát végzett, és a „Rabellek gondozása” címmel egy tanulmányban foglalta össze tudományos kutatási tapasztalatait. Tanulmányában felvázolta a börtönlelkészség létesítésének alternatíváit, a börtönlelkészek tevékenységének főbb javasolt formáit is.

Konferenciánkon jelen van Dr. Majzik Mátyás katolikus szerep is, aki több mint 21 évig a Szegedi Fegyház és Börtönben volt tisztt, és nyugállományba vonulása után aktív börtönmissziós tevékenységet folytatott. Nevéhez fűződik még az első magyar börtönmissziós újság a „Mécset” megalapítása, amely a fogvatartottak számára készült. Ma már ő is börtönlelkész. Dr. Majzik úr tanácsai, ajánlásai jelentősen segítettek a börtönlelkészség létrehozását.

A börtönlelkészség visszaállításának előkészítésében döntő szerepe volt az Igazságügyi Minisztérium felsőszintű vezetőinek, Dr. Dávid Ibolya igazságügyi miniszter asszonynak és Dr. Hende Csaba politikai államtitkár úrnak. Ők előkészítő megbeszéléseket folytattak Dr. Seregély István egri érsekkel, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnökével, Gyulai Endre Szeged-Csanádi megyéspüspökkel, Dr. Schweitzer József országos főrabbiával. Előkészítő megbeszélések történtek továbbá Dr. Bölcskei Gusztáv püspökkel, a Magyarországi Református Egyház Zsinata elnökével, Dr. Szebik Imrével, az Északi Evangélikus Egyházkerület püspökével, Dr. Ladocsi Gáspár vezérőrnagy katolikus, Csuka Tamás dandártábornok református táborigazgatóval, Frölich Róbert dandártábornok vezető táborigazgatóval.

A tudományos kutatómunka eredményei, az országos parancsnoksági elemző-értékelő munka, az egyházak képviselőivel folytatott konzultációk alapján kialakult a magyar börtönlelkészség 51 év utáni visszaállításának alapvető elgondolása, melynek lényeges elemei a következők voltak:

1. A börtönlelkészség tagjait a fogvatartotti vallási igények figyelembe vételével a katolikus, református, evangélikus, zsidó vallások papjaiból, rabbi-jaiból kell kialakítani.

2. A börtönlelkészek a végrehajtott házakban és a fővárosi előzetes házakban főállású, a megyei előzetes házakban részfoglalkozású (tehát a börtönlelkész tevékenység mellett gyülekezettel rendelkező) személyek legyenek.

3. A börtönlelkészek vallások szerinti létszámát, a vallásoknak megfelelő egymás közötti arányszámokat a négy történelmi egyház legmagasabb szintű tisztségviselői közösen döntsék el, és erről ők tájékoztassák az IM. vezetését.

4. A börtönlelkészek személyét az egyházak legmagasabb szintű tisztségviselői jelöljék ki és delegálják börtönlelkészeknek.

5. A főállású börtönlelkészek a Büntetés-végrehajtási Szervezet állományába tartozzanak, az egyes intézetek osztályvezetői beosztású közalkalmazottaként, tehát egyenruhájuk, rendfokozatuk ne legyen. A börtönlelkészek az intézetparancsnokok közvetlen alárendeltségébe tartozzanak.

6. A részfoglalkozású börtönlelkészek is közalkalmazottak legyenek.

7. A börtönlelkészek fő tevékenységét a vallási rendezvények megtartása saját vallás szerint, más egyházak, börtönmissziók tevékenységének időpontok, helyszínek szerinti egyeztetése, a fogva tartottak egyéni és közösségi lelkigondozása, életismereti, vallás-erkölcsi oktatás, rendszeres fogadóórák tartása alkossák.

8. A börtönlelkészek napi tevékenységét a bv. intézetek működésének részeként az intézetparancsnokok irányítják. Vallási tekintetben ugyanakkor a börtönlelkészek az intézet szerint illetékes katolikus, református, evangélikus egyházmegyéhez – a püspökhöz tartoznak. A zsidó vallás tekintetében a vallási ügyekben való függőség nem bír jelentőséggel, mivel a rabbik egymásnak nincsenek alárendelve a zsidó vallás szerint.

9. A börtönlelkészség létrehozásának, működésének pénzügyi, tárgyi feltételeit a büntetés-végrehajtási szervezet biztosítsa.

10. A börtönlelkészség visszaállítása, működésének szabályozása érdekében egy igazságügy-miniszter rendeletet és egy országos parancsnoki intézkedést kell kiadni.

Az elgondolás alapján a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka írásos előterjesztést tett az igazságügy-miniszternek, aki az előterjesztést jóváhagyta. Ezután az igazságügy-miniszter átiratokban kereste meg a magyar történelmi egyházak legmagasabb szintű tisztségviselőit, azok az elgondolásnak megfelelően egyeztettek, írásban kijelölték a börtönlelkészeket.

2000. július 14-én kiadásra került a 13/2000.(VII.14.) IM. rendelet a börtönlelkészi szolgálat működéséről, továbbá a bv. országos parancsnok 1-1/50/2000. (IK. Bv. Mell. 9.) intézkedése a börtönlelkészi szolgálatban foglalkoztatott közalkalmazott lelkészek munkaköri leírása készítésének szabályairól.

E jogszabály és belső rendelkezés alapján a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben 8 főállású és 10 részfoglalkozású (összesen 18) katolikus, 5 főállású és 5 részfoglalkozású (összesen 10) református, 1 főállású és 2 részfoglalkozású (összesen 3) evangélikus, 1 főállású zsidó – mindösszesen 15 főállású és 17 részfoglalkozású – összegeztve 32 börtönlelkész teljesíti küldetését.

Bár még csak 15 hónap telt el a magyar börtönlelkészség visszaállítása után, viszonylag sok és jó tapasztalatot szereztünk a tevékenységet illetően.

Ezek közül a legfontosabbak a következők:

1. A börtönlelkészeket szolgálatuk megkezdésekor egy konferencián készítettük fel, amelyen résztvettek az egyházak, az IM. képviselői is. E konferenciát ezután minden évben megtartjuk.

2. A börtönlelkészeket az intézetekben tisztelettel és szeretettel fogadták, ők pedig jól beilleszkedtek az intézetek rendszerébe.

3. A börtönlelkészesség működése jelentősen hozzájárult a fogva tartottak személyiségének pozitív irányú változásához. Az, hogy 2001-ben 2000-hez viszonyítva jelentősen csökkent a fogvatartottak által okozott rendkívüli események száma, megítélésünk szerint a börtönlelkészek áldozatos munkájának is köszönhető.

4. A börtönlelkészek tevékenysége révén – főként egyeztető tevékenységük hatására – sokkal nagyobb számban jelentek meg intézeteinkben a történelmi egyházakon túl más, az állam által elismert egyházak képviselői is, és tartottak vallási rendezvényeket.

5. A börtönlelkészek szerepe kiemelkedő volt abban, hogy a börtönökbe nem jutottak be azok a személyek, akik az állam által be nem jegyzett "egyházak" (szekták) képviselőitében kívántak vallási rendezvényt tartani.

6. A börtönlelkészesség egyeztető tevékenysége révén felélénkült a magyar börtönmissziós tevékenység is. A Mécses Magyar Börtönpasztorációs Társaság, a Magyar Testvéri Börtöntársaság, a Magyar Evangéliumi Börtönmisszió, a Magyar Börtönpasztorációs Társaság tagjai értékes tevékenységet

folytatnak börtöneinkben. Tevékenységük révén többek között jelentős számban nőtt a vallási tárgyú kulturális rendezvények száma az intézetekben.

7. Jelentős fejlődés indult meg intézeteinkben a vallásgyakorlásra alkalmas helyiségek kialakítása terén. Volt ahol helyreállítottuk a régi templomot, kápolnát, vagy új börtönkápolnát alakítottunk ki. Volt olyan intézetünk, ahol harangláb épült, melyhez harangot a református egyház ajándékozott részünkre. A helyiségek kialakításához, berendezéséhez nagy segítséget kaptunk a magyar történelmi egyházaktól, amely például oltárképek, keresztek, feszületek, bibliák, vallási témájú könyvek, festmények, szobrok, kegytárgyak átadását jelentette.

8. A magyar börtönlelkészesség működése túlnőtt az intézetek falain, közigazgatási határain. Napjainkban már gyakorlat, hogy a börtönlelkész kapcsolatot tart a fogva tartott családjával, hozzátartozóival és tesz azért, hogy a családi kapcsolat ne szakadjon szét a szabadságvesztés alatt. Gyakorlat az is, hogy a szabaduló, a börtönben hitéletet élő fogvatartott szabadulás utáni lakhelyén élő papot, lelkészt, rabbit felhívja a börtönlelkész, figyelmébe ajánlva a hívő – immár szabad – embert.

9. A börtönlelkészesség visszaállítása – bár a börtönlelkészesség rendeltetése a fogva tartottak hitéletének segítése – jelentősen hatott a büntetés-végrehajtás állományára is. Bár az állomány tagjai hitéletüket lakóhelyükön, az általuk választott vallásnak megfelelően szabadon gyakorolják, a lakott területtől távol eső, szolgálati lakóteleppel rendelkező intézeteknél az állomány tagjai

gyakran fordultak saját problémáikkal is a börtönlelkészekhez, vagy a börtönlelkész által szervezett vallási rendezvényen vettek részt.

10. A magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet Napján, évente szeptember 9-én, Szent-Adorján Napján pedig hagyománnyá vált az ökumenikus hálaadás megtartása, melyen ez idáig nagy számban vettek részt állományunk tagjai, vezetői. Hagyománnyá vált a fogvatartottak részére egy karácsonyi országos ökumenikus hálaadás is, melyen történelmi egyházaink, sőt a Vatikán jeles tisztségviselői is jelen voltak.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A magyarországi börtönlelkészség 15 hónapos újbóli működése során ez év október 30-án tartjuk a II. magyarországi börtönlelkészi konferenciát. E rendezvény jelentős lesz a börtönlelkészi szolgálat szempontjából, hiszen

több fontos közös feladatot kell egyeztetnünk. Így többek között a tárgyi feltételek bővítését, a börtönlelkészek tevékenységét és a biztonsági szabályzat előírásainak összehangolását, a börtönlelkészi formaruha rendszeresítését, vagy a Sárospataki Református Teológiai Akadémia börtönlelkész-képzésében való közreműködését.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Megköszönöm, hogy meghívtak a konferenciára. Amennyiben a magyar börtönlelkészség működése érdeklődésüket felkeltette, felajánlom, hogy bárkit, akár Magyarországról akár külföldről a magyar büntetés-végrehajtás szeretettel fogad, hogy a helyszínen a börtönlelkészekkel konzultálva még jobban megismerjék az 51 év után visszaállított börtönlelkészséget.

Köszönöm figyelmüket.

A lélek hangja

Egy év lelkészi szolgálat a Bv-ben

„...de az Istennek beszéde
nincs bilincsbe verve.”

II. Tim. 2.9.v.

A változás korát éljük, mondták az emberek a XX. sz. végén. A kutatás és a keresés útját járjuk, válaszolták a tudósok. Ezek a megállapítások is érvényesek a magyar büntetés-végrehajtási eljárásokra. Úgy látom, hogy mind a három megállapítás érvényesült, amikor az Igazságügyi Miniszter asszony a 13/2000.sz. (VII.13) rendeletét megalkotta a börtönlelkészi szolgálatról. Megfelel ez az eddigi gyakorlat megváltozásának, de egyszerre annak az útkeresésnek is, amit célul tűzött ki maga elé: segíteni a bűnelkövetőknek a társadalomba való visszailleszkedésbe, és amit az Európa Tanács ajánlásai is megfogalmaznak, a kulturális nevelés mellett a lelki élet (vallásgyakorlás) is segítse ezt. A szabad hitélet így egy társadalmi szükségszerűség, és egyszerre humánus törekvés is, ami túlmutat a bv. intézeten. A rehabilitációt már bent kell elkezdeni. Így jöhetett létre, hogy a fogva tartott életére, változására, személyiségük szocializálására a nevelő, a pszichológus mellett a lelkész is befolyást gyakorol az intézet keretein belül. A lelkész így lehet segítség a – fogva tartott számára – személyében, jelenlétében és munkájában.

A lelkész munkája három fő csoportra osztható:

1. Lelkész a fogva tartottak között.
2. Lelkész az állomány között.
3. Lelkész a misszió(so)k között.

A BFB, vagy közismertebb néven a Gyűjtő, az eltelt egy év alatt változtatott az arculatán. Megszűnt a nagy létszámú előzetes, és előtérbe kerültek a nem jogerős elítéltek. Differenciálódott a fogva tartási elhelyezés, munkahelyi csoportok szerint. Ebben a változásban nem szenvedett csorbát a vallásgyakorlás, a csoportos és az egyéni lelki gondozás munkája és a missziószolgálat sem.

Lelkész a fogva tartottak között

A lelkész jelenléte már üzenet. Ahogyan a Bibliával a kezében jár, „mint Isten fegyverével”, képviseli a lelki élet forrását, viszi Isten lelket gyógyító szeretetét, megbocsátását, a bűntől szenvedők, a meggyötörtek felé, az már maga is megnyugtató érzés, mert ez egy más válasz számukra. Tudható, hogy nem, mint jogász, nem, mint felügyelő, nem, mint orvos van ott, hanem mint Isten méltatlan szolgája. Egy válasz a fogva tartott életére, mert nemcsak az emberi tényezőket látja szem előtt (mi a bűne, mennyi a büntetése, van-e kapcsolattartója, kapott-e csomagot), hanem szem előtt tartja a lelki tényezőket is. Van egy fegyvere, ez pedig a szeretet. Ezzel lehet a belső lelki „görcsöket” félelmeket, depressziót, kriminál betegségeket gyógyítani úgy, hogy az ne okozzon, hanem inkább kötözzön sebeket.

Személyes beszélgetés (lelki gondozás)

Tudjuk, hogy a bűn előbb volt, mint a börtön. De az ember lelki háza is börtönné lesz, ha a bűn beléköltözik. Így a bűnelkövető is már kettős börtönben él. Egy belső és egy külső börtönben. Mind a kettő hatással van az életére. A személyes lelki gondozás is kétféleképpen jöhet létre. A lelkész kezdeményezi vagy a nevelő, vagy a pszichológus szól, hogy jó lenne vele egy pár szót beszélni, vagy éppen a fogva tartott kéri a problémáinak megoldásában a lelkészi részvételt.

Többször megtörtént, hogy végső esetben fordult hozzám valaki problémájában megoldása miatt. Elszigetelődött a társaitól, tanácstalan lett, és nem látott esélyt, nem talált más kiutat. Nyitott Isten felé. Az objektív tényezők mellett kereste a lelki megoldást.

Fontos dolog a személyes beszélgetésnél a hangneme, a türelmes meghallgatás, az együttérzés, de ez nem jelent mindig egyetértést. A beszélgetés tárgya sokszor az elkövetett bűn felidézése, kibeszélése és ennek a családra való kivetítése, ami most érett meg és lelkiismeretfurdalást okozott. Eltávolodott a feleség, a gyerek. Hiányzik a testvér, a szülő, nem kap levelet, sem csomagot régóta tőlük. Ilyenkor lehet beszélni a személyes felelősségről, és annak következményeiről, de ez ad alkalmat a megoldásra is, hogy hogyan lehet rendezni a kapcsolatot, hogyan lehet helyreállítani a felbomlott egyensúlyt (esetleg személyes közbenjárással a családnál), vagy írjon szeretteinek ünnepre, pl. karácsonyra, húsvétra. Visszaadni a reményt! A lelki

gondozás legfontosabb része ez. Visszaadni azt, ami elveszett. Nem hagyni, elszakadni azt a szálat, ami még életben tartja, amin keresztül erőt kaphat.

Lelki gondozói beszélgetésben ez jelenti a mást, a lelki tényezőt. Rámutatni arra, hogy van más megoldás is, csak vegye komolyan. Az aggodás, az idegesség, a nyugtalanság helyett a bizalom, a remény és a hit vegye át az irányítást. Találkozáspontot kell találni (ha van) a valóságos élettel, pl. gyermekkori emlékek... Nagyon sok segítséget lehet így nyújtani. Az elmúlt egy év alatt a személyes beszélgetés alkalmával, az Ige segítségével több ember élete rendeződött így. Úgy gondolom, ezzel több család is visszakapta a börtönbüntetését töltő férjet, édesapát stb. A személyes lelki gondozás feladata többfunkciójú. Először a fogva tartott élete változik meg a lelki életén keresztül. Ezt érezheti a börtön személyzete, és a családja is. Ezért fontos hangsúlyozni ezt a szolgálatot, mert így egészen közel lehet kerülni az ember lelkiéletének mozgatórugójához, aminek az eredményét már a társadalom szintjén is lehet érezni. Nem lesz többé problémás és jobban kezelhető is. A börtönön belüli helyzete is mindenki számára elfogadhatóbb. A személyes lelki gondozás sok örömet ad. Nem hiábavaló a ráfordított idő és energia. Törekedni kell, hogy egészséges élményét másokkal együtt élje át.

Jézus maga is gyakorolta a személyes lelki gondozást. (A samáriai asszonnyal a kútnál való beszélgetés: Jn. 4. 7-26. v.) Jézus úgy beszél az asszony bűnéről, hogy azt maga az asszony fedi fel, és szabadul meg súlyos lelki terhétől (16-19. v.) ti: beismerő vallomást tesz.

Leginkább a személyes beszélgetésnél derül ki, hogy a bírói ítélethozatallal nincs elintézve a bűn kérdése. Az továbbra is ott marad az elkövető lelkében, álmaiban, társaival való kapcsolatában. Évekig hordozza ezt magában, és lassan finomítja, átkölti, átírja, átértékeli.

Abban lehet neki és segíteni, hogy legalább önmagának ne hazudjon. Ne az általa elferdített igazságot hangoztassa. Többször előfordult már, hogy mielőtt személyes beszélgetést kezdtem a fogva tartottal, megnéztem a nyilvántartását és úgy mentem be hozzá, hogy azt már ismertem. Bizony, mikor egy-egy fontos kérdés került sorra, nem azt mondta, ami le volt írva. Ha nem jut el a lelkész oda, hogy az igazat válaszolja az elítélt, bizony kudarcra van ítélve az egész munkája. Lassan de biztosan kell éreztetni, hogy a féligazság is hazugság, míg az igazság már több, mint a megteendő út fele. A lelki gondozói szolgálatom alatt ezt a szeretet, az őszinteség és a bizalom növelésével akarom elérni. Azzal a hittel, amivel kapcsolatot keresek, nem válok hiszékennyé. Sok imádság is szükséges a személyes lelki gondozás sikeréért, a beszélgetés után is. A börtön pasztoráció feladatát is ebben látom megvalósulni.

Kollektív foglalkozás (csoportos Biblia óra, imaközösség)

A lelkész csoportos foglalkozása csupán formailag tartalmaz azonos elemeket. A foglalkozás elején közös imádság van, röviden, hangosan pár mondat-

ban imádkozunk, majd azután igeolvasás következik és egy kb. 15-20 perces igemagyarázat. Ezt követően kinek-kinek lehetősége van hozzászólni. Tartalmilag változó a kép. Van úgy, hogy hozzászólnak az adott témához helyeslő módon, de van úgy is, hogy azonnal ellentmondanak a hallottaknak. Azok, akik régóta járnak foglalkozásra és foglalkoznak a Bibliával, tanulmányozzák azt, türelmesebbek a többieknél. Sokszor vigyázni kell, hogy ne legyen személyeskedés, ami nagyon hamar elmérgesítheti a helyzetet, és lehetetlenné teszi az együttműködést. Ilyenkor átveszem a szót, és újra elmondom az elhangzott véleményeket és mellé tűzöm az igei üzenetet is.

Jó alkalom ez egymás megismerésére, a közös türelem kialakítására. A másik ember jelenléte, mint a szocializáció mozgatója mindig egymás mellé rendelt jelent. Az egyik szerepe ugyanolyan fontos, mint a másiké. A börtön és a fogva tartott kapcsolata sokszor a fogva tartottak egymás közötti kapcsolatán is múlik. Ilyen csoportos foglalkozásokon sokszor alakul ki közös vélemény, ami az egymás mellettiség eredménye. A csoportos Biblia óra ezért nem csupán az ismeret átadásból áll az adott történet alapján, hanem olyan kollektív viselkedés, etika, ami nélkülözhetetlen a közösségnek. Itt kell megemlíteni, hogy meg kell tanulni és tanítani az ilyen foglalkozásokon, pl.: a másik türelmes végighallgatását, nem közbeszólni, nem véleményezni menet közben a másik nehézkes kifejezését, gondolatvezetését. Szinte elemi módon kell újra és újra ezekre az alapokra figyelmeztetni az ott lévőket. Törekedni kell arra, hogy az adott

témakör mindenki számára érthető legyen. Erről visszakérdéssel győződöm meg. A csoportos foglalkozás rendszerint etikai, gyakorlati konzekvenciák levonásával zárul. Nem csupán arról kell szólni, hogy mit kell hinni, hanem mellette arról is, hogy mit kell tenni az adott esetben. Nem maradhat csupán elméleti szinten az üzenet, hanem gyakorlati útmutatást kapnak, aminek a megvalósítása is egy jó feladat. (Jézus példájánál maradván: amikor megadta a választ az őt kérdezőknek, hozzátette „Menj el, és te is ekképpen cselekedjél” Lk. 10. 37. v.).

A fogva tartottaknak sok és fontos tulajdonságát meg lehet ismerni ilyen csoportos foglalkozás alatt. Ez egyszerre nevelés és nevelődés is. A légkör megteremtése az adott helyzetben sokat tud segíteni. Ráhangolódni az ige üzenetére, ami belülről változtatja meg az embert, az végül is nem csupán a lelkészen múlik. Szükséges a befogadás életüzenetének gyakorlati megvalósulása is. Ez a belső döntésre segítés a jelen állapot függvénye. Ezért a csoportos beszélgetésnél előre nem lehet semmit sem tudni. Volt már alkalmam, hogy nem sikerült kialakítani a személyes kontaktust a csoport egy tagjával sem, és végig éreztem, hogy az üzenetnek nincs ereje, bármennyire is próbáltam a légkört megteremteni. Végül is csak az maradt bennem, hogy Isten Szentlelke nem csak mindig akkor működik, amikor a lelkész ott van, hanem akkor is, amikor a résztvevő visszamegy a zárkába, és egyedül marad gondolataival és a hallott az igével.

A csoportos foglalkozás sok örömet is ad a nehéz feladatok mellett. Jó együtt lenni azokkal, akik érdeklődnek Isten

dolgai után, és jó nyomon követni a formálódásukat is. Talán ezzel is hozzá tudunk járulni a fogva tartottak lelki egyensúlyához.

Lelkész az állomány között

Ez egy sajátos feladata a lelkésznek. Hiszen ott forgolódunk közöttük és a napi munkánkat is közöttük, végezzük. Össze vagyunk kötve a felelőség területén is. A FÜO-val együttműködve, a nevelőkkel munkakapcsolatban vagyunk. A szolgálatunk feljűk is felelőségteljes. A lelkésznek nem lehet kivonnia magát egy fáradt problémával küszködő, vívódó személyzeti munkatárs hatása alól sem. Az elmúlt egy évben az ismerkedés, és a lelkész jelenlétének a megszokása „eltűröm, és nem érdekel” vagy „azt csinál, amit akar, rám nincs hatással” érzése megváltozott. Hiszen többször kellett megszólalni állományülésen, ünnepi alkalmakkor, a különböző rendezvényeken. Lassan elfogadták a lelkészt. Így beszélhetünk az állományról: érdeklődőkről, szimpatizánsokról és közömbösökről.

Az érdeklődők többségének van valamilyen kapcsolata a különböző felekezettel, vagy valamelyik egyháznak vagy gyülekezetnek tagja is. A vallási kérdésben járatosak, a napi aktualitásoknál tájékozottak, természetes formában gyakorolják hitüket. Előfordult már, hogy felkerestek, személyes beszélgetést kértek problémájuk megoldásához. Természetesen ez a lelképásztori beszélgetés keretei között történik. Sokszor családi munkahelyi problémák mellett

keresztelési, esketési szolgálatot is kértek. Örömteli dolog az is, hogy bizalommal fordulnak a lelkészhez. Ez eddig nem okozott semmilyen problémát, hogy én református lelkész vagyok, sem a római katolikus tisztelendőnek, sem más felekezettűeknek.

A szimpatizánsok nem az elkötelezettek, hanem inkább a keresők táborába tartoznak. Keresik a lelki békéjüket, és figyelemmel vannak mindarra, ami erről szól. Elhatárolódnak a vallásos fogalmaktól pl. Isten, megváltás, szent jegyek stb., de kérdeznek a keresztség lényéről. Pl. a házasság fontossága, és a temetés szolgálata felől. Annyi ismeretük sincsen az általános vallási ismeretekről, hogy akár csak nagyvonalakban is különbséget tudnának tenni a legnagyobb világvallások között. Mégis együtt lehet velük dolgozni, mert elfogadják a lelkész szándékát, hogy nem megtéríteni szeretném, hanem megismertetni velük az életmegoldások ilyen irányú területét.

Végül szólni kell az állomány közömbös részéről is. Ennek a közömböségnek sok oka lehet. Lehet a családi háttér vallásos hiánya, az elmúlt időszak politikai eredménye, az oktatás hiányossága, vagy éppen az érdektelenség. Vannak, akik semmilyen módon nem keresik a kapcsolatot a lelkéssel, és semmilyen érdeklődést nem mutatnak, sőt ateista világnézetüket hangoztatják. Érthető, hogy sokszor a keresztyén értékrend nem tudja megfelelő döntés elé állítani őket és így nem is nagyon, lehet kimozdítani a „bástyafalak” mögül. Elmondhatom, hogy mint munkatársakkal, jól együtt lehet működni velük, szakmai ismeretük és gyakorlatuk fontos útmutatót adtak sok esetben eddig is, és előse-

gítették munkámat. A személyzet közötti lelkészi munka nagyobb határfoka elősegítheti a jobb és kiegyensúlyozottabb élet minőségi változását. Mint ahogy eddig sok esetben ez meg is történt. Több Bibliát és teológiai könyvet kértek, ami a lelki igényesség eredménye, és a személyes beszélgetések is ezt a célt szolgálják. A börtönlelkész fogadóóráit sokszor felkeresik, és vélelmenyt kérnek tőle.

Lelkész a misszió(so)k között

A börtönlelkészi szolgálat másik iránya a missziók és a missziósok közötti koordináció. A BFB-ben évenként több mint 2000 órát töltenek a különböző missziós munkatársak. Szükség van a misszió munkájára, ezért a lelkésznek nagy segítséget is ad. Jó kapcsolat alakult ki a Magyar Evangéliumi Börtönmisszió, a Magyar Testvéri Börtöntársaság, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársaival. Az Intézettel Együttműködési Megállapodás keretében működő missziók sokak igényét elégítik ki. Ez nagy segítség a Bv-ben. A lelkész nem alá vagy fölérendelési viszonyban van, hanem koordinálja, segíti a missziók munkáját. Ez a tevékenységünk szabályozva van.

Az elmúlt egy esztendőben több mint 50 olyan rendezvény volt, amit a lelkésznek kellett előkészíteni. (Pl. külföldiek zenés evangelizációs műsora, angol, skót, német, amerikai kanadai missziósok csoportja, különböző csoportok passiójátékai, betlehemes játékok stb.). Nagyon szép feladat volt a kápolna

átadása, felszentelése, ami a missziók nélkül elképzelhetetlen lett volna.

Különös segítségről van szó. A misszió(so)k feladata nem korlátozódik csupán a börtön falain belülre, hanem a szabadulás után a szervezett rehabilitáció is feladat. Ez pedig az utógondozás. Ez is közös szolgálatunk a misszióval. A börtön rendjéhez való igazodás sok esetben többszöri közös konzultáción keresztül lehetséges. A közös együttműködés, a fogva tartottak lelki életének megjobbítása érdekében történik. Fontos a személyes kapcsolat kialakítása, a missziós közösségekkel való folyamatos párbeszéd. Az együttműködés sikere, a jó koordináció, a fogva tartottak egészséges lelki életén is meglátszik. A lelkésznek vigyázni kell, hogy ne legyen az egyik misszió kárára a másiknak.

Nem lehet megengedni, hogy a teológiai igazság úgy nyilvánuljon meg, hogy az egy másik missziós szervezetet méltatlan helyzetbe hozzon. Ezért fontos elérni, hogy a misszió(so)k egymás között is beszélő viszonyban legyenek. A lelkész a BFB-be rendszeresen imaközösségben van a szolgáló missziósokkal. Egymásért imádkozunk. A testvéri szeretet elképzelhetetlen testvéri imaközösség nélkül. Hiszen mindenki azért az

ügyért dolgozik, amit az Úr bízott rá. Jézus utolsó imádságában is azt kérte „hogymindnyájan egyek legyenek..., hogy ők is egyek legyenek mibennünk.” Jn. 17. 21. v.

Ennek a küldetésnek próbálunk megfelelni mindnyájan, akik a bv. intézetekben dolgozunk, szolgálunk és imádkozunk lelkészként. A vallásszabadságot törvény biztosítja és az addig szabad, amíg ez a börtön működési rendjét nem veszélyezteti. Hiszem, hogy mindig meg lehet találni azt a határt, ami megfelel a törvénynek és a biztonságnak egyaránt. Ezért dolgozunk és imádkozunk sokan, hogy ez így is történjen.

Az eltelt egy esztendő sokkal többet foglal magába, mint amit én itt leírtam, de ezt is magába foglalja.

Köszönettel tartozunk a bizalomért, a türelemért mindazoknak, akik létrehozták a lelkészi intézményt, és azoknak is, akik ezt működtetik. Hiszem, hogy munkánk túl mutat a börtön falain, és a társadalomnak is szolgálatára válik. Hiszem, hogy Isten segítségével a fogva tartott minőségileg is jobb életet él szabadulás után, mint előtte.

Soli deo gloria

L. Molnár István

Látogatás Bajorországban

*Beszámoló a németországi szakmai látogatásról
2001. augusztus 21–24.*

A delegáció vezetője: **Dr. Bökönyi István** bv. vörgy., Országos Parancsnok. A delegáció tagjai: **Dr. Estók József** bv. ddtbk., **Kucsera Pál** bv. ddtbk., **Csere László** bv. ddtbk., **Rákli Ferenc** bv. ezds., **Dr. Molnár István** bv. ezds., **Pásztor András** bv. ezds., **Dr. Huszágh József** bv. ezds., **Dr. Márkus Ilona** ka., **Gosztonyi Péter** bv. alez., **Cséri Zoltán** bv. alez., **Győri Zoltán** bv. ezds., **Berberovics László** bv. alez., **Tikász Sándor** bv. ezds., **Dr. Kovács István** bv. ezds., **Dr. Pantali Zoltán** bv. ezds., **Parkas György** ka. A szakmai látogatást a Parancsnoki Kollégium szervezte.

A szakmai látogatás célja:

- Szakmai tapasztalatok szerzése, a bajor büntetés-végrehajtás sajátosságainak megismerése.
- Együttműködési megállapodás előkészítése a magyar és a bajor büntetés-végrehajtás oktatási központja között.
- A megszerzett szakmai tapasztalatok lehetőség szerinti integrálása a hazai büntetés-végrehajtási intézetek munkájába.
- Az intézetek között már meglévő kapcsolat erősítése.

A delegáció megérkezését követően **Bernhard Wydra Úr** a Bajor Büntetés-végrehajtási Intézet Oktatási Központjának vezetője fogadta a Parancsnoki Kollégium küldöttségét.

A fogadáson meghívottként részt vettek a következő két napban meglátogandó intézetek parancsnokai is.

A delegáció látogatást tett:

- a Straubing-i letöltőházban
- a Kaisheim-i Büntetés-végrehajtási Intézetben
 - a bajorországi Fiatalokorúk Büntetés-végrehajtási Intézetében /Neiburg/
 - az Aichach-i Női Büntetés-végrehajtási Intézetben
- Bajorország Igazságügyi Minisztériumában
- a Bajor Büntetés-végrehajtási Intézet Oktatási Központjában

A bajor büntetés-végrehajtás általános jellemzői:

A Német Szövetségi Köztársaságban szövetségi Bv. törvény szabályozza a tartományok büntetés-végrehajtását, a büntetés-végrehajtási gyakorlatot viszont az egyes tartományok önállóan

alakítják ki. A szabadságvesztés büntetésnek nincsenek általunk használt fokozatai, a büntetés-végrehajtási intézetek rendszere azonban lehetőséget nyújt a büntetések differenciált végrehajtására.

Hasonlóan az ország más tartományaihoz 1989 óta jelentősen befolyásolja a büntetés-végrehajtás helyzetét a kelet-európai országokból (Ukrajna, Csehország, Szlovákia, Bulgária) átáramló bűnözők bebörtönzése. Jellemző adat, hogy a meglátogatott börtönökben az elmúlt évben átlagosan 60 nációhoz tartozó fogva tartott volt. Ugyancsak általános jellemző, hogy a hivatásos állomány öltözetén rendfokozati jelzést a nálunk használt módon nem visel, hanem karjukon az intézet emblémáját tüntetik fel, illetve a sapkaszín színezete határozza meg a beosztás nagyságát. A hivatásos állomány képzését általában 20 hónap alatt hajtják végre, amely úgy tevődik össze, hogy 7 hónap iskolai képzést 6 hónap gyakorlat követi, majd ismét 7 hónap iskolai képzés következik. Azon fogva tartottaknak, akik büntetésük előtt nem dolgoztak, a munkához „nem szoktak hozzá” terápiás foglalkoztatást biztosítanak pszichológusok és mesterek segítségével.

Általánosnak tekinthető az a gyakorlat, hogy a fogva tartottak által készített tárgyakkól (festmény, fafaragás, kerámia stb.) szinte mindegyik általunk meglátogatott börtönben évente egy alkalommal kiállítást és vásárt rendeznek, amelyek során a városból a lakók bejöhetnek az intézetekbe, és ott megvásárolhatják a fenti tárgyakat.

Az intézetekben a terroristák kiszabadításának megakadályozására az udvarok fölé drótkábeleket húztak, így el lehet kerülni helikopterek leszállását.

A bajor törvények adókedvezményt biztosítanak azon vállalkozó részére, aki a büntetés-végrehajtási intézeten belül munkát biztosít a fogva tartottaknak.

A fogva tartottak börtönben eltöltött munkaideje – hasonlóan a magyar szabályozáshoz – nem képezi nyugdíj alapját.

Straubing-i Büntetés-végrehajtási Intézet

Az intézet mintegy 100 éves múltat tekint vissza, azonban ez az épületeken, illetve a környezeten egyáltalán nem látszik meg.

Az intézet 80 hektár területen terül el és 1400 m hosszúságú bástyafal övezi. Az épületek körül található 6 toronyból jól belátható az intézeten belüli és a bástyafalon kívüli terület.

Az intézet 860 fő fogva tartott befogadására alkalmas.

Alapvetően veszélyes fogva tartottak, valamint hosszú büntetésre ítélt fogva tartottak büntetés-végrehajtását végzik.

Az intézetben 450 fő a személyi állomány létszáma, amelyből 250 fő egyenruhás.

Fentiekén kívül 48 fő egyenruhás oktató és ápoló teljesít szolgálatot. A teljes bajor tartományból ide szállítják a pszichiátriai kezelésre utalt fogva tartottakat. Külön Börtönlelkészt alkalmaznak, aki a személyi állomány tagja. Vallásgyakorlás céljából a börtönön belül létesített kápolna áll rendelkezésre, ahol egyszerre 50 fő fogva tartott látogathatja az istentiszteletet. Az intézet fogva tartottainak 32%-a külföldi,

ezért a mohamedán, valamint az ortodox vallásgyakorlására is lehetőséget biztosítanak.

Az intézet épületei csillag rendszerben épültek, amely egy-egy szárnyon, egy-egy szinten 100-100 fő fogvatartott elhelyezését biztosítja optimális hivatásos felügyelet mellett. Ugyancsak a csillag rendszer előnye, hogy a fogva tartottak csoportosíthatók az általuk elkövetett cselekmény szerint, illetve első bűntényesek vagy többszörös visszaesők. Külön Befogadó körletet létesítettek, ahol néhány hétig pszichológusok foglalkoznak a befogadott fogvatartottakkal.

Szintenként két zárkát létesítettek a különösen veszélyes fogva tartottak részére (pl. terroristák). A parancsnok elmondta, hogy jelenleg kettő fő ilyen fogva tartott van az intézetben. Az elhelyezés kultúrált, a zárkák berendezései nincsenek megrongálva, a WC zárkán belül nincs leválasztva. A fogva tartottak munkavégzés után bármikor használhatják a zuhanyzó helységet.

Mind a zárkában, mind a tusolónál a melegvíz a nap minden szakában rendelkezésre áll.

Romlandó élelmiszer tárolására külön hűtőhelység biztosított a fogva tartottaknak, ahol a hűtőszekrényben osztott rekeszek állnak rendelkezésre. A fogva tartott zárkájának kulcsa egyben a hűtőszekrény kulcsa is. A fenti kulccsal a fogva tartott bezárhatja a zárka ajtaját, ettől függetlenül a zárást a felügyelet felülbíráhatja.

A fogva tartottak havi egy alkalommal vásárolhatnak. Főzési lehetőség a szintenként jól felszerelt konyhában lehetséges.

A bajor büntetés-végrehajtásra jellemző, hogy a munkakötelezettség a fogva tartottak részére általános, ezért minden intézetben jól felszerelt szakműhelyek állnak rendelkezésre, a fogva tartottak oktatásához és munkavégzéséhez. A Straubing-i börtönben 20 féle képzési forma van, ahol 30-40 fogva tartott vehet részt egy-egy képzésen.

A képzés végén a tanulók szakvizsgát tesznek, amely egyenértékű a „civil” szakvizsgával és attól még a bizonyítvány formája sem tér el. A vizsgáztatást külső Vizsgáztatók hajtják végre, ennek során a tanuló vizsgadarabot készít, amelynek minőségét a vizsgáztatók ellenőrzik. A műhelyekben dolgozó fogva tartottak szakszerű felügyelet (mesterek) mellett végzik a munkát úgy, hogy az általuk elkészített termék versenyképes, ezt az is bizonyítja, hogy külső cégek megrendeléseit is fogadják. Az így képződött bevétel 10%-át a bv. újabb üzem létesítésére vagy gépeinek korszerűsítésére felhasználhatják a Gazdasági Minisztérium engedélyével.

Az intézetben 8 fős kommandós csoport működik speciális feladatok ellátására. A fogva tartottak előállítását a rendőrség hajtja végre, kivételt képez ez alól, ha kórházba kell szállítani fogva tartottat, illetve ottani őrzését kell biztosítani, ezt a büntetés-végrehajtás hajtja végre.

A Straubing-i intézet kutyákkal nem rendelkezik, de Wilkin Wilke parancsnok elmondása szerint más intézetekben előszeretettel alkalmazzák. Az udvaron a szabad földterület kihasználása érdekében salátát és káposztaféléket termelnek.

Az őrtornyok jellegzetessége, hogy golyóálló üvegből készült, így minden

irányban jól belátható a környező terület.

Minden toronyban egy darab HK géppisztoly van elhelyezve 2x15 db löszerrrel, amely a torony tartozékaként átadás-átvétel tárgyát képezi. A géppisztollyal csak egyes lövéseket lehet leadni. A tornyokban 4 óránként váltják egymást és 2 óra áll rendelkezésre pihenésre.

Az intézet mellett nyitott körlet működik 32 fő fogva tartotti létszámmal, ahol a fogva tartottak munkáltatása ellenőrzéssel folyik. Teljes kamerarendszert építettek ki tevékenységük figyelésére. A nyitott körleten karbantartó, valamint autójavító tevékenységet folytatnak.

A fogva tartottak által végzett munkát engedéllyel a személyi állomány tagja is igénybe veheti. A személyi állomány részére külön főznek, az étel ára adagonként 3,5 DM.

A nyitott körleten a fogva tartott éjjel is szabadon mozoghat, mivel nincs a zárkában WC. A fogva tartottak ételét a másik épületből hozzák, azonban lehetőségük van főzni az erre a célra kialakított konyhában.

Hét végén az itt dolgozó fogva tartottak elhagyhatják a börtönt, és családjuk körében tölthetik a hétvégét. Egy év munka után 14 nap szabadság jár a fogva tartott részére.

Az intézetben működő kórházban a két orvos kisebb műtéteket el tud végezni, azonban a városban lévő kórházban külön két szobát biztosítanak, amennyiben erre a bv. intézet igényt tart.

Az intézetben a legkorszerűbb gépekkel 80 fogva tartott foglalkoztatását végzi az amerikai Boeing gyár, ahol pre-

cíziós műszerekkel a repülőgépekhez turbinákat készítenek. Az Amerikából hozott alapanyagot feldolgozzák, és Németországban szerelik össze. Az itt használt számítógépek a müncheni gyár központjával vannak összekötve. A számítógépeken dolgozó fogva tartottak képzésére komoly összeget fordítanak, átlagosan 2-3 évet tanulnak, majd legalább 6-7 évet dolgoznak ebben a munkakörben. A képzés ára 25000 DM.

A nyomdában 65 fő fogva tartott tevékenykedik, itt az igazságügyi minisztériumok, a büntetés-végrehajtás és egyéb megrendelők részére készítenek nyomtatványokat. A pszichiátriai részen 3 fő orvos dolgozik és jelenleg 34 fő fogva tartott áll a kezelésük alatt.

A fogva tartottak részére 15000 kötetes könyvtár, valamint számítógépszoba áll rendelkezésre oktatás céljára.

Kaisheim-i Büntetés-végrehajtási Intézet

A Büntetés-végrehajtási Intézet 1722-ben épült a ciszterciek alapították, eredetileg kolostorként működött. Bajorszámban három olyan büntetés-végrehajtási intézet található, amely valamikor kolostorként funkcionált. Az általunk meglátogatott intézet 1820-tól fegyház és kisbörtön, majd 1954-től büntetés- végrehajtási intézet. 603 fő fogva tartott volt jelen az intézetben a 601 fős befogadási normával szemben. A 250 fős személyi állományból 200 egyenruhás tevékenykedik az intézetben.

Friedhelm Kirchhoff parancsnokhelyettes tájékoztatása szerint ide tartozik 88 fővel, valamint 75 fővel egy-egy nyi-

tott börtön is. Az egyszemélyes elhelyezést kombinálják a többszemélyes zárakkal (van 8 személyes zárkájuk is).

Az intézet mellett kertészet, méhészet és halászat üzemel. Az intézetben a három hónapos fogva tartástól az életfogytiglanig elítélt egyaránt megtalálható. Férfi fogva tartottak vannak elhelyezve, akik jogerős büntetésüket töltik. A 200 fő hivatásosból 150 fő dolgozik folyamatos munkarendben, tevékenységüket 3 fő pszichológus 4 fő jogász és 2 fő orvos segíti.

Az intézetben a fogva tartottak részére 22 saját munkahely és 4 külső munkáltató működik (ilyenek: cipész, autószerelő, játék-összeszerelő üzem, szabó, lakatos, mosoda).

A mezőgazdasági területen skót magashegyi marha tenyésztése folyik.

Egész Bajorország területéről szállítanak ide olyan fogva tartottakat, akik villanszerelő, szabó vagy lakatos végzettséget szeretnének szerezni. Azok részére, akik nem rendelkeznek általános iskolai végzettséggel külső tanárok segítségével, ezt elvégeztetik. A szabadidő hasznos eltöltésére tanulócsoportokat hoztak létre.

Külön alkoholelles és drogterápiás foglalkozásokat tartanak. Sportolási lehetőség hasonlóan az összes általunk meglátogatott intézményhez, mind a személyi állomány, mind a fogva tartotti állomány részére több füves és műanyag burkolású sportpálya, valamint tornaterem áll rendelkezésre.

A börtönlelkész, illetve külső református lelkész ún. családterápiás jelleggel külön csoportokkal foglalkozik. Az intézet megtekintése során megállapítottuk, hogy az intézet állapota idős kora

ellenére kiválóan minősíthető, a zárkák felszerelése, a zárkaajtók és a berendezés masszív és időtálló.

Vendéglátóink elmondták, hogy a fogva tartottak nyilvántartására használt számítógépes programot egész Bajorországban használják. Hasonlóan hozzánk, így a fogva tartottak adatait szállításkor tudják közvetíteni egymás között.

A fogva tartottakat hozzátartozóik havonta két alkalommal látogatják úgy, hogy a látogatáson három fő vehet egyszerre részt, a látogatás időtartama egy óra.

Ebben a börtönben a legnagyobb problémát az orosz és ukrán bevándorlók jelentik, akik jelentős hányada kábítószer élvező.

Az intézet érdekessége, hogy az épület alatt egy patak folyik, amely „háborús időkben” az épület vízigényét szolgálta.

Az intézetben a fogva tartottak foglalkoztatására lakatos, asztalos, illetve szövőüzemet működtetnek, ahol külső megrendelésre, a szövőüzem esetében viszont a büntetés-végrehajtás ellátására termelnek. A fogva tartottak fenti tevékenységükkel 250-300 márkát keresnek havonta.

A börtönön belül, de biztonságilag jól elkülönítve, múzeum is található, valamint a császárterem, amely reneszánsz és barokk rokokó stílusban készült.

Az intézetben a kamerarendszer oly mértékben kiépített, hogy a fogva tartottakat általában nem kíséri felügyelő, hanem kamerán követik őket. Este 10 óra után akusztikus érzékelők működnek és éjjel az intézetben összesen 8 fő teljesít szolgálatot. Óránként járőröznek, azonban zárkát csak rendkívüli esetben nyit-

hatnak. A különleges biztonsági zárkán a fogva tartott részére az intézet jogi végzettségű vezetője 21 napi magánelzárást adhat. A fogva tartottat papírruhában helyezik el a KBZ-n és éjjel-nappal kamerával, figyelik.

A zárkák zárása – hasonlóan a Straubing-i Büntetés-végrehajtási Intézethez – úgy történik, hogy a fogva tartottak saját kulcsukkal bezárhatják, azonban azt a felügyelő kulcsával felülbírálhatja.

Az egészségügyi ellátás megszervezése is hasonló az előző büntetés-végrehajtásnál leírtakhoz. Érdekességként megemlíthető, hogy a fogva tartottaknál nincs korlátozva sem a gyógyszer mennyisége, sem a gyógyszer fajtája, az egészségügyi osztály csak a narkotikumokat adagolja szigorúan.

A harmadik nap reggelén a Kaisheim-i polgármester, valamint a börtönlelkész bemutatta részünkre a Mária templomot, amely a börtönnel egybe van építve. A templom a XIV. században épült, ciszterciek építették és fénykorában 450 apát tevékenykedett itt.

A bemutatót követően utaztunk Neiburgba, a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetébe.

Neiburgi Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete

Az intézet 10 éve alakult Európa és Németország legmodernebb fiatalkorúakat fogva tartó börtöne. A fogva tartottak négy külön épületben kerülnek elhelyezésre, amely épületenként 50-50 fő befogadására képes.

A négy épület elkülönültsége lehetőséget biztosít arra, hogy differenciálják a

cselekmény, illetve a letöltendő büntetés alapján a fogva tartottak őrzését. Hans-Uwe Worliczka Parancsnok tájékoztatott bennünket arról, hogy 14-től 18 éves korig a fogva tartottak Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében töltik a büntetésüket. Azonban mivel a jogi szabályozás olyan, hogy 21 éves korig fiatalkorúnak számít a fogva tartott, így ténylegesen a 18 évesnél idősebb, de 21 évesnél fiatalabb fogva tartottakat is itt tartják.

Az összes befogadóképessége az intézetnek 204 fő, ebből 134 főt egyszemélyes zárkákban, a többi fogva tartottat 3-4 fős zárkákban lehet elhelyezni. A látogatások időpontjában 7 fő előzetes fogva tartott volt jelen az intézetben. Mindegyik részleghez egy, illetve kettő szociális munkás vagy pedagógus tartozik és a szolgálatot, úgy szervezik, hogy állandó egyenruhás csoport lásson el szolgálatot ugyanazon helyen.

A fiatalok nevelésére ún. nevelő és kezelő csoportokat hoztak létre, a csoportoknál házi szolgálat működik. Hat szakma képzését folytatják az intézetben belül, azonban az ítéletek hosszúsága miatt mindenkit nem tudnak teljes kiképzésben részesíteni, ezért létrehoztak egy 6 hónapos képzési formát, ahol kipróbálhatják magukat a fogva tartottak és így választhatnak szakmát a későbbiek során.

Az iskolai oktatást 4 főfoglalkozású tanár irányítja, valamint külső előadókat is alkalmaznak.

A személyi állomány létszáma 114 fő. 5 fő szociálpedagógust, 2 fő pszichiatért, 2 fő papot, 14 fő mestert, 3 fő ápolót és 1 fő orvost foglalkoztatnak.

A fiatalkorú fogva tartottak is 40 órás munkarendben dolgoznak.

A parancsnok tájékoztatása szerint a büntetés-végrehajtásból történt szabaddulást követően 2-3 évig pártfogó felügyelet alatt állnak a fogva tartottak, és ha nincs probléma velük, úgy a hátralevő büntetési idejüket elengedik. Sportolás céljára kondicionálóterem, tornaterem, röplabda-és futballpálya áll rendelkezésre.

Az intézetet körülhatároló bástyafal 1 km hosszú és 5, 5 m magas. A lakóhelységek elrendezését úgy alakították ki, hogy egy-egy egységhez 24 fő tartozik, az egység kiegészül konyhával, közös teremmel és tévészobával. Amennyiben szükséges éjjel a kis zárkát hárman, a három személyes zárkát pedig négyen nyithatják ki. A fogva tartottak a zárka világítását maguk szabályozhatják.

Aichach-i Női Büntetés-végrehajtási Intézet

A büntetés-végrehajtási intézetben három részleg található, melyek közül a legnagyobb a felnőtt nőké, ahol 440 fő fogva tartottat tudnak elhelyezni. A fiatalok részére 45 hely, míg a férfiak részére 125 fő befogadására képes.

Wolfgang Beuschl Parancsnok Úr tájékoztatása szerint egyre nő a női elítéltek száma ezt bizonyítja, hogy 8 év alatt több mint duplája lett.

A fogva tartottak részére 1 óra szabad levegőn tartózkodás biztosított, az udvar kialakítása olyan, hogy sportolás céljára röplabdapálya áll rendelkezésre. Az intézetet, hasonlóan a Straubing-i büntetés-végrehajtási intézethez, csillag alakban építették, így az ott megfogalmazott elölányok itt is biztosítottak.

Azonban hátrányként ítélte meg az intézet parancsnoka, hogy zajosabb ez az elhelyezési forma. Ugyancsak problémaként vetette fel, hogy a viszonylag magas fizetés ellenére munkaerőhiánnyal küszködik. Mivel kevés a női felügyelő, emiatt 200 fő fogva tartott nem tud munkát végezni. A zárkák befogadóképessége 1-2-, illetve 4 fő.

A fogva tartottak képzésére és munkáltatására a felügyelői hiány ellenére is komoly gondot fordítanak.

Varrodát, műanyag alkatrészek összeszerelését, elektromos kábelek szerelését végzik, valamint fodrász tanműhelyt üzemeltetnek.

Az intézetet körülvevő kerítés és bástyafal között videórendszerrel figyelik az esetleges mozgást.

A férfiak és nők intézeten belüli kapcsolatáról az intézet parancsnoka azt a tájékoztatást adta, hogy házasodhatnak, levelezhetnek, esetenként házi-beszélőt tarthatnak, azonban az intim beszélő lehetőségét elvetette. Ugyancsak nincs lehetőség a hozzátartozók részére a felügyelet nélküli beszélő, vagy intim beszélő megtartására. Lehetőséget biztosítanak azonban csoportos 3 órás kapcsolatra, ahol a család mellett felügyelet és szociális munkás is jelen van.

Tavaly készült el teljes egészében az ún. gyermekes körlet, ahol a fogva tartott nők családi körülmények között szülhetik meg gyermeküket és azok 3-4 éves korig az anyja mellett, maradhatnak. Az intézetben külsős nőgyógyász orvost alkalmaznak, a gyermekek részére a gyermekruházatot az intézet biztosítja, de a fogva tartottak saját letéti pénzükre is vásárolhatnak.

Gyermekes körletre az apák nem jöhetnek látogatni, azonban hétvégére a gyermekeket elvihetik. Amennyiben a szülést követően a szülő nő írásban lemond gyermekéről, úgy azt örökbe adják. A HIV fertőzött egyének száma nem jelentős az intézetekben (3-4 fő), azonban komoly problémát okoz a Hepatitis-C vírussal fertőzött fogva tartottak elhelyezése, hiszen csak ebben az intézetben 80 fő ilyen található.

Bajor Igazságügyi Minisztérium

Wais Miniszter Úr nevében Hartmut Koppchöfer, az IM hivatalvezetője fogadta a magyar büntetés-végrehajtási delegációt. Elmondta, hogy három alkalommal is járt Magyarországon és úgy érzi, hogy jelentős előrelépést tettünk a személyi állomány képzése, a szervezettség, a biztonság területén, a fogva tartottak reszocializációja terén, valamint az informatika terén is.

Tájékoztattott arról is, hogy Bajorországban legnagyobb problémát az jelenti, hogy nőtt a fogva tartottak létszáma és ezt a személyi állomány létszáma nem követte. Kötelezték őket, hogy az elhelyezhető fogva tartottak létszámát megemeljék, ugyanakkor hat új büntetés-végrehajtási intézet terveit is elkészítették.

Ugyancsak komoly problémát okoz számukra a kábítószer fogyasztók létszámának növekedése, a különösen veszélyes fogva tartottak és köztük a terroristák létszámának emelkedése. Bizalmát fejezte ki, hogy a jövőben tovább fejlődnek a magyar és bajor büntetés-végrehajtási kapcsolatok.

Ezt követően Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy Úr adott tájékoztatást a magyar büntetés-végrehajtás helyzetéről.

Tájékoztatta a Hivatalvezető Urat, hogy a Magyarországon fogva tartottak létszáma az elmúlt héten átlépte a 17000 főt, így az igazságügyi kormányzat az elhelyezés problémáinak megoldására igen szoros határidővel több intézmény bővítését, valamint új intézmény létrehozását rendelte el. Tábornok Úr elmondta, hogy Magyarországon készül az EU csatlakozására, ezért is határoztuk el a férőhely bővítését, hogy jobban megfeleljünk az elvárásoknak.

Javaslatot tett, hogy a bajor büntetés-végrehajtás és a magyar büntetés-végrehajtás egyeztesse együttműködését két évre, annak érdekében, hogy tervezni lehessen a kapcsolat-tartást.

A felvetésre tájékoztatásul a Hivatalvezető Úr elmondta, hogy egyetért az együttműködés egyeztetésével és javasolta, hogy az együttműködést intézményi szinten továbbra is a Bajor Büntetés-végrehajtás Oktatási Központján, Wydra úron keresztül hajtsa végre a két fél.

Tábornok Úr elmondta, hogy segítséget kérnénk a bajor büntetés-végrehajtástól abban, hogy az EU-tól esetleges támogatás elnyerésében segítségünkre legyen annak érdekében, hogy Magyarországról idegen nyelvoktatás céljából dolgozókat küldhessünk Bajorországba és hasonlóképpen Magyarországon is, fogadhatunk őket.

Tábornok Úr kérdezte, hogy az ún. intim szobák működése tekintetében

mi a bajor büntetés-végrehajtás álláspontja.

A Hivatalvezető Úr elmondta, hogy nem szorgalmazzák Bajorországban az intim szobák létrehozását tekintettel az egyházi hagyományokra, annak ellenére, hogy a szövetségi kormány úgy döntött, hogy ennek lehetősége a börtönökben biztosított. Ugyanez a véleménye a homoszexuálisok és leszbikusok házasságáról. A bajorok úgy gondolják, hogy az ilyen kapcsolat aláássa a keresztény hagyományokat és a családok elsődlegességét, valamint elértekteleníti a család funkcióját. Bízunk benne – mivel ez a lehetőség még a bíróság kezében van –, hogy el fogják utasítani az ilyen intézmény végleges bevezetését.

Dr. Bökönyi Tábornok Úr felvetette, hogy Bajorországban van-e hagyománya annak, hogy az intézmények építésébe magántőkét vonnak be.

A hivatalvezető Úr tájékoztatott bennünket arról, hogy a magántőke bevonásának lehetőségét megvizsgálták és megállapították, hogy ez az állam számára több szempontból is kedvezőtlen lenne. Egyetlen előnyének a gyorsaságot tulajdonította, azonban felhívta a figyelmet arra, hogy az építés színvonalára akkor is nagy figyelmet kellene fordítani.

Úgy gondolják, hogy elsősorban a működtetésben van helye a magántőkének – példaként említette a büfék üzemeltetését, vagy az egészségügyi ellátást –, de fontosabbnak tartja, hogy bizonyos funkciókat az elitelt munkáltatás növelése érdekében is a büntetés-végrehajtási intézetek maguk végezzenek, ez által a specializáció

következtében az egyes intézetek által megtermelt javakhoz más intézetek azonos áron és minőségben jutnának hozzá.

A külső vállalkozók által működtetett formák között kiemelte a hivatalvezető Úr, hogy egyes intézetekben külön őrző-védő céget alkalmaznak az objektumok külső környékének védelmére. Erre azért volt szükség, mert volt rá példa, hogy terroristák támadták meg az intézetet.

Tábornok Úr elmondta, hogy a tapasztalatokat szívesen fogadja. Magyarországon is hasonló a tendencia, mint Bajorországban, azaz az intézetek önállóságát szeretnék erősíteni. Ilyen volt például az intézmények önálló bérgazdálkodásra történő átalítása.

A Hivatalvezető Úr a beszélgetés lezárásaképpen elmondta, minden segítséget megadnak a továbbiakban is Magyarországnak az EU-hoz való csatlakozás érdekében, mert nem felejtik el, hogy Magyarország komoly szerepet vállalt a két Német állam egyesítésében.

Az IM iránymutatása alapján Wydra Úrral a Büntetés-végrehajtás Oktatási Központjának vezetőjével megállapodás született arról, hogy 2001-ben a Büntetés-végrehajtás Parancsnoki Kollégiumának két delegációját fogadja, valamint 2002-ben két csoportot indítanak Bajorországból Magyarországra szakmai látogatás céljából. Az oktatási központok vezetői megállapodtak abban, hogy kölcsönösen olyan oktatók csoportját küldik, akik tájékozódnak a bajor, illetve magyar bv.-nél működő oktatási formákról és lehetőségekről.

Bajor Büntetés- végrehajtás Oktatási Központja

Az oktatási központ 1988-ban készült 122 ággyal és 10 apartmannel. Az új dolgozók képzésével, a régi bv. dolgozók továbbképzésével, valamint számítógépek használatával és új programok elsajátíttatásával foglalkoznak. 40 fős személyzet látja el a munkát, ebből 8 fő állandó tanár.

Az épület építésénél a korszerű természetes technológiát alkalmazták, fából és üvegből. A legnagyobb terem 120 fős, azonban csupán 15-20 fős csoportokkal dolgoznak. Az elmúlt tanévben 170 fő oktatását végezték. Ebből is látható, hogy nincs elég férőhely, így esetenként a tanulók utaznak, vagy másik szálláson helyezik el őket. 50 külső előadójuk van.

A termek kialakításánál a legkorszerűbb technikát telepítették, így külön videóterem áll rendelkezésre, amelyet pl. a retorika oktatásánál használnak. A lőteremben gyakorló fegyvereket szerelhetnek szét és össze a tanulók, illetve fotó elven működő lövészetet gyakorolhatnak.

A tanulók kondíciójáról bowling pálya, tornaterem és kondicionálóterem használatával gondoskodnak. Az épületen további bővítéseket hajtottak végre és jelenleg is építkeznek. Az építkezésnél az állam a beruházási költség 1,5%-

át festményekre, művészeti díszítésre engedi felhasználni.

A szakmai út zárásaként fogadta a magyar büntetés-végrehajtás delegációját Reinhold Perlak Straubing város polgármestere. Tájékoztatott bennünket arról, hogy a város életében nagyon fontos szerepet játszik a büntetés-végrehajtás és az oktatási központ, mivel több, mint 100 éve van ilyen a városban.

Az intézet átépítése gazdaságilag lökést adott a városnak. A külföldi kapcsolatok építésében pedig az oktatási központnak van jelentős szerepe. Úgy érzi, hogy az intézmények közötti kapcsolat a problémák megbeszélésére lehetőséget biztosít és így közeledhet egymáshoz a két ország intézményrendszere. Polgármester Úr elmondta, hogy Bajorországban hét irányítási körzetet alakítottak ki, de Straubing nem függ ezektől a körzektől, mert önálló jogokkal bír. Valószínűleg hasonló a nálunk megyei jogú városokkal. Dr. Bökönyi István a Polgármester Urat röviden tájékoztatta a büntetés-végrehajtás helyzetéről és arról, hogy nagyon sok hasznos tapasztalatot szereztünk látogatásunk során, amit a napi munkánkban is használni tudunk.

Úgy értékelte, hogy példaértékű a kapcsolat a Straubingi büntetés-végrehajtási intézetek és a város között, és ez úgy a városoknak, mind az intézeteknek hasznos. Magyarországon is több településen hasonlóan jó kapcsolatok a jellemzők.

Cséri Zoltán

Nemzetközi kapcsolatok

*A büntetés-végrehajtás tanulmányozása Németországban
2001. május 14–18. között*

A Német Szövetségi Köztársaság Hessen Tartományában magyar büntetés végrehajtási szakemberekből álló delegáció tanulmányozta a büntetés-végrehajtás gyakorlatát 2001. május 14-18-a között. A delegáció vezetője: dr. Márki Zoltán IM főcsoportfőnök. A delegáció tagjai: dr. Soós László IM főosztályvezető, dr. Csordás Sándor IM főosztályvezető, dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, Varga Valéria bv.dandártábornok, dr. Vókó György, a Legfőbb Ügyészség önálló osztályvezető ügyésze. Tolmács: Posztobányi Mária bv.főhadnagy.

A tanulmányút költségeit a "Német Alapítvány a nemzetközi jogi együttműködésért" nevű alapítvány fedezte. A látogatás programját Hessen Tartomány Igazságügyi Minisztériuma szervezte.

A delegáció látogatást tett

- a Fiatalkorúak Bv. Intézetében Wiesbadenben,
- Hessen Tartomány Büntetés-végrehajtási Tisztviselői Kiképzési és Továbbképzési Intézményében,
- a Butzbachi Bv. Intézetben,
- a Frankfurti IV. "Gustav Radbruch-Haus" Bv. Intézetben,
- a Weiterstadti Bv. Intézetben,
- Hessen Tartomány Igazságügyi Minisztériumában.

I. Hessen Tartomány büntetés-végrehajtásának általános jellemzői

A Német Szövetségi Köztársaságban szövetségi Bv. törvény szabályozza a tarto-

mányok büntetés-végrehajtását. A büntetés-végrehajtási gyakorlatot viszont az egyes tartományok önállóan alakítják ki.

A büntetés-végrehajtási intézetekben a szabadságvesztést és az előzetes letartóztatást hajtják végre. A szabadságvesztés büntetésnek nincsenek fokozatai, a bv. intézetek rendszere azonban lehetőséget nyújt a differenciált végrehajtásra. Hessen Tartományban a bv. intézeteket három kategóriába sorolják, az I. kategóriába a szigorúan zárt intézetek, a II. kategóriába a zárt intézetek, a III. kategóriába a nyitott intézetek tartoznak.

Hessen Tartományban a bv. intézetekben összesen 5470 férőhely van, a fogvatartottak jelenlegi létszáma 6400 fő (ebből 1500 fő az előzetesen letartóztatott). Hessenben összesen 17 bv. intézet van, 2 bv. intézetnek 1-1, 1 bv. intézetnek pedig 2 fiókinézete is van.

A büntetés-végrehajtás helyzetét 1989 óta jelentősen befolyásolja a Kelet-Európai országokból át- és beáramló bűnözők bebörtönözése. A fogva tartottak 45%-a idegen állampolgárságú.

A büntetés-végrehajtás gyakorlatára jellemző, hogy a biztonságot, a kezelést és nevelést nem külön-külön feladatként, hanem egységesen kezelik, az intézetek szervezeti felépítését is ennek megfelelően alakítják ki.

A hesseni büntetés-végrehajtás személyi állományának jelenlegi létszáma 2800 fő, ebből 2000 fő egyenruhás.

A büntetés-végrehajtási intézeteket az Igazságügyi Minisztérium közvetlenül irányítja és felügyeli, felügyeleti szerepe van továbbá a Parlamentnek és a bíróságoknak is. A civil kontroll és az ombudsman szerepét lényegében az intézetek mellett működő "Intézeti Tanács"-ok töltik be, amelyek a büntetés-végrehajtástól független, többnyire jogász szakemberekből állnak.

II. Fiatalkorúak szabadságvesztésének végrehajtása

1). A fiatalkorúak szabadságvesztése végrehajtásának általános jellemzői

Hessenben 2 fiatalkorúak bv. intézete működik, ezekben összesen 600-700 főt tartanak fogva. A két intézetben a fiatalkorúakat életkoruk szerint differenciálva helyezik el. Wiesbadenben a 20 éven felüliek elhelyezése, valamint fiatal felnőttek (25 éves korig) elhelyezése történik. Hessenben fiatalkorúnak a 14-21. év közötti elítélteket tekintik, de a fiatalkorúak intézeteiben történik a 21. év betöltése előtt elítéltek szabadságvesztése 24 éves korig.

A fiatalkorúakkal való foglalkozás során a következő alapelveket tartják szem előtt:

- személyiségük még nem teljesen kiforrott, erre a szabadságvesztés során figyelemmel kell lenni,
- a személyiségükre pozitív befolyással kell bírni,

- olyan tapasztalatokkal kell őket ellátni, amelyek befolyásolják személyiségüket.

A fiatalkorúakat lakócsoportokban helyezik el, egy-egy lakócsoport 10-20 főből áll. A lakócsoportokkal állandó személyzet foglalkozik, a fiatalkorúak velük állnak folyamatos kapcsolatban. A lakócsoportos elhelyezésnek a következő előnyei vannak:

- kellő színteret nyújt a szocializációjukhoz,
- lehetőség van a konfliktusok kezelésének megtanulására,
- megtanulják értékelni a közösségben való létezést,
- a csoportélet a személyiség fejlesztésének fontos színtere.

A lakócsoportos elhelyezés hátránya, hogy a csoportok irányításához nagyobb létszámú személyzet szükséges, mint a hagyományos végrehajtási módszereknél.

A fiatalkorúakkal való foglalkozás terén alapelvnek tekintik, hogy fejlesszék személyiségüket és képességeiket. Ennek jegyében többféle foglalkoztatási lehetőséget teremtenek, amelyek közül a fiatalkorú a számára legelőnyösebbet választhatja. A foglalkoztatási formák a következők:

- iskolai oktatás (a fiatalkorúak nagy részének hiányos az iskolai végzettsége),
- szakirányú képzés,
- személyiség fejlesztő tréningek,
- német nyelvtanfolyam (a fiatalkorúak között sok a német nyelvet hiányosan ismerő idegen állampolgárságú elítélt),
- pszichikai tréningek (pl. agresszivitás kezelése),
- munkavégzés,
- terápiás foglalkoztatás,
- sportfoglalkozások.

Befogadáskor a fiatalkorú 15 naptól 6 hétig terjedő befogadási eljárásban megy keresz-

tül, ennek során felkészítik a szabadságvesztés végrehajtására, kialakítják a személyre szóló kezelési programot (végrehajtási tervet). A kezelési program szerződés formájában készül, amelyet a fiatalkorú aláír. A program magában foglalja a fogvatartott kötelezettségeit és a végrehajtási könnyítéseket. A programot (mint szerződést) mindkét félnek be kell tartania. A kezelési program teljesítése esetén a fogvatartott lehetőséget kap végrehajtási könnyítésekre, amelyek nem alanyi jogként, hanem lehetőségként illetik meg. A kezelési programban vállalt kötelezettségek megszegése nem jelent fegyelmi vétséget, de az intézet a fogva tartottat érintő döntéseknél figyelembe veszi, hogy mennyire működött közre a végrehajtási célok elérése érdekében.

2). A Fiatalkorúak Bv. Intézete, Wiesbaden

A Wiesbadeni Bv. Intézet 1963-ban épült. 1990-ben három új körlettel bővítették és a régi épületeket felújították. Az intézetben fiatalkorú elítélteket, fiatal felnőtteket és 1980-tól fiatalkorú előzetesen letartóztatottakat tartanak fogva.

Az intézet befogadó képessége 330 fő, jelenleg 380-400 főt tartanak fogva. A zsúfoltság miatt az általános egyszemélyes elhelyezés mellett kényszerűségről kétszemélyes elhelyezés is történik. A kétszemélyes elhelyezés esetén különös gondot fordítanak a megfelelő zárkatársak kiválasztására.

Az intézet személyi állományának létszáma 220 fő, ebből 130 fő a fogva tartottakkal közvetlenül foglalkozik (felügyelői állomány), az intézetben 15 szociális munkás (nevelő), 4 tanár, 4 pszichológus és 2 lelkes dolgozik.

Az intézet II. kategóriás zárt bv. intézet, ennek megfelelően alakították ki a külső biztonságot. Az intézetet 6 m magas bástyafal veszi körül, a falon kívül drótkerítést létesítet-

tek szögesdrót hengerekkel felszerelve. A beléptető helyiség golyóálló üveggel és zsílpelt páncélajtókkal van kialakítva.

A fogva tartottak elhelyezésére és foglalkoztatására szolgáló helyiségekben kevés a technikai eszköz, az ajtókat „főkulcsos rendszerben” nyitják és zárják. Az épületek kialakítása viszont biztonságos, az ajtók erősek és jól zárhatók, az ablakrácsok ellenállnak a feszítésnek és fűrészelésnek.

A régebbi körletekben egy-egy folyosón 25-30 zárka van, a folyosó bejáratánál felügyelői fülkét létesítettek, innen ellenőrzik a folyosón való mozgást. A zárkák 6 m² alapterületűek, WC-vel és mosdóval vannak ellátva, a berendezés ágyból, szekrényből, asztalból, székből és polcokból áll. A zárkák és a folyosó téglafalazatú, amely nincs vakolva. A zárkákat a fogva tartottak egyéni ízlés szerint kifesthetik és dekorálhatják (pomográf képek elhelyezése tiltott). A zárkában zárkajelző van felszerelve, amely rádióként is szolgál. Az ágyak fából készültek. Az étkezés a zárkában történik, a dolgozó elítéltek pedig ebédlőben étkeznek.

Az új körletekben lakócsoportos elhelyezés történik, egy-egy lakócsoport 10-12 főből áll. Szintenként 2 lakócsoport van elhelyezve, a bejáratnál felügyelői fülkét alakítottak ki. A lakócsoportok zárkákból, közösségi helyiségekből és teakonyhákból, valamint étkező helyiségből állnak. A zárkák 6 nm alapterületűek, a WC és a mosdó a zárka légtéréből el van választva. A zárkában 1-2 főt helyeznek el. A zárkák berendezési tárgyai megegyeznek a régi körletekével, a falakon 6-7 db posztert helyezhetnek el.

A fogva tartottak minden körleten zárkáikban saját TV- és rádiókészüléket tarthatnak maguknál.

A fegyelmi körleten magánelzárás fenntartás végrehajtására szolgáló zárkákat (fogda-

és elkülönítő helyiségeket alakítottak ki. A fogdáknak a berendezés ágyból, asztalból és székből áll (ezek nincsenek a padozathoz rögzítve), valamint mosdóval és WC-vel vannak felszerelve. Az elkülönítő helyiség (különleges biztonságú zárka) üres, 2 bejáratú ajtaja van, taposós WC-vel van ellátva, a padozaton szivacsmatrac van elhelyezve. A zárkat tv kamerával tudják figyelni.

Az étteremben kör alakú asztalokat helyeztek el, így egy-egy asztalnál az azonos munkahelyen dolgozó elítéltek étkeznek, a munkavezetővel együtt. A helyiséget az intézettel kapcsolatban álló művészeti csoport tervezte, a kivitelezést az intézet végezte.

Az intézetben több műhely működik (asztalos, lakatos, kovács, stb.) és több szakképzési lehetőség van (asztalos, lakatos, villanyszerelő, festő, felszolgáló, hentes, stb.). Az elítéltek a szakképzés befejeztével vizsgát tehetnek, amely államilag elismert vizsgának tekinthető. Az intézetben terápiás munkáltatást is szerveznek.

Az intézet nagy jelentőséget tulajdonít a sport és kulturális foglalkozásoknak, amelyeket külső egyesületekkel közösen szerveznek. Az intézetben kitűnő állapotú futballpályát létesítettek a bírósági és az ügyészségi dolgozók támogatásával. A futballpálya mellett jól felszerelt, tágas sportsamokat építettek, amelyben többféle sportolási lehetőség van, az elítéltek körében közkedvelt a testépítő terem.

A fogva tartottak vallásgyakorlását szolgálja a kápolna, amelyben kb. 100 fő fér el, a lelkészek hetente tartanak istentiszteletet. A fogva tartottaknak lehetőségük van a saját lelkesükkkel való kapcsolattartásra is.

A hozzátartozókkal való közvetlen kapcsolattartás céljából kulturált látogató helyiséget alakítottak ki. A látogató helyiségben asztalokat és székeket helyeztek el, a kisgye-

rekek részére játszószarkot rendeztek be. Szükség esetén a látogatás biztonsági fülkében történhet, amelyben nincs közvetlen érintkezési lehetőség az elítélt és a látogató között. Látogatásra havonta háromszor 1-1 óra időtartamban kerülhet sor, az időpontot a látogató a látogatási osztállyal egyezteti. A látogatás a szociális munkás engedélyével történhet.

Az intézetben elhelyezett fogva tartottak 40%-a fogyasztott kábítószer. A kábítószer fogyasztást havonta két alkalommal vizeletvizsgálattal ellenőrzik. Az intézetben jelenleg 1 fő AIDS-szel és 20% hepatitis C-vel fertőzött fogva tartott van, őket a többi fogva tartottól nem különböztetik el.

III. A Weiterstadt Bv. Intézet

Az intézet I. kategóriába tartozó szigorúan zárt bv. intézet, befogadó képessége 570 fő, de jelenleg 750 főt tartanak fogva, ebből 570 fő előzetesen letartóztatott, a többi jogerősen elítélt. Az intézet alapvető feladata az előzetes letartóztatás végrehajtása.

Az intézetet 1982-ben kezdték el tervezni, a kivitelezés 1989-ben kezdődött meg, de 1993-ban terrorista támadás miatt megtorpan, így az átadásra 1997-ben került sor. A kivitelezés költsége 420 millió DM. Jelenleg az intézetet 200 férőhelyes panel részleggel bővítik, ennek költsége 17 millió DM, a kivitelezés időtartama 8 hónap. A kivitelezést civil cég végzi, de a beruházást a büntetés-végrehajtás irányítja.

Az intézet nem tekinthető tipikus német börtönnek, a kivitelezése rendkívül drága volt és olyan luxusnak minősíthető építészeti, belső építészeti megoldásokat is alkalmaztak, amelyek kiváltották a lakosság ellenérzését (pl. feszített víztükrű uszoda).

KITEKINTÉS

Az intézet lakott területen kívül helyezkedik el, külső biztonsága jól szervezett. Az intézethez vezető úton hidraulikus gépjármű blokkolókat szereltek fel, emellett több tonna kötömbök is akadályozzák a megközelítést. Az intézetet 10 m magas bástyafal veszi körül, a falon kívül szöges dróthengerekkel felszerelt drótkerítést létesítettek. A bástyafalon 4 db őrtornyot létesítettek. A gépjármű bejárati kaput gépjárműblokkoló védi. A személybejárati kapuk zsilipszerűen működő páncélajtókból és golyóálló üveggel ellátott kapusfülkéből állnak. Külön-külön bejáratot létesítettek a személyi állomány és a látogatók részére. A látogatók csak csomagátvizsgálás és fémkereső kapun való áthaladás után léphetnek be az intézetbe.

Az intézetben veszélyes, előzetesen letartóztatottakat és jogerősen elítélteket tartanak fogva, közülük sokan tartoznak a szervezett bűnözői körökhöz és sok a kábítószer-kereskedésért elítélt, illetve előzetesen letartóztatott. A fogvatartottak 78%-a idegen állampolgárságú.

Az intézetből való előállítás különböző módokon történik: Frankfurtból naponta három szállítmány indul. Innen viszik el a távolabbi bíróságokra az előállítandókat. Az intézet illetékességi körében lévő bíróságokra az előállítást az intézet végzi, a távolabbi bíróságokra a rendőrség állít elő, illetve az előállítást a bíróságon dolgozó biztonsági alkalmazott végzi.

Az elhelyezési körletek 6 db U alakú épületből állnak, az épületeket utca méretű fedett központi folyosó köti össze. A körletek bejáratánál felügyelői fülkéket létesítettek. A körleteken lakóegységeket alakítottak ki, egy-egy lakóegységben 18-20 zárka van, emellett közösségi helyiség, teakonyha és ebédlő is rendelkezésre áll. Az ebédet a vacsorával és a másnapi reggelivel együtt a teakonyhában

osztják ki. Az ételmezt zárkánként, zárható hűtő rekeszekben lehet tárolni.

A zárkák nappal nyitva vannak, de a fogvatartott saját kulccsal bezárhatja, ha eltávolítja a zárkából. A zárkák alapterülete 6 m², a WC és a mosdó a légtérből el van választva. A zárka felszerelése: 1-2 ágy, asztal, székek, szekrények, polcok, a falak 1/3-ára helyezhetnek képeket, posztereket. A fogvatartottak saját tv-t és rádiót tarthatnak a zárkákban.

A körleteken 2-2 db elkülönítő helyiséget létesítettek, ide legfeljebb 24 óra időtartamban lehet a fogva tartottat elkülöníteni. A helyiség üres, két bejárati ajtaja van, a padozatra szivacsmatracot helyeznek, a sarokban taposós WC-t alakítottak ki. A helyiségeket tv kamerával figyelni lehet.

A szabad levegőn tartózkodás (napi 1 óra) a körletek udvarain történik. Az udvarok parkosítottak, padokat helyeztek el benne, az udvarokat körülvevő rácsoktól eltekintve, kellemes, benyomást keltenek. Az udvarok sarkába mobiltelefon felderítő technikai eszközöket szereltek fel, amelyek jelzik, hogy melyik zárkában működik mobiltelefon.

Az intézetre összességében jellemző a magas fokú külső izoláltság. A belső izoláltság is magas fokú (körletek, körletrészek elszigetelése), a körletrészeken (lakóegységeken) belül viszont a nyitottság a jellemző.

A panelből épült körlet a többi körlettől elkülönül, az épület kétszintes. A zárkák egy-egyszemélyesek, alapterületük 6 nm, felszereltségük megegyezik a többi körletével. Figyelemre méltó, hogy a körlet zuhanyozó helyiségeiben az egyes tusolók nincsenek egymástól szeméremfalakkal elválasztva és a követszen lábrácsokat sem helyeznek el.

Az intézetben a fogva tartottak munkáltatására kevés lehetőség van, azonban az igényekre tekintettel növelni kívánják a munkahelyek számát.

A sportolási lehetőségek kedvezőek, a fogva tartottak rendelkezésére áll egy sportsarnok, az épületben egy 25x10 m-es feszített víztükrű uszodát is létesítettek. A sportsarnok mellett szabadtéri sportlétesítmények is vannak, a futballpálya kitűnő állapotú.

Az intézet üzemeltetése – hasonlóan a létesítéséhez – túlzottan költséges, azonban a szükséges költségvetést mindig megkapják. A fogva tartottak létszámának emelkedése esetén a többletköltségeket is megtérítik. Az intézet önállóan gazdálkodik, az 5000 DM-en felüli kiadásokat (az egészségügyi kiadások kivételével) az IM-mel egyeztetni kell.

A látogatás céljára külön épület áll rendelkezésre, amely luxus kivitelű, az üvegtetővel fedett belső udvaron egzotikus növényzet és aranyhalakkal teli medence látható.

Az ügyvédekkel a kapcsolattartás az intézet hivatali idejében korlátlanul lehetséges. Látogatókat a fogva tartottak heti 1 alkalommal fogadhatnak. A látogató helyiségek differenciáltak, az általános a csoportos látogató helyiség 2-3 asztallal és székekkel, szükség esetén üveggel elválasztott biztonsági beszélő helyiséget használnak. Az ügyvédi beszélő helyiségben asztal és székek vannak elhelyezve, a bíróság külön rendelkezése esetén az előzetesen letartóztatott biztonsági fülkében beszélhet az ügyvéddel. A hatósági személyek (rendőr, ügyész) is a látogató helyiségben találkozhatnak a fogva tartottal.

Az intézet személyi állományának létszáma 300 fő, ebből 225 fő egyenruhás.

Az intézetbe civil szervezetek nem léphetnek be, a fogva tartás körülményeit nem ellenőrizhetik.

IV. A Butzbachi Bv. Intézet

Az intézet I. kategóriába tartozó, szigorúan zárt bv. intézet. 1894-ben épült, az akkori börtönépítészeti irányzat szerint. Ma már műemlékként tartják számon.

Az intézetet 6 méter magas bástyafal veszi körül, a tetejére szögesdrót hengereket szereltek fel. A bástyafalakon őrtornyokat létesítettek. Az intézet bejáratánál zsilipelt páncélajtókat szereltek fel, az őrség golyóálló fülkében helyezkedik el. A gépjármű bejáratu kapu szintén zsilipelt rendszerű.

Az intézet befogadó képessége 551 fő, a jelenlegi fogvatartotti létszám 760 fő. Az intézetben veszélyes elítélteket helyeznek el, 50%-uk erőszakos bűncselekményeket követett el, de jellemző a kábítószer-kereskedés is. Az elítéltek 60%-a idegen állampolgárságú (török, arab, balkáni, stb.). Az intézetben 20 fő életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet helyeztek el. Az életfogytig tartó szabadságvesztés átlagos időtartama 23 év. Az elítélt legkorábban 15 év után bocsátható feltételes szabadságra, de a ténylegesen életfogytig tartó szabadságvesztés is lehetséges.

Az elhelyezési körlet T alakú, négyszintes épület, az egyes épületrészeket és a szinteket egymástól rácsokkal szigetelik el. A II-IV. szinteken függőfolyosók (trepnik) vannak kialakítva. A II. szinten létesítettek egy felügyelői fülkét, ahonnan az épületet belülről teljesen ellenőrizni lehet. A zárkaajtókat kulccsal zárják, nyitásjelzőt nem szereltek fel, így központilag nem kívánják ellenőrizni az ajtók nyitva tartását, mivel túl sok az ajtó és nincs információ értéke az ajtó nyitva tartásának. A szinten szolgálatot teljesítő felügyelő felelőssége és hatásköre az ajtók nyitása és zárása. Az ajtókat egyéb-

ként állandóan zárva tartják, de naponta szintenként 1 órára viszont kinyitják.

A fogva tartottak 30%-át helyezik el egy-személyes zárkában. A zsúfoltság miatt 6-8 személyes zárkákat is kialakítottak (2-3 zárka egybenyitásával). Az elhelyezésre nem határoztak meg normát, sem négyzetméterben, sem köbméterben. A zárkák 6-8 m², az egybenyitott zárkák 14-18 m² alapterületűek. Az egyszemélyes zárkákban a WC és a mosdó nincs elválasztva a zárka légterétől, a nagyobb zárkákban viszont a WC-t elválasztják. A zárkaajtók tömör fából készültek és 2 db erős zárral vannak ellátva. Az ablakokon erős acélrácsok vannak és kívülről 2 rétegben dróthálót is felszereltek. A különösen veszélyes elítéltek elhelyezésére szolgáló zárkákban az ajtón belül rácsajtót is felszereltek. A zárkákban a felügyelői fülkével összeköttetést biztosító kijelzőt szereltek fel, amely rádióként is használható. A zárkaajtón az elítélt nevét feltüntetik.

Az elítéltekkel való foglalkozást 3 fő pszichológus, 15 fő szociális munkás, 2 fő lelkész és a munkáltatók látják el. Az elítéltek 90%-ára jellemző, hogy nem kívánnak az Intézetrel együttműködni javulásuk érdekében, csupán nyugalmat akarnak (leben und leben lassen – élni és élni hagyni).

Az elítéltek közül 30-40 fő vesz részt iskolai képzésben, ezért havi zsebpénzt kapnak. A sportolási lehetőségek szűkösek, nincs sportcsarnok, csupán az udvaron lehet sportolni, ahol közkedvelt sporteszköz a húzódzkodó.

Az elítéltek agresszivitása – főleg a zsúfoltság miatt – sok gondot okoz az Intézetnek, 2000-ben 192 esetben történt agresszív cselekedet elítélt társ és a személyi állomány ellen. Az agresszív cselekedeteket elkövető elítélteket izolálják és csak fokozatosan engedik vissza őket a közösségbe. Az agresszív

cselekmények esetén az elítélteket különleges biztonságú zárkában helyezik el. A zárkában csak egy szivacsmatracot helyeznek el, az elítéltnak teljesen le kell vetkőznie, csupán egy papírcsikkal takarhatja el magát. A zárkát tv kamerával ellenőrzik.

A csekélyebb súlyú rendkívüli eseményeket az Intézet önállóan szünteti meg. A súlyosabb eseményeket a rendőrséggel közösen számolják fel, ilyenkor az irányítást a rendőrség veszi át. Egyes eseményeket a központi speciális biztonsági csoport számolja fel. Szökés (a szökés nem bűncselekmény) esetén a közvetlen üldözést a bv. intézet önállóan megkezdheti, ha az elítélt megszökik, felkutatását és elfogását a rendőrség végzi.

A fogva tartottak közül 450 főt tudnak munkába állítani. A munka végzés költségvetési formában az intézet saját üzemében történik és emellett külső cégek is foglalkoztatnak elítélteket az Intézet területén. A munka végzés fő profilja az irodai bútorok gyártása. A termelés nem nyereség érdekeltsgű, a termelési költségeket a költségvetésből fedezik, így a bevételeket be kell fizetni a költségvetésbe. A külső cégek az elítéltek munkabéréti leteti számlájukra átutalják.

Az elítéltek 80%-a szakképzetlen. Az Intézetben szakmunkásképzés is folyik. Ha az elítélt nem dolgozik, az Intézettől havi zsebpénzt kap.

Az intézetben a fogva tartottak egészségügyi ellátása magas színvonalú. Külön egészségügyi részleget létesítettek rendelőkkel és betegszobákkal. Az egészségügyi ellátást 2 főállású orvos, részmunkaidőben dolgozó orvosok és 9 ápoló végzi. Az ápolók folyamatos szolgálatot teljesítenek. A fogvatartottak befogadásakor AIDS- és hepatitisz-szűrősen esnek át.

A fogva tartottak havi 2 alkalommal 1 óra időtartamban fogadhatnak látogatót. A látó-

gatás céljára egy kisebb termet rendeztek be székekkel és asztalokkal. A fogva tartottat látogatás előtt és után alapos motozásnak vetik alá, esetenként teljesen át kell öltöznie. Az elítélt ruháját és cipőjét csomagvizsgáló berendezéssel is átvizsgálják. Az ügyvédi látogatás is a látogató helyiségben történik.

Az Intézetben "hosszú tartamú ellenőrzés nélküli látogatás"-ra (2,5 óra időtartamban) is lehetőség van. Erre a célra egy külön helyiséget rendeztek be, amely egy garzon lakásnak felel meg (szoba, konyha, fürdőszoba) a szokásos berendezési tárgyakkal és bútorokkal (ágy, fotelek, asztal, TV, rádió, stb.). Ezt a látogatási formát nem tekintik "intim" látogatásnak, de gyakorlatilag azt jelenti. A felügyelet nélküli látogatásra az elítéltnak nincs alanyi joga, több feltételnek kell fennállnia ahhoz, hogy ezt kiérdemelje. A főbb feltételek a következők:

- legalább 5 év hátralévő büntetési idő,
- eltávozás lehetőségéből való kizárás (jelenleg csak 26 fő részére engedélyezhető eltávozás),
- szexuális bűncselekmény elkövetése kizáró ok,
- család elleni erőszakos bűncselekmény elkövetése kizáró ok,
- a személyisége alkalmas legyen erre a látogatási formára.

Jelenleg 50-60 fő elítélt van várólistán.

A látogatás szigorú biztonsági körülmények között történik, az elítéltet alapos motozásnak vetik alá, a helyiséget tüzetesen átvizsgálják, a takarítást az őrség végzi.

Az Intézet nem kedveli ezt a látogatási formát, mert több veszélyt rejt magában, például az elítélt támadást követhet el látogatója ellen. Olyan eset is előfordult, hogy prostituáltat fizettek meg a "látogatás" céljára.

Hasonló látogató helyiséget a női börtönben is berendeztek, ott sem tekintik hivatalosan "intim" látogatásnak.

V. A Frankfurti IV. „Gustav Radbruch-Haus” Bv. Intézet

Az Intézet III. kategóriába tartozó nyitott bv. intézet, 1959-ben létesült. Németországban ez volt az első nyitott intézet. Kezdetben nem önálló intézetként működött, később vált önállóvá.

Az Intézet hasonlít a mi mezőgazdasági intézeteinkhez, drótkerítéssel van körülvéve, kétszintes körletépületekből áll. Külső őrzés nincs, csak a kaput ellenőrzik. A félig nyitott körleteken az ablakokon rácsok vannak, a többi körlet munkásszálló jellegű.

Az Intézet befogadóképessége eredetileg 350 fő volt, később 650 főre emelték, jelenleg szintén 350 fő, mert egy épületet zárt intézetként kellett átalakítani. A jelenlegi fogva tartott létszám 350 fő. Az Intézet nem zsúfolt. Az idegen állampolgárságú elítéltek aránya 25%.

A szövetségi Bv. törvény határozza meg, hogy minden olyan elítéltet nyitott bv. intézetben kell elhelyezni, aki arra alkalmas. A bíró az ítéletben nem határozhatja meg, hogy az elítélt milyen kategóriájú bv. intézetbe kerüljön, ez a büntetés-végrehajtás hatásköre, a bíró azonban erre ajánlást tehet. Az alkalmaság fő kritériuma, hogy ne álljon fenn a bűnismétlés és a szökés veszélye. A nyitott bv. intézetben történő elhelyezésre való alkalmaságot az elítélt befogadásakor és a szabadságvesztés végrehajtása során folyamatosan vizsgálni kell. Az erre való alkalmaság kritériumrendszere a gyakorlati tapasztalatok alapján alakult ki. Az alkalmaságot alaposan meg kell vizsgálni, különösen ha az elítélt

szexuális bűncselekményt, erőszakos bűncselekményt, kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményt követett el, vagy ha a szervezett bűnözéssel áll kapcsolatban. A nyitott bv. intézetben való elhelyezésre nem alkalmas az elítélt, ha elítélése után újabb bűncselekményt követett el, új eljárás van folyamatban ellene, megszökött, eltávozásról nem tért vissza. Az emberölésért elítélt 10 év letöltése után kerülhet nyitott intézetbe.

Az elítélt vagy a szabadságvesztés megkezdésekor, vagy a végrehajtás valamely időszakájában kerülhet nyitott bv. intézetbe. Ha az ítélet jogerőre emelkedésekor az elítélt szabadlábon van, az ügyész rendelkezésére kerülhet azonnal nyitott bv. intézetbe. Ha az ítélet jogerőre emelkedésekor az elítélt előzetes letartóztatásban van, az azt foganatosító bv. intézet dönt a nyitott bv. intézetbe utalásáról. A szabadságvesztés végrehajtásának folyamán a végrehajtó intézet rendelkezhet a nyitott bv. intézetbe helyezéssel. Az ügyész véleményét minden esetben kémi kell.

A nyitott bv. intézetbe helyezést az elítélt és védője is kérheti. A bv. intézet a kérelmet megvizsgálja és meghozza döntését. Az elutasító döntés ellen bírósághoz lehet fordulni, a bíróság a döntést megváltoztathatja. A bíróság döntése ellen további fellebbezésnek is helye van. Természetesen az ügyésznek is van fellebbezési joga.

Az elítélt a nyitott bv. intézetbe helyezésekor 2-5 hét időtartamra felkészítő részlegbe kerül, ahol megvizsgálják, hogy alkalmas-e a nyitott elhelyezésre. A felkészítő részleg az Intézet többi területétől drótkerítéssel el van választva. Itt az elítéltek félig zárt körülmények között töltik büntetésüket.

A nyitott bv. intézetben folyamatosan vizsgálják, hogy az elítélt továbbra is alkalmas-e erre a végrehajtási formára. Amennyiben az alkalmatlanságot megállapítják, zárt

intézetbe utalják át, 1999-ben 360, 2000-ben 180 esetben került sor zárt intézetbe áthelyezésre. Az elítéltek létszámát tekintve ez jelentős fluktuációnak tekinthető.

A nyitott bv. intézetben az elítéltek lényegében kétféle végrehajtási rezsimbe kerülhetnek. Az egyik "az enyhébb végrehajtási szabályok", a másik pedig a félig nyitott rezsim.

Az enyhébb végrehajtási szabályok alatt állók (jelenleg 150 fő) az Intézeten kívül, felügyelet nélkül dolgozhatnak. Napi 12 órát lehetnek távol az Intézetből. Az intézet alaposan megvizsgálja, hogy a leendő munkáltató minden szempontból megfelelő-e, ténylegesen működik-e, be van-e jegyezve, megbízható-e, nem él-e vissza az elítélt helyzetével. A munkába lépés megkezdésekor a helyi rendőri szervet is értesítik.

Az Intézet a munkát nem felügyeli, hanem a munkáltatónál kijelölnek egy kapcsolattartó személyt, aki értesíti az Intézetet, ha valamilyen gond merül fel.

Az elítéltek a legkülönbözőbb munkahelyeken dolgoznak, vannak akik a korábbi munkahelyükön maradhatnak, lehetőség van közhasznú munka végzésére is. Előfordulhat, hogy az elítélt a saját vállalkozását folytathatja.

A munkáltató semmilyen kedvezményben (pl. adókedvezmény) nem részesül az elítélt munkáltatásáért. A munkáltató az elítélttel munkaszerződést köt, a fizetését a bv. intézetbe utalja át, ahol azt a tartási költségek (havi 300 DM) levonása után letéti számlára helyezik. Ha az intézeten kívül dolgozó elítélt önhibáján kívül munkanélkülivé válik, a nyitott bv. intézetben maradhat, de az eltávozási lehetőségei szűkülnek (napi 3-4 óra).

A félig nyitott rezsimben lévő elítéltek az intézet területén, vagy zárt bv. intézetekben olyan munkahelyeken dolgoznak, ahol nem szükséges szoros felügyelet.

Az elítéltek napi 2 óra eltávozást kaphatnak szabadidő eltöltése céljából, az eltávozási időt össze is lehet vonni, 05 órától 22 óráig lehet az intézetből távol lenni. Az elítéltek az eltávozási szabályokat betartják, 2000-ben 110 ezer eltávozásból 9 esetben nem tértek vissza, az eltávozások alatt 45 bűncselekményt követtek el.

VI. A Kiképzési és Továbbképzési Intézmény

Az intézmény Wiesbaden mellett, erdős, hegyes tájon létesült kastélyszerű épületből áll, 1987-től működik.

Az intézmény alapvető feladatai:

- a bv. alkalmazottak kiképzése,
- a továbbképzések lebonyolítása,
- a bv.-hez felvételre kerülők alkalmasságának vizsgálata.

A kiképzés az alap- és a középszintre terjed ki, a szakszolgálati (felügyelői) és az igazgatási állomány részére.

Az általános szakszolgálatot ellátók (felügyelők) kiképzése 2 évig tart, amely elméleti képzési és gyakorlati szakaszokból áll:

- bevezető képzés bv. intézetben 4 hónap,
- bevezető tanfolyam az iskolán 3 hónap,
- gyakorlat előzetes letartóztató intézetben 2 hónap,
- gyakorlat végrehajtó intézetben 4 hónap (ebből 1 hónap nyitott intézetben),
- gyakorlat fiatalok intézetében 3 hónap,
- specializálódás bv. intézetben 4 hónap,
- záró tanfolyam 4 hónap,
- vizsga.

A továbbképzés az állomány minden csoportjára kiterjed, általában kiscsoportos (10-15) továbbképzéseket szerveznek.

A büntetés-végrehajtási alkalmazottakat három kategóriába sorolják: alap, közép és felső kategória. Az alap és a közép kategóriából a felső kategóriába nem lehet mozogni.

A bv. alkalmazottakat központilag veszik állományba, alkalmasságukat a Kiképzési és Továbbképzési Intézmény bírálja el. A felvételre kerülőket központilag irányítják a bv. intézetekbe, de alkalmazásukról az alap és a közép kategóriába tartozók esetében az intézet parancsnoka dönthet.

A felvételi követelmények szigorúak:

- német nyelven megfelelően írjon és beszéljen,
- legalább középfokú állami iskolai végzettséggel rendelkezzen,
- 18-35 éves életkorú legyen,
- megfelelő szociális érettséggel és intelligenciával rendelkezzen.

A jelentkezők közül sokan kiesnek, főleg egészségügyi és pszichikai okok miatt.

Az állomány toborzását központilag végzik különböző módszerekkel (újsághirdetés, internetes hirdetés, stb.). Sokan jelentkeznek felvételre a keleti tartományokból.

A személyi állomány fluktuációja nem jelentős, évi 100 fő körül mozog.

VII. Aktuális témák megbeszélése az Igazságügyi Minisztériumban

1). Az elektronikus lábbilincs alkalmazása

Németországban az elektronikus lábbilincs alkalmazása még nem terjedt el, eddig 65 esetben alkalmazták. Ebből messzemenő következtetéseket még nem lehet levonni.

Az elektronikus lábbilincs alkalmazását a bíróság rendelheti el

- az előzetes letartóztatás alternatívájaként (házi őrizet),

– felfüggesztett szabadságvesztés vagy próbára bocsátás esetén.

Az elektronikus lábbilincs alkalmazása nem lehet a végrehajtandó szabadságvesztés alternatívája. Az elektronikus lábbilincset nem büntetésként, hanem a pártfogó felügyelet hatékonyabb végrehajtása érdekében, mintegy reszocializációt elősegítő eszközként alkalmazzák. Ezzel az eszközzel az elítéltet hatékonyabban rá lehet bírni arra, hogy a szabályokat tartsa be.

Az elektronikus lábbilincs alkalmazásának elrendelése előtt a szociális munkás alapos környezettanulmányt készít, melynek az a célja, hogy el lehessen dönteni annak alkalmaságát. Alapvető feltétel, hogy az elítéltnak lakása legyen, a lakásban vezetékes telefon legyen. Meg kell vizsgálni, hogy az elítélt személyisége, megbízhatósága lehetővé teszi-e az elektronikus lábbilincs alkalmazását. A szociális munkás az elítélttel elbeszélget a munkájáról, a szokásairól, a napi tevékenységéről. Az alkalmazás egyik előfeltétele, hogy az elítéltnak értelmes, hasznos napi tevékenysége legyen.

A körülmények felmérése után a szociális munkás javaslatot készít az ügyész felé, aki dönt arról, hogy indítványt tesz-e a bíróság felé az elektronikus lábbilincs alkalmazásáról.

A végrehajtás folyamán a szociális munkás rendszeres kapcsolatot tart az elítélttel, ha az elítélt a szabályokat nem tartja be, a szociális munkás javaslatot tehet az ügyész felé az elektronikus lábbilincs alkalmazásának megszüntetésére. Az eddigi tapasztalatok kedvezőek.

2). A fogva tartottak és a sajtó kapcsolata

A fogva tartottak a sajtóval írásban és személyesen tarthatnak kapcsolatot. A fogvatartott levelezését – az ügyvédnek és a hatóságoknak írt levelek kivételével – ellenőrzik.

Az elítélt sajtóhoz írt levelét is ellenőrzik, ha az elítélt a bv. intézetről ír, a levelet akkor is továbbítják, ha kritizálja az intézetet. Ehhez azonban mellékelik a bv. intézet véleményét is.

A sajtó munkatársai a bv. intézetekbe korábban a parancsnok engedélyével léphettek be, jelenleg ehhez az Igazságügyi Minisztérium engedélye szükséges. Az engedély megadása előtt az IM a parancsnoktól véleményét kér. A riport megjelenését nem lehet megtiltani, de az intézet megállapodik a sajtóval, hogy az intézet véleményét is közlik, amennyiben a sajtó azt nem vállalja, akkor nem engedélyezik a belépést.

3). Börtönprivatizáció

Németországban a magántőke bevonása a bv. intézetek létesítésébe és üzemeltetésébe még csak a kezdeteknél tart. Eddig az angol és a francia megoldásokat tanulmányozták.

Jelenleg kormányzati igény van arra, hogy bv. intézeteket a legoptimálisabb kondíciókkal létesítsenek. Így felmerült a magántőke bevonásának lehetősége is, mivel az állami beruházás hosszadalmas és nehézkes, a privát tőke pedig rugalmasabb.

Hessenben körvonalazódik egy új bv. intézet létesítésének célkitűzése, amelyet a privát tőke bevonásával létesítenének és az üzemeltetést is magánkézbe adnák. A döntés előtt azonban annak mérlegelésre van szükség, hogy mennyivel lenne gazdaságosabb a magántőke bevonásával börtönt építeni. A döntésnél azt mérlegelik, hogy ezáltal lehetséges-e megtakarítást elérni.

A börtönépítésnél kevésbé bonyolultabb a magántőke bevonása egyes ellátási és üzemeltetési területeken. Az eddigi felmérések szerint a feladatok 30-40%-a magánkézbe adható (karbantartás, felújítás, épület üzemeltetés, étkeztetés, munkáltatás, oktatás, szakképzés, stb.).

VIII. A Frankfurti női börtön*

Az egyetlen női börtön Hessen Tartományban, 340 fogva tartott elhelyezésére szolgál.

Az intézet személyzete 180 fő, ebből 117 fő a biztonsági szolgálat tagja. A biztonsági szolgálat egyenruhás, a tanárok, szociális munkások stb. polgári öltözetben dolgoznak.

Az intézetben 4 (magas biztonságú, félig nyitott, idegenrendészeti, fiatalos) rezsim működik.

Két anya-gyerek otthon van az intézetben, ahol 5 éves koráig lehet a gyermek az édesanyjával. A fogvatartott nők gyermekeiket nem az intézetben vagy a fogvatartotti kórházban, hanem polgári kórházban szülik meg. A szülés időtartamára a büntetést félbeszakítják.

A börtönben hosszú időtartamú családi látogatói helyiség van, amely gar-

zonlakás jellegű. Itt a fogva tartott nők fogadhatják férjüket, élettársukat, barátjukat, gyereküket stb. A lakásban külön konyha, vizesblokk található. Itt az intim együttlétre is van lehetőség.

A két évnél hosszabb szabadságvesztésre ítélt nőket szakács vagy vendéglátó ipari szakmunkás (pincér) szakmákra képezik ki. A börtönben külön tankonyha van, és hetente szerdán a teljes fogvatartotti állománynak és a személyzetnek a fogvatartott szakmunkástanulók szolgálják fel a reggelit, ebédet, vacsorát. A képzési idő 2 év. A képzésben résztvevőket állami vizgabizottság (Kereskedelmi és Iparkamara) vizsgáztatja. A börtönben ez a képzés 30 éve folyik. A fogvatartottak közül csak azok részesülhetnek ilyen képzésben, akik az Európai Unió valamely tagországának állampolgárai.

Dr. Csordás Sándor

Mellékletek:

TÁJÉKOZTATÓ KIADVÁNY
a hosszú időtartamú látogatások lebonyolítására szolgáló látogató helyiségről

A Butzbach-i büntetés-végrehajtási intézet vezetője

A butzbach-i büntetés-végrehajtási intézetben a hosszú időtartamú látogatások lebonyolítására szolgáló látogató helyiség berendezése révén a fogvatartottak korlátozott száma részére biztosított annak lehetősége, hogy a legközelebbi családtagokkal (feleség, gyerekek, szülők,

testvérek) barátságosabb és oldottabb légkörben találkozzanak.

Mivel azonban jelenleg csupán egyetlen ilyen jellegű látogató helyiség áll a rendelkezésre, elsődlegesen azoknak a fogva tartottaknak biztosítjuk a hosszú időtartamú látogatás lehetőségét, akiknek még legalább 5 év szabadságvesztés-büntetést kell letölteniük, és a kérelem előterjesztésének időpontjáig nem alkalmasak az eltávozásra és a kimaradásra.

Ezen túlmenően a kérelem előterjesztőjének a kérelem időpontját megelőzően legalább három hónapon keresztül az itte-

* Megjegyzés: a Frankfurti női börtönt – mivel annak meglátogatása a programban nem szerepelt – a delegáció csak részlegesen tekintette meg. Az intézetről munkaebéd ideje alatt kaptunk információkat.

KITEKINTÉS

ni büntetés-végrehajtási intézetben kell tartózkodnia és a javasolt látogatóknak rendszeresen kell látogatniuk. A fent említett kritériumok alóli kivételekre egyes indokolt esetekben nyílik lehetőség.

Az intézetvezetés részéről végrehajtható ellenőrzési eljárás – amelynek célja a hosszú időtartamú látogatáson való részvételre alkalmasság megállapítása – adott esetben egy, a javasolt látogatókkal folytatandó személyes megbeszélést is előírhat.

A látogató helyiség a következő időpontokban áll a rendelkezésre:

hétfőtől péntekig 8.00 órától 11.00 óráig.

Az időpont meghatározására a várakozó lista szerint kerül sor, amelybe a kérelem beérkezését követően jegyzik be.

A látogatáson egyidejűleg legfeljebb három felnőtt és három gyermek (14 éves korig) vehet részt.

A látogatókat az intézetbe történő belépést követően – a tiltott tárgyak feltárása érdekében – megmottazzák.

Minden látogatónak érvényes személyi igazolvánnyal kell önmagát igazolnia, amelyet a kiállított látogatási jeggyel együtt kell felmutatnia.

Tárgyak (élelmiszerek, kávé, tea vagy cigaretta) behozatala **nem** megengedett. A látogató helyiségbe csak olyan dolgokat

lehet bevinni, amelyeket az itt elhelyezett automatákban vásároltak (italok, édességek).

A fogva tartott azokat az élelmiszereket, amelyeket az intézeti bevásárlás folyamán vett meg, illetve csomagban kapott, magával viheti a látogató helyiségbe. A zárkába nem lehet visszavinni a tárgyakat.

A látogatás ideje alatt a látogató helyiség ajtaját kívülről zárják be. A látogatás ideje alatt ellenőrzésre rendszerint nem kerül sor. Veszélyhelyzetekben a hívóberendezés (telefon) használható.

A hosszú időtartamú látogatás lebonyolítására szolgáló helyiséget úgy kell elhagyni, ahogy igénybe vették. A használt edényt el kell mosogatni, a hamutartókat ki kell üríteni, a padlózatot fel kell takarítani (tisztára seper).

Ágyneműt, törülközőket és egészségügyi cikkeket a büntetés-végrehajtási intézet bocsát a rendelkezésre. Az ágyneműt és a törülközőket használat után egy erre rendszeresített műanyag zsákba kell tenni.

A használt egészségügyi cikkeket egy külön műanyag szemetes tasakba kell dobni.

A látogatás végén – lezárt állapotban – mindkét műanyag tasakot a bejárat ajtó mellett kell elhelyezni.

Fordította: Posztobányi Mária

Hesseni Igazságügyi Minisztérium Sajtóinformáció 2001. május

Hessen megindít egy új büntetés-végrehajtási intézet magánérős tervezésére és létesítésére, valamint részlegesen privatizált üzemeltetésére irányuló projektet.

A munkacsoport helyesli a privatizációt a büntetés-végrehajtásban (az összes feladat 40%-a teljesíthető magánérővel).

(Aktualizált kivonat a 2000. február 2-ai sajtóközleményből.)

Wiesbaden – a Hesseni Szövetségi Tartomány a szövetségi állam sürgősen szükséges 18. büntetés-végrehajtási intézetét magánérővel tervezi meg és építi fel, valamint elég jelentős mértékben magánérővel fogja üzemeltetni. A jogi és gazdasági előfeltételek vizsgálatát követően a

Szövetségi Tartomány Kormánya elhatározta, hogy létesít egy kereken 500 fogvatartotti férőhellyel és 230 alkalmazottal rendelkező, II. biztonsági fokozatú (legfeljebb 4 évig terjedő szabadságvesztés büntetések), részlegesen privatizált intézetet.

Wagner úr az elmúlt évben Wiesbaden-ben bemutatta az általa létrehozott "Modellprojekt a büntetés-végrehajtásban realizálandó privatizációhoz" elnevezésű munkacsoport eredményeit.

"Örülök annak, hogy napjainkban jelentős mértékben közelebb kerültünk ahhoz a célkitűzéshez, amely az új intézet gyors és kedvező költségek melletti felépítésére és üzemeltetésére irányul" jelentette ki Wagner úr, és megköszönte a munkacsoport elmúlt hét hónapban kifejtett átfogó tevékenységét. A továbbiakban hozzáfűzte: "Miután az évek óta ismert túlsúlyosság ellenére a kormányzás átvételkor új fogvatartási intézet létesítése érdekében semmilyen előkészületet sem hajtottunk végre, most nagy lépést tettünk az új fogvatartotti férőhelyek létrehozásának irányába".

Wagner úr utalt arra, hogy az eddigi tapasztalatok szerint a büntetés-végrehajtási intézetek állami építése túl hosszú ideig tart. Így pl. a weiterstadt-i büntetés-végrehajtási intézet létesítése – a bombatámadás által okozott károk nélkül is – kereken 13 évig tartott, azonban még optimális előfeltételek mellett is kereken 6-8 éves időtartammal kell számolni. Egy Mecklenburg-Vorpommern-ben magán-erővel létesített (de nem magán-erővel üzemeltetett) büntetés-végrehajtási intézet felépítése jó 3 évig tartott. Wagner úr Hessen vonatkozásában arra számít, hogy az új büntetés-végrehajtási intézet már

2005-ben megkezdheti a működését. "Ez szokatlanul rövid időtartam lenne" – vélekedett Wagner úr.

A külföldi tapasztalatok is azt mutatják, hogy magán-erővel történő létesítéskor a megtakarítások az egyébként szokásos építési költségek 25%-át tennék ki. Franciaországi és nagy-britanniai összehasonlítások arról tanúskodnak, hogy – ugyanolyan szolgáltatási színvonal mellett – az üzemeltetési költségek a legalább részlegesen magán-erővel irányított intézetekben 10-15%-kal alacsonyabbak, mint az állami üzemeltetés esetén. "Egy franciaországi tanulmányút folyamán megállapíthattuk, hogy a magánszolgáltatók ajánlata nem rosszabb, mint az állami üzemeltetés" – hangoztatta a továbbiakban Wagner úr.

1999 októberében hesseni képviselők és újságírók két részlegesen privatizált francia büntetés-végrehajtási intézetben tettek látogatást.

A munkacsoport jelentésének eredményei

Egy terjedelmes jelentésben, amely egy lehetséges privatizáció valamennyi jogi és gazdasági aspektusát taglalja, a munkacsoport a következő eredményeket fogalmazta meg:

– **a bv. intézet magán-erővel történő tervezésének és létesítésének** alkotmányjogi vagy államigazgatási jogi alapelvek nem állnak az útjában. Az állami végrehajtási feladatait akkor is teljesíteni tudja, ha egy magán-erővel létesített épületet nem tulajdonosként vesz át, hanem csupán bérbe-, illetve haszonbérbe vesz. Csak azt kell garantálni, hogy az épület alkalmas a büntetés-végrehajtásra. "Természetesen a tervezés és az építés szükséges előfeltételeit előírásainknak megfelelően

megköveteljük a magáncégtől” – fűzte hozzá magyarázatként Wagner úr;

– **a büntetés-végrehajtás területén a privatizáció** – tehát az egyes feladatok szerződésileg kötelezett személyek által történő végrehajtása – a hatályos jog alapján, meghatározott feltételek mellett a büntetés-végrehajtási törvény megváltoztatása nélkül lehetséges. A magáncégek tevékenysége tágabb értelemben a szolgáltatásokra és szervizelésre korlátozódik, a fogva tartottakkal szembeni intézkedési jogkör nélkül, magyarázza a miniszter a munkacsoport állásfoglalását;

– mindazonáltal Németországban a büntetés-végrehajtás egészének privatizálása megengedhetetlen, mivel a büntetés-végrehajtás az állami feladatellátás központi területéhez tartozik, és mint ilyen, a jogállásra való tekintettel nem privatizálható. Ezt a Hesseni Szövetségi Tartomány Kormánya is így látja, ily módon a részleges privatizáció útját járják – hangsúlyozta Wagner úr.

A privatizáció kiterjedése a büntetés-végrehajtásban

A büntetés-végrehajtásban a szerződésileg kötelezett személyek által ellátható, szolgáltató jellegű feladatok köre – a munkacsoport becslései szerint – egy büntetés-végrehajtási intézet személyi állományának 40%-át érinti. Ezt az arányt két hesseni büntetés-végrehajtási intézetben végrehajtott munkafolyamat-elemzés eredményeként állapították meg.

A következő területeket lehet privatizálni:

– **az épülettel összefüggő management feladatok és az ügykezelés részei**

pl.: épület-karbantartás, műszaki be-
rendezések karbantartása (javítása), inté-

zet tisztántartása, berendezési- és használati tárgyak raktározása, részlegesen ügykezelés is (pl. a fogvatartottak számlavezetése és pénztárkezelése);

– **az ellátás-management**

pl.: konyha, szennyes ruha tisztítása, ruházati- és felszerelési tárgyak kiadása, a fogvatartottak bevásárlása, orvosi ellátás;

– **munkáltatás (kiképzés) tanácsadás**

pl.: munkáltatás, (ki) képzés (tanfolyamok, iskolai végzettség megszerzése), szabadidő kitöltése, tanácsadás (terápiák, stb.), szociális gondozás;

– **az őrzés- és ellenőrzés - management részei**

– **az objektumra vonatkozó általános biztonsági intézkedések**, mint pl.: többek között a technikai- (riasztóberendezések, kamerák, stb.) és mechanikai biztonsági rendszerek (rácsok, zárkaberendezések) működőképességének, sértetlenségének naponkénti ellenőrzése, objektumra vonatkozó helyiség ellenőrzések, objektumvédelem;

– **személyre vonatkozó ellenőrzési intézkedések**, mint pl. a jelenlét és a mozgás ellenőrzése, általános felügyeleti intézkedések, a fogvatartottak intézetben belüli kísérése;

– **szolgáltatások a biztonság területén**, mint pl. a gépjárművezetői állás (nem őrzés), és a fogvatartotti szállítójármű biztosítása.

A részlegesen privatizált intézetben a szerződésileg kötelezett személyek nem a saját nevükben járnak el, hanem a büntetés-végrehajtási hatóságok felügyelete alatt, megbízás alapján. Jogtechnikai értelemben tehát un. igazgatási-, illetve végrehajtási segítőik.

Egy részlegesen privatizált büntetés-végrehajtási intézetben a munkafolyamatos kialakítása és tényleges megvalósítása a **beavatkozási jellegű** – az állami személyzetnek fenntartott – **intézkedések és** – az un. igazgatási segítőkre átruházott – **szolgáltatások világos elhatárolásán** alapul. “Ezt szerződésileg pontosan meghatározuk és szigorúan felügyeljük” – magyarázta az igazságügy-miniszter.

A munkacsoport tagjai voltak:

Thomas Aumüller, minisztériumi dirigens, a Hesseni Igazságügyi Minisztériumban a IV. osztály (büntetés-végrehajtás) vezetője, elnök,

Prof. Dr. Heinz-Joachim Bonk, a Szövetségi Közigazgatási Bíróság bírása, (szolgálaton kívüli viszonyban áll),

Heinz Fromm államtitkár, a Kassel I. büntetés-végrehajtási intézet vezetője, (szolgálaton kívüli viszonyban áll),

Dr. Karl-Heinz Gros, minisztériumi dirigens, a Hesseni Igazságügyi Minisztérium III. osztályának (büntetőjog) egykori vezetője (szolgálaton kívüli viszonyban áll),

Rüdiger Wohlgemuth vezető pszichológiai igazgató, a Celle büntetés-végrehajtási intézet vezetője,

Torsten Kunze, államügyész, Hesseni Igazságügyi Minisztérium, ügyvezető

A munkacsoport jelentésének rövid összefoglalója a Hesseni Igazságügyi Minisztériumi sajtóosztályán elkérhető.

Fordította: Posztobány Mária

Az elektronikus megfigyelés kísérleti bevezetése Svájcban

A 2001. október 11-i előadás Budapesten

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Megtiszteltetés és öröm számomra, hogy itt szólhatok Önökhöz és nagyon szépen köszönöm a meghívásukat. Sajnos elnézést kell kémem azért, amiért nem tudok magyarul beszélni Önökhöz. Ugyancsak elnézést kell kérnem a magyar jog túlságosan csekély szintű ismeretéért. Remélem, hogy az előadást követő megbeszélés keretében még sok mindent megtudhatok erről a területről és sokat tanulhatok Önöktől.

Jonas Weber-nek hívnak. Svájcban, a Basel-i és Bern-i Egyetemek tudományos munkatársaként tevékenykedem. Munkám súlypontját a büntetőjogi szankcionálás képezi.

Az előadás keretében az elektronikus megfigyelés svájci kísérleti bevezetéséről szeretnék Önöknek beszámolni.

Ennek keretében először az elektronikus megfigyelés technikájáról és a különböző alkalmazási lehetőségekről szólok. Ezt követően – a svájci modellkísérletek bemutatása és az eredmények prezentálása érdekében – megpróbálom rövid áttekintést nyújtani a svájci büntetőjogi szankcionálás rendszeréről. Az előadásomat négy megvitatásra érdemes gondolattal szeretném befejezni, amelyről az ezt követő megbeszélés keretében elmélyültebb eszmecsere is folytathatunk.

Az előadásom szövege, valamint a bemutatásra kerülő fóliák másolata a rendelkezésük-

re áll. A másolaton megtalálják az adataimat is, amennyiben a későbbiek folyamán kérdésekkel vagy kritikával hozzám szeretnének fordulni. Egy további másolaton az elektronikus megfigyelésre vonatkozó svájci törvényi rendelkezéseket találják meg (*Melléklet*).

Az elektronikus megfigyelés fogalma alatt a büntetőjog területén az elektronikus úton felügyelt házi őrizetet értik. Az elektronikus megfigyelést húsz évvel ezelőtt az USA-ban alkalmazták először és az utóbbi években többek között különböző európai országokban is megvetette a lábát.

Ezen a helyen utalnom kell arra, hogy a házi őrizet egy már ismert, jóllehet kevésbé elterjedt büntető szankciót képvisel. Az elektronikus megfigyelés újdonsága a házi őrizet összekötése az elektronikus felügyelettel. Előszörként az elektronikus megfigyelés technikájára szeretnék röviden kitérni.

Az elektronikus megfigyelés technikája

Az elektronikus megfigyelés Európa valamennyi országában ugyanazon technika szerint működik. A megfigyelt személy egy leplombált adót hord a bokáján, amely óránként kb. 20 alkalommal jelzést ad le egy vevőkészülékre legfeljebb 50 méter távolságból. Ezt a vevőkészüléket a megfigyelt személy tele-

fonkészülékébe építik be és a vevőkészülék a szabadságvesztés büntetések esetében az elektronikus megfigyelést kiegészítő végrehajtási fokozatként, irányozták elő, az ún. „fél szabadság” után, és a feltételes szabadon bocsátás előtt.

Az ún. „fél szabadság” azt a lehetőséget jelenti, melynek értelmében az elítélt vagy egy szabadabban vezetett letartóztató intézetbe kerül át, vagy a bv. intézeten kívül dolgozik és csak a szabadidejét tölti az intézetben. Az ún. „fél szabadság”-ra csak a börtönbüntetés felének letöltését követően van lehetőség. A **feltételes szabadon bocsátás** a büntetés 2/3-ának letöltését követően engedélyezhető. Az **elektronikus megfigyelés hosszabb időtartamú szabadságvesztés büntetéseknél történő bevezetése révén a következő fokozatokból álló végrehajtási rendszer jönne létre: normál végrehajtás, az ún. „fél szabadság”, elektronikus úton felügyelt házi őrizet, feltételes szabadon bocsátás és tényleges (kitöltve) szabadulás.** A hosszú időtartamú szabadságvesztés büntetéseknél az elektronikus megfigyelés fokozata jelzéseket a telefon-összeköttetésen keresztül továbbítja egy megfigyelő központ számítógépére. Ebben a megfigyelő központban a beérkezett jelzéseket elektronikus úton összehasonlítják a programozott, teljesítendő adatokkal. Amennyiben a megfigyelt személy nem tartózkodik otthon, holott a konkrét végrehajtási utasítások szerint ott hon kellene lennie, a mindenkori jelenlét ellenőrzését biztosítja. A megfigyelt személy házon kívüli konkrét tartózkodási helyét e technika révén nem lehet meghatározni. Éppilyen kevésbé lehet megakadályozni a lakás engedély nélküli elhagyását.

Technikailag lehetséges lenne a megfigyelés műholdas navigációs rendszerrel történő realizálása. Ezáltal a megfigyelt személy

konkrét tartózkodási helye is kideríthető lenne. Ezt a technikát azonban az eddigiek folyamán – legalábbis Európában – különböző okokból nem alkalmazták.

Különböző alkalmazási lehetőségek

Az alkalmazott megfigyelési technika leírásával még semmit sem mondtunk az elektronikus megfigyelés alkalmazásáról. Nyugat-Európa különböző országaiban és az USA-ban az eddigi tapasztalatok legalább öt különböző alkalmazási lehetőséget tárnak fel.

Az elektronikus megfigyelés a rövid időtartamú, végrehajtandó szabadságvesztés büntetések alternatívájaként a legelterjedtebb. Ahelyett, hogy egy végrehajtandó szabadságvesztés büntetésre ítélt személyt börtönbe zárnának, elektronikus úton, a saját lakásában felügyelik. Az elektronikus megfigyelés révén foganatosított szabadságvesztés büntetések időtartama a különböző országokban nagyon eltérő. Svédországban például a három hónapig terjedő, Hollandiában a 12 hónapig terjedő és Olaszországban a három évig terjedő börtönbüntetéseket helyettesítik az elektronikus megfigyeléssel.

Az elektronikus megfigyelést – mint a rövid időtartamú büntetések alternatíváját – néhány országban önálló büntető szankcióként alkalmazzák, amelyet a büntető bíróság mond ki. Más országokban az elektronikus megfigyelés egy végrehajtási alternatíva, amely a végrehajtó hatóságok számára lehetővé teszi egy, a büntetőbíróság által kiszabott szabadságvesztés büntetés elektronikus felügyelt házi őrizet formájában történő végrehajtását.

A második alkalmazási lehetőség keretében az elektronikus megfigyelés a **hosszabb időtartamú szabadságvesztés bünteté-**

seknél kerül alkalmazásra, mint a **feltételes szabadon bocsátás előtti utolsó végrehajtási fokozat**. Az elektronikus úton felügyelt házi őrizet ebben az esetben a szabad életre történő felkészítést szolgálja. Ezt a formát Európában először Hollandiában vezették be.

További alkalmazási területet képvisel a felfüggesztett szabadságvesztés büntetéseknél, vagy a börtönből történő feltételes szabadon bocsátást követően a **próbaidő alatt teljesítendő meghagyások ellenőrzése**. A próbaidő időtartamára vonatkozó meghagyások ellenőrzésére például 2000 májusa óta a Hessen-i német szövetségi tartományban alkalmazzák kísérleti jelleggel az elektronikus megfigyelést.

A **büntetőeljárás területén** is alkalmazzák az elektronikus megfigyelést. Ebben az esetben az elektronikus megfigyelés az előzetes letartóztatás vagy az óvadéknyújtás alternatívája. Európában elsőként – már 12 évvel ezelőtt – Nagy-Britannia szerzett ezen az alkalmazási területen tapasztalatokat.

Európa különböző országaiban kereken két év óta folytatnak vitákat a **rendőrségi alkalmazásról**. Ebben az esetben az elektronikus megfigyelést preventív jelleggel a bűncselekmények megakadályozására kell alkalmazni. Angliában például már alkalmazták az elektronikus megfigyelést arra a célra, hogy a randalírozókat távol tartsák a labdarúgó mérkőzések látogatásától. A rendőrségi alkalmazásra az erőszakos bűncselekményeknél azonnali intézkedésként, tehát áldozatvédelmi intézkedésként is sor kerülhet. Mindenesetre az elektronikus megfigyelés bizonyos rendőrségi alkalmazási lehetőségei hiánytalan, hézagmentes tartózkodási felügyeletet követelnének meg, amely az európai országokban jelenleg alkalmazott – általam röviden ismertetett – technikával csak korlátozottan lehetséges.

Az elektronikus megfigyelést, mint a rövid időtartamú, végrehajtandó szabadságvesztés büntetések alternatíváját, és mint a hosszabb időtartamú szabadságvesztés büntetések végrehajtási fokozatát modellkísérletekben jelenleg tesztelik Svájcban.

Mielőtt rátérek az elektronikus megfigyelés svájci kísérleteire, röviden – néhány szó erejéig – szólnék a svájci büntetőjogi szankcionálásról, azért, hogy megvilágítsam az elektronikus megfigyelés lehetséges bevezetésének hátterét.

Rövid áttekintés a svájci büntetőjogi szankcionálásról

A svájci büntetőjog csak két főbüntetést ismer, nevezetesen a szabadságvesztés büntetést és a pénzbüntetést. A szabadságvesztés büntetéseknél különbséget tehetünk a felfüggesztett és a végrehajtandó szabadságvesztés büntetések között. A legfeljebb 18 hónapig terjedő szabadságvesztés büntetéseket nem hajtják végre, amennyiben a bűnelkövető az elítélését megelőző öt évben nem töltött szabadságvesztés büntetést, a büntető bíróság jó prognózist állít ki róla és a próbaidő alatt ismételten nem követ el bűncselekményt.

A végrehajtandó szabadságvesztés büntetéseket az időtartamuk alapján oszthatjuk fel. A végrehajtandó szabadságvesztés büntetések kereken 78%-a legfeljebb 3 hónapig tart. Kereken 11%-a 3 hónap–1 év közötti, kereken 8%-a 1 év–3 év közötti időtartamig tart és a végrehajtandó szabadságvesztés büntetések csupán kereken 3%-a tart 3 évnél tovább. A rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések – tehát a legfeljebb 1 évig terjedő szabadságvesztés büntetések – ennek megfelelően

Svájcban az összes végrehajtandó szabadságvesztés büntetés 89%-át teszik ki.

Svájcban különösen a 70-es évek óta **erőteljes kritikával illetik a rövid időtartamú, végrehajtandó szabadságvesztés büntetéseket**. Felróják, hogy az elítéltet a szociális környezetéből kiszakítják, és a börtönben egy kriminális közeggel hozzák kapcsolatba, anélkül, hogy reszocializációs eszközzel hatni tudnának rá. Ez a kritika vezetett ahhoz, hogy **a rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések esetében két alternatív végrehajtási lehetőséget alkottak**.

A legfeljebb 12 hónapig tartó szabadságvesztés büntetések esetében már 1974-ben bevezették az ún. „**felfogvatartás**” intézményét. A „felfogvatartás” folyamán az elítélt megtartja munkahelyét és folytatja tanulmányait, csak a szabadidejét tölti a börtönben. A „felfogvatartás” intézményében olyan fogva tartottak jöhetnek szóba, akik fix munkahellyel rendelkeznek, ill. képzésen vesznek részt és a közbiztonságot nem, veszélyeztetik.

1990-ben vezették be az ún. „**közhasznú munkát**”. A legfeljebb 3 hónapig terjedő szabadságvesztés büntetéseket helyettesíti. A közhasznú munka keretében az elítéltek a közérdek szolgálatát látják el, pl. a beteggondozás területén vagy egy városi kertészetben, stb. A közhasznú munkavégzést csak az elítélt kérelmére lehet elrendelni, tehát akarata ellenére nem.

A „felfogvatartás” és a „közhasznú munkavégzés” az utóbbi években nagy jelentőségre tett szert. 1997-ben a kereken 8.600 rövid időtartamú, végrehajtandó szabadságvesztés büntetésből kereken 1.500-at, tehát kereken a 18%-át „felfogvatartás” formájában; és kereken 2.200-at, tehát kb. a 26%-át közhasznú munkavégzés formájában hajtották végre. Ez azt jelenti, hogy jelenleg Svájcban, a rövid időtartamú, végrehajtandó szabadságvesztés

büntetések kereken 44%-át ezen alternatívák formájában hajtják végre.

Svájcban e relatív eredmények ellenére kiegészítő lehetőségeket keresnek arra, hogy a rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések esetében a normál – börtönben történő – végrehajtást még inkább visszaszorítsák. Egy ilyen, további lehetőséget jelenthet az **elektronikus megfigyelés**. Az elektronikus úton felügyelt házi őrizet hasznosságának tesztelése érdekében Svájcban jelenleg folynak az elektronikus megfigyelés modellkísérletei.

A svájci modellkísérletek

E modellkísérletek törvényi alapját a svájci Btk. 4. fejezet 397. cikkelye képezi. Ez a rendelkezés lehetővé teszi, hogy a büntetések és intézkedések végrehajtási módszereinek továbbfejlesztése érdekében, korlátozott ideig, a törvény által nem előírányzott végrehajtási formákat teszteljének. Erre támaszkodva a svájci kormány, a Szövetségi Tanács 1999 áprilisában 6 kantonban engedélyezte a modellkísérleteket. A kísérletek konkrét kialakítását a szóban forgó kantonok rendeletei szabályozzák. A modellkísérletek 1999. szeptember 1-jén kezdődtek és 3 évig tartanak.

Amint már említettem, a modellkísérletekben az elektronikus megfigyelés két különböző alkalmazási lehetőségét tesztelik: egyrészt a rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések alternatív végrehajtását, másrészt a hosszú időtartamú szabadságvesztés büntetéseknél a kiegészítő végrehajtási fokozatot. A továbbiakban mindkét területre külön ki szeretnék térni.

4.1. Az elektronikus megfigyelés, mint a rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések végrehajtási alternatívája

A rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések területén az elektronikus megfigyelés lehetséges bevezetése főként két cél elérésére irányul:

- az elektronikus úton felügyelt házi őrizetnek egyrészt el kell kerülnie vagy legalább redukálnia kell a társadalomtól való eltávolodást és a börtönártalmakat;
- másrészt az elektronikus megfigyeléstől a büntetés-végrehajtási költségek csökkentését remélik.

A modellkísérletekben az elektronikus megfigyelést a végrehajtandó, 1 hónaptól–12 hónapig terjedő szabadságvesztés büntetések végrehajtásában alkalmazzák. Svájcban a fenti időtartamú szabadságvesztés büntetések teszik ki az összes végrehajtandó szabadságvesztés büntetés kerekén 36%-át. A kísérletekre vonatkozó rendelkezésekben nem irányoztak elő meghatározott bűncselekményekre vonatkozó korlátozásokat; ugyanakkor a közveszélyes bűnelkövetőket, valamint azokat, akiknél fennáll a szökés veszélye, általában kizárják az elektronikus megfigyelésből.

Az elektronikus megfigyelés elrendelésének központi előfeltétele az elítélt beleegyezése. A végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt személynek a büntetés-végrehajtási hatósághoz egy kérelmet kell benyújtania, amelyben kéri a kiszabott büntetés elektronikus úton megfigyelt házi őrizet formájában történő végrehajtását.

Ahhoz, hogy az elítélt részt vehessen az elektronikus megfigyelésben, telefon-összeköttetéssel felszerelt lakással kell rendelkeznie. Emellett késznek kell lennie arra, hogy az elektronikus megfigyelési program keretében a pártfogó felügyelet munkatársainak a lakásába bejárást biztosít.

További előfeltétel az ugyanazon lakásban élő felnőtt családtagok hozzájárulása a la-

kótársuk elektronikus úton történő megfigyeléséhez, és a pártfogó felügyelet munkatársainak belépési jogosultságához.

Előfeltétel az érintett személy testi és szellemi egészsége, továbbá olyan helyzetben kell lennie, amely lehetővé teszi megfelelő munka kifejtését, képzési forma folytatását, vagy egy foglalkoztatási program elvégzését. Például nem minősülnek egészségesnek a kábítószer-, illetve alkoholfüggő elítéltek. Az ő esetükben az elektronikus úton megfigyelt házi őrizet ezért nem jöhet szóba.

Az elítéltnak továbbá igazolnia kell, hogy legalább heti 20 óra időtartamban munkát végez, illetve képzésen vesz részt.

A külföldi elítélteknek tartózkodási státusszal kell rendelkezniük Svájcban, ez azt jelenti, hogy a bűncselekmény elkövetése előtt nem tartózkodhattak illegálisan Svájcban és az ítélet megszületése után nem vonatkozhat rájuk az ország területéről történő kiutasítás. Ez a rendelkezés annak az alapelvnek a konkrétizálása, miszerint azon elítéltek nem vonhatók be az elektronikus megfigyelés rendszerébe, akiknél fennáll a szökés veszélye, mivel feltételezhető, hogy külföldre történő meneküléssel kivonják magukat a végrehajtás alól.

A továbbiakban az elítéltnak naponta 20 svájci frankkal – ez kb. 3.500,- Ft – hozzá kell járulnia a megfigyelési költségekhez, amennyiben pénzügyi viszonyai figyelembe vétele mellett erre képes.

Az elektronikus megfigyelés nem öncél, hanem mindig egy gondozási programmal együtt kell elrendelni, amely biztosítja az elítélt nevelési jellegű figyelemmel kísérését. Az elítéltet hetente egy-két alkalommal meglátogatja otthonában a pártfogó felügyelet. Ezek a látogatások egyfelől a meghagyások – pl. az alkoholtilalom – teljesítésének ellenőrzését szolgálják; másfelől ezeknek a látogatásoknak mindenekelőtt lehetőséget

kell nyújtania az elítéltnak arra, hogy bizalmas környezetben beszéljen bűncselekményéről, valamint a mindenkori személyes változásokról. A látogatásokra bejelentést követően, illetve meglepetésszerűen is sor kerülhet.

Az elektronikus megfigyelés svájci kialakításában fontos szerepet játszik az individuális végrehajtási program. Az elektronikus megfigyelés formájában történő végrehajtás előfeltétele, hogy az elítélt kötelezettséget vállal arra, hogy tartja magát a pártfogó felügyelettel egyeztetett napi- és heti rendhez. Az individuális végrehajtási programot az illetékes hatóság az elítélttel közösen határozza meg. Ez egyfelől munkavégzési, képzési, vagy szabadidős tevékenységeket, másfelől egyéni vagy csoportos pszichoterápián, illetve szociális tréningprogramokon történő kötelező részvételt tartalmaz. A továbbiakban a tartózkodásra, az orvosi ellátásra, az alkoholtartalmú italokról történő lemondásra, a kár fedezésére és a jövedelem kezelésére vonatkozó utasítások is felvehetők a végrehajtási programba. Egy részletes heti tervben minden nap vonatkozásában pontosan meghatározzák azokat az időpontokat, amikor a felügyelt személynek otthon kell lennie, illetve amikor nem szabad otthon lennie, mert pl. munkába vagy pszichoterápiára kell mennie. A végrehajtási terv szigorú betartására való kötelezés révén erősíteni kell az elítélt egyéni felelősségét.

A szabadidő, amelyet az elektronikus úton felügyelt személy a lakáson kívül tölthet, progresszív módon az elektronikus megfigyelés folyamatban lévő fázisától függ. Az elektronikus megfigyelés első négy hetében az elítéltnak szombatonként és vasárnaponként 5-5 óra szabadidő áll a rendelkezésére a lakáson kívül; a következő

négy hétben szombatonként és vasárnaponként 8-8 óra és a 9. héttől a felügyelt személy pénteken 17.00 órától hétfőn 8.00 óráig a lakáson kívül töltheti a szabadidejét. Minden fázisban biztosítható az elítéltnak a hét folyamán, kiegészítésként, maximum két alkalommal, időben behatárolt szabadidő a lakáson kívül. A lakáson kívül tölthető szabadidő tartamát – amint már említettem – előzetesen konkrétan meg kell határozni és a heti végrehajtási tervben pontosan fel kell tüntetni. Ezeket a felügyeleti adatok programozásakor figyelembe veszik, egyébként az engedélyezett távollét riasztást váltana ki.

A végrehajtási terv be nem tartása esetén a lehetséges szankciók a vétség súlyától és gyakoriságától függően: a megrovás, a szabadidő lerövidítése vagy törlése, valamint az áthelyezés a normál börtönben történő végrehajtásba.

4.2. Az elektronikus megfigyelés, mint végrehajtási fokozat a hosszú időtartamú szabadságvesztés büntetéseknél

Ebben az esetben a bűncselekmények elkövetésétől mentes életben történő indulás esélyeinek javítása áll az előtérben, oly módon, hogy a szabad életbe történő visszatérést figyelemmel kísérik és kontrollálják. Emellett a hosszú időtartamú büntetések esetében is töreksenek a büntetés-végrehajtási költségek elektronikus megfigyelés révén történő redukálására.

A hosszú időtartamú legfeljebb 12 hónapig tarthat.

Az elektronikus megfigyelés vonatkozásában a hosszú időtartamú szabadságvesztés büntetéseknél ugyanazok az előfeltételek az érvényesek, mint a rövid időtartamú szabadságvesztés büntetéseknél. Egyetlen kiegészítő kritérium az eddigi végrehajtás megfelelő teljesítése.

A modellkísérletek első eredményei

Egészen röviden szólok a modellkísérletek eredményeiről.

A modellkísérletekre vonatkozó részletes adatokat csak a kísérletek befejezése és kiértékelése után lehet meghatározni. Pillanatnyilag csupán a modellkísérletben való részvételre vonatkozó első számadatok állnak a rendelkezésre – az első év relációjában.

A modellkísérletek első évében összesen 192 elítélt töltötte eredményesen a szabadságvesztés büntetését elektronikus úton megfigyelt házi őrizet formájában. Ebből 184 esetben az elektronikus megfigyelés a rövid időtartamú szabadságvesztés büntetés végrehajtási alternatívájaként került alkalmazásra. A hosszú időtartamú szabadságvesztés büntetésre ítélték közül csak nyolcan vettek részt a modellkísérletben. A 192 elítéltből 16 fő volt a nő. 8 személy esetben szakították meg idő előtt az elektronikus megfigyelést.

Az első kísérleti év modellkísérleteiben résztvevő 192 főt számszerűen érdemes ahhoz a kerekben 4.000 főhöz viszonyítani, akiket évente (elfüggesztés nélküli) végrehajtandó szabadságvesztésre ítélnék.

Vitatott pontok

Annak ellenére, hogy a svájci modellkísérletekre vonatkozó eredmények még gyakorlatilag nem állnak a rendelkezésre, a következőkben – előadásom befejezéseként – négy olyan pontot szeretnék megemlíteni, amelyekre – véleményem szerint – az elektronikus úton felügyelt házi őrizet végleges bevezetésére irányuló eszmecsereben figyelemmel kell lenni.

6.1. Reszocializáció

Az első pont a reszocializáció.

Az elektronikus megfigyeléssel mindekelőtt a bűnelkövetők – börtönben történő végrehajtáshoz képest – jobb reszocializációját kívánják elérni. Ennek megfelelően Svájcban az elektronikus megfigyelés – amint az imént kifejtettem – egy felügyelt pszichoszociális tréningprogram jellegét viseli. Azt, hogy az elektronikus megfigyelés ezen formája valóban hozzájárulhat-e a bűnelkövetők jobb reszocializációjához, a svájci modellkísérletek esetében még nem lehet bizonyossággal kijelenteni. Csak néhány év múlva lehet megállapítani, hogy az elektronikus megfigyelésben részt vevő fogva tartottaknak a többieknél jobban sikerül-e a jövőben tartózkodni újabb bűncselekmények elkövetésétől. Azonban az elektronikus megfigyelés hasonló alkalmazásai Hollandiában már jelenleg is azt mutatják, hogy az elektronikus megfigyelésben részt vevő fogva tartottak visszaesési gyakorisága ténylegesen csekélyebb, mint a normál végrehajtásban lévő fogva tartottaké.

Ezen túlmenően Svájcban biztos kiértékelési adatok nélkül, már ma is gyanítható, hogy egy bűnelkövető reszocializációja effektívebben elérhető, ha a büntetés-végrehajtás ideje alatt megtarthatja kereső munkáját és lakását. Ugyancsak kézenfekvő, hogy az elektronikus megfigyelés révén a börtönpopuláció kriminális szubkultúrájával kialakuló káros kapcsolatok is elkerülhetők.

6.2. Költségsökkentés

Az elektronikus megfigyelés lehetséges bevezetésének további célja a költségsökkentés a büntetés-végrehajtásban. A rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések területén egy fogvatartási nap a börtönben kerekben 250,- svájci frankba kerül, ez kerekben 40.000,- Ft. Az elektronikus megfigyeléssel egy fogvatartási nap kerekben 100,- svájci

frankba, azaz kereken 15.000,- Ft-ba kerül. Ezek a költségek 25,- svájci frank (4.000,- Ft) eszköz-költségből és 75,- svájci frank (12.000,- Ft) gondozási és adminisztrációs költségből tevődnek össze. Ezáltal fogvatartási naponként a büntetés-végrehajtási költségek kb. 60%-os csökkenésével lehet számolni.

E közvetlen költségcsökkenéshez hozzáadódik a közvetett fogvatartási költségek csökkenése. Az elítélt az elektronikus megfigyelés keretében a büntetés-végrehajtás ideje alatt folytathatja kereső tevékenységét. Ez egyrészt ahhoz vezet, hogy a továbbiakban is gondoskodhat a családjáról. Másrészt elkerülhető a munkanélküliség, amely a börtönbüntetésből szabadult legtöbb elítéltet érinti. A közvetett költségek csökkenéséhez vezet az elektronikus megfigyelés formájában történő végrehajtást követően a visszaesés vélhetően csekélyebb valószínűsége is.

6. 3. Net Widening-Effekt (hálózat ki szélesítési hatás)

A büntetés-végrehajtási költség csökkenését csak akkor lehet elérni, ha az elektronikus úton felügyelt házi őrizet ténylegesen börtönben lévő fogvatartotti férőhelyeket helyettesít. Ez csak akkor következik be, ha az elektronikus megfigyelést kizárólag olyan bűnelkövetőknél alkalmazzák, akiknek az elektronikus megfigyelés nélkül bv. intézetben végrehajtandó szabadságvesztés büntetést kellene letölteniük. Amennyiben az elektronikus megfigyelést ezzel szemben olyan bűnelkövetőknél is alkalmazzák, akiket az elektronikus megfigyelés nélkül pénzbüntetésre vagy pusztán felfüggesztett szabadságvesztés büntetésre ítélték volna, akkor az elektronikus megfigyelés egy ún. Net Widening-hatáshoz, tehát a szabadságvesztés büntetés alkalmazásának kiterjesztéséhez és ezáltal a fogvatartotti populáció növekedéséhez vezetne.

Ezek a megfontolások vezettek Svájcban ahhoz, hogy az elektronikus megfigyelést pusztán büntetés-végrehajtási variánsként, azonban nem önálló büntető szankcióként alakították ki. A büntetés-végrehajtási alternatívaként történő alkalmazással, amelyet a büntetés-végrehajtási hatóságok rendelhetnek el, meg akarják akadályozni, hogy az elektronikus megfigyelés a büntető bíróságok gyakorlatává váljon és ezáltal a leírt Net Widening-hatáshoz vezessen.

6.4. Célcsoport

Ugyancsak a büntetés-végrehajtási költséggel áll összefüggésben a célcsoport kérdésköre. Nemzetgazdasági szempontból csak akkor érdekes az elektronikus megfigyelés bevezetése, ha azoknak a személyeknek a csoportja, akiknek az elektronikus megfigyelés alapján nem kell börtönbe menniük, elér egy bizonyos méretet.

A svájci modellkísérletekkel összefüggésben ugyanakkor látszik, hogy Svájcban viszonylag kicsi a célcsoport. A (felfüggesztés nélküli) végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték közül csak kevesen teljesítik az elektronikus megfigyelésben való részvétel előfeltételeit. Aki Svájcban elektronikus úton felügyelt házi őrizet formájában akarja letölteni a szabadságvesztés büntetését, annak – amint már az előbbieken is kifejtettem – igazolnia kell, hogy lakással és munkahellyel rendelkezik vagy képzésen vesz részt. Sajnos Svájc vonatkozásában nincsenek pontos statisztikai adatok a börtönpopulációról. Az azonban ismert, hogy a rövid időtartamú (felfüggesztés nélküli) végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték közül sokan kisebb jelentőségű bűncselekményt elkövető ismételt bűnelkövetők. Ők gyakran nem folytatnak rendszeres, legális kereső munkát. Mindenekelőtt akkor, amennyiben a bűnelkövetés a kábítószer-szenvedéllyel áll összefüggésben, a hajlékta-

lanság sem ritka. Továbbá figyelemmel kell lenni arra is, hogy a svájci börtönökben a fogvatartottak kereken 40%-a svájci tartózkodási joggal nem rendelkező külföldi. Az elektronikus megfigyelésnél ők sem jöhetnek szóba.

A fogvatartotti populáció ezen összetétele és az elektronikus megfigyelési program relatíve szigorú részvételi előfeltételei alapján belátható, hogy az elektronikus megfigyelés célcsoportja - legalábbis Svájcban - viszonylag kicsi. Amennyiben azonban az elektronikus megfigyelésnél csupán az elítéltek kis hányada jöhet szóba, akkor a költségekre irányuló kérdés mellett felvetődik az a kérdés is, vajon az elektronikus úton felügyelt házi őrizet révén létre kell-e hozni egy külön büntetést a bűnelkövetők viszonylag kis – mégpedig szociálisan integrált – csoportja részére.

Záró megjegyzés

Rátérek a záró megjegyzésre.

Az elektronikus megfigyelésre vonatkozó svájci modellkísérletek első tapasztalatai am-

bivalens képet mutatnak. Egyrészt úgy tűnik, hogy ez az új büntetés-végrehajtási forma – amint más országok, pl. Hollandia alkalmazási tapasztalatai is megmutatták – effektíven növeli a reszocializáció esélyeit, illetve megakadályozza a börtönáltalmakat. Másrészt felvetődik a kérdés, miszerint a svájci börtönökben egyáltalán van-e elegendő olyan elítélt, aki teljesíti az elektronikus megfigyelés előfeltételeit. Az elektronikus megfigyelést – mint a büntetés-végrehajtási költségek megtakarításának eszközét – csak egy elegendően nagy célcsoport teszi érdekessé.

Véleményem szerint az elektronikus megfigyelés bevezetésekor az adott ország büntetőjogi szankcionálási rendszerét és a bíróságok büntetőgyakorlatát, a fogvatartotti populáció összetételét, valamint a kriminálpolitikai szempontból követett célokot kell szem előtt tartani. Sajnos más országok tapasztalatait kritikus és ráfordítási szempontú vizsgálat nélkül nem lehet a saját országra átültetni.

Köszönöm értékes figyelmüket.

Melléklet:

*A szabadságvesztés büntetések
elektronikus megfigyelés formájában történő
végrehajtását szabályozó rendelet*

1999. augusztus 10.

Basel-Stadt kanton kormányzati tanácsa a Svájci Büntető Törvénykönyv 4. fejezet 397. cikkelye, valamint a Szövetségi Törvény 8ff. cikkelye alapján a szövetség büntetés-végrehajtási és intézkedéseket fogantató feladatait a következőkben határozza meg:

Modellkísérlet

1.§ A szabadságvesztés büntetések elektronikus megfigyelés formájában történő végrehajtása a szövetségi igazságügyi és rendőrségi osztály által engedélyezett modellkísérlet keretében lehetséges.

Álalmazási terület / Időtartam

2.§ Az elektronikus megfigyelést a rövid időtartamú – 1 hónaptól 12 hónapig terjedő - szabadságvesztés büntetések végrehajtásának alternatívájaként; vagy egy hosszabb időtartamú szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozataként, a “félszabadság” végén, a szabadon bocsátás előtt, 1 hónaptól 12 hónapig terjedő időtartamban lehet alkalmazni.

A rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések elektronikus megfigyelés formájában történő végrehajtásakor, a szabadon bocsátás előtt, a letöltendő büntetés egy részét – legfeljebb 360 órát – közhasznú munkavégzés formájában is teljesíteni lehet.

Előfeltételek

3.§ Az elektronikus megfigyelési végrehajtási forma biztosításának előfeltétele, hogy:

a.) az érintett személy kinyilvánította a végrehajtási formára vonatkozó beleegyezését;

b.) az érintett személy napi 20,- svájci frankban meghatározott költség-hozzájárulást fizet, amennyiben erre pénzügyi viszonyai figyelembe vétele alapján képes;

c.) az érintett személy rendelkezik egy lakással és kész az illetékes munkatársaknak az elektronikus megfigyelési program keretében bejárást biztosítani;

d.) az érintett személy lakása egy csatlakoztatott telefonkészülékkel rendelkezik és az érintett személy magára vállalja a technikával összefüggő kapcsolási díjak megtérítését, amennyiben pénzügyi viszonyai figyelembe vételével erre képes;

e.) az érintett személlyel egy lakásban élő felnőtt személyek beleegyezése rendelkezésre áll;

f.) az érintett személy testileg és szellemileg egészséges és helyzete lehetővé teszi, megfelelő munka kifejtését, képzés folytatását, vagy foglalkoztatási programon való részvételét;

g.) az érintett személy igazolja, hogy munkahellyel rendelkezik-, illetve képzésen vesz részt;

h.) az érintett személy kész alávetni magát egy előzetesen megállapított napi- és heti rendnek és feltételezhető, hogy az elektronikus megfigyelés formájában történő végrehajtásból adódó kötelezettségnek eleget tesz,

és az iránta tanúsított bizalommal nem él vissza;

i.) az érintett személlyel szemben nem mondtak ki jogerős – az ország területéről történő – kiutasítást;

j.) az érintett személy, aki a büntetés-végrehajtás más formájából kerül az elektronikus megfigyelési rendszerbe, az eddigi végrehajtás idején megfelelő magatartást tanúsított.

Engedélyezési eljárás és program

4.§ A büntetés-végrehajtási hatóság az elítélt személynek – annak kérelme alapján – engedélyezheti a szabadságvesztés büntetés egészének vagy egy részének elektronikus megfigyelés formájában történő végrehajtását.

A büntetés egészének vagy egy részének elektronikus megfigyelés formájában történő letöltésére irányuló kérelmet legkésőbb a büntetés megkezdése előtt 30 nappal, illetve az elektronikus megfigyelési programba történő átlépés előtt, írásos formában kell az illetékes végrehajtási hatósághoz benyújtani, amely a formális előfeltételek ellenőrzése után a kérelmet állásfoglalás céljából továbbítja az elektronikus megfigyelésért illetékes hatóságnak.

Az elektronikus megfigyelésért illetékes hatóság az elítélt személlyel együttműködve meghatározza a végrehajtási programot.

A büntetés elektronikus megfigyelés formájában történő letöltésére irányuló formális engedélyt a büntetés-végrehajtási hatóság adja ki, amennyiben az elítélt személy az előirányzott napi-, illetve heti rend aláírásával nyilvánítja a programba történő beleegyezését.

A program a munkavégzés, a képzés, a szabadidős- és sporttevékenységek mellett egyéni- vagy csoportos terápiákon, valamint különleges nevelési- vagy iskolai programokon való kötelező részvételt is előírányozhat. A továbbiakban a tartózkodásra, az orvosi el-

látásra, az alkoholtartalmú italokról való lemondásra, a károk fedezésére és a jövedelem kezelésére vonatkozó utasításokat is tartalmazhat.

A végrehajtás

5.§ A büntetés elektronikus megfigyelés formájában történő letöltésének ideje alatt a büntetését töltő személyt minden végrehajtási kérdésben egy munkatárs vagy munkatársnő gondozza. A Basel-Stadt-i pártfogó felügyelet vagy az önkéntes szervezetek által kifejtett pszichoszociális tanácsadást és gondozást folyamatosan fenntartják.

A büntetés elektronikus megfigyelés formájában történő letöltésének teljes ideje alatt szigorúan követni kell a munkatársak utasításait.

Amennyiben az elítélt személy a számára meghatározott programot nem tudja betartani, vagy a megállapított program körülményei megváltoznak - különösen a munkahely-, -idő, stb. vonatkozásában - akkor ezt haladéktalanul közölni kell a munkatárssal.

A büntetés elektronikus megfigyelés formájában történő letöltésének ideje alatt legalább heti 20 óra időtartamú foglalkoztatási programon való részvételt kell igazolni. Lakáson kívüli szabadidőre – amellyel az elítélt személy szabadon rendelkezhet – nem formálhat külön jogot. A lakáson kívüli szabadidő biztosítása – amellyel az elítélt szabadon rendelkezhet – az elektronikus megfigyelés folyamatban lévő fázisának függvénye.

A lakáson kívüli szabadidő – amellyel az elítélt szabadon rendelkezhet - a következő fokozatos fázisok szerint alakul:

1. hét – 4. hét: 5 óra szombatonként és 5 óra vasárnaponként

5. hét – 8. hét: 8 óra szombatonként és 8 óra vasárnaponként

A 9. hét és azt követően: pénteken 17.00 órától hétfőn 8.00 óráig

A társadalmi szintű ünnepnapok vasárnapnak számítanak.

Egy hosszabb szabadságvesztés büntetés letöltése keretében az elektronikus megfigyelési programba történő átlépéskor azzal a fázissal kezdenek, amely az átlépő személy számára egy legalább egyenértékű szintet jelent.

A munkatárs, illetve a munkatársnő a büntetését töltő személynek kiegészítésként, valamennyi fázis ideje alatt, legfeljebb heti két alkalommal, a lakáson kívül, időben behatárolt szabadidőt biztosíthat, amellyel az elítélt szabadon rendelkezhet.

Amennyiben a büntetését töltő személy szombatonként és vasárnaponként dolgozik, akkor a lakáson kívül tölthető szabadidejét – amellyel szabadon rendelkezhet – másik hétköznapra át lehet tenni.

Megrovás, fokozatos visszahelyezés és félbeszakítás

6.§ Enyhébb vétségeknél - mint pl. a megállapított időbeli előírások egyszeri, kis mértékű be nem tartása - a büntetését töltő személy megrovására kerül sor.

Durvább vétségeknél – mint pl. erőteljes eltérés az előírányzott programtól - vagy ismételten előforduló enyhébb vétségeknél a lakáson kívül tölthető szabadidő – amellyel az egyén szabadon rendelkezik – egyszeri le rövidítésére vagy törlésére; egy fázis meghosszabbítására, vagy egy korábbi fázisba történő visszahelyezésre kerül sor.

Súlyos vétségeknél – mint pl. a hatóságok félrevezetése, a technikai ellenőrző be rendezések manipulációja, vagy a büntetését töltő egyén elektronikus megfigyelés folytatásáról történő lemondása – a büntetés elektronikus megfigyelés formájában történő letöltését megszakítják és a büntetését töltő személyt visszautalják az illetékes végrehajtási hatósághoz.

Szervezet és jogorvoslat

7.§ Az elektronikus megfigyelés Basel-Landschaft kantonnal együtt kerül végrehajtásra. Az elektronikus megfigyelésért illetékes hatóság egy vezetőtől, vagy vezetőből, azok helyetteséből, valamint a munkatársakból áll.

Az elektronikus megfigyelésért illetékes hatóság rendelkezései ellen a szabadság-elvonás és szociális szolgálatok osztályához lehet panasszal fordulni. A szabadságelvonás és szociális szolgálatok osztály döntései ellen Basel-Stadt kanton kormányzati tanácsához lehet panasszal fordulni.

Biztosítás

8.§ Az elektronikus megfigyeléssel történő végrehajtás időtartama alatt az elítélt személynek kell biztosításáról gondoskodnia.

Záró rendelkezés

9.§ Ez a rendelet nyilvánosságra hozható és az elektronikus megfigyelés formájában történő büntetés-végrehajtás engedélyezett modellkísérleteinek időtartama alatt hatályos.

Fordította: Posztobányi Mária

A büntetés-végrehajtási jog kézikönyve

Mint ismeretes: a magyar büntetés-végrehajtásban a nyolcvanas években bekövetkezett kedvező változások jogszabályi alapját, a jelenleg is hatályos 1979. évi 11. tvr. (a továbbiakban Bv. tvr.) teremtette meg. E nagy jelentőségű jogszabály – a büntetés-végrehajtási jog legfontosabb pillére – a kihirdetésétől eltelt több mint húsz évben számos módosításon ment keresztül. Közülük legjelentősebb az 1993. évi XXXII. törvény volt, amely a nemzetközi elvárások és jogharmonizációs törekvések érvényesülését tükrözte.

A büntetés-végrehajtási jog, mint jogi stúdium, hozzávetőleg két évtizeddel ezelőtt – a Bv. tvr. megjelenése után – különült el a büntetőjog másik két nagy területétől, az anyagi és az eljárási jogtól, s csak hosszú fejlődés után a közelmúltban lett egyetemi tantárgy hazánk valamennyi állam- és jogtudományi karán – hasonlóan a jogállamok gyakorlatához.

Érdeemes áttekinteni hogyan alakult a büntetés-végrehajtási joggal foglalkozó tankönyvek, jegyzetek kiadása a rendszerváltást követően. Először Dr. Vókó György könyve (Büntetés-végrehajtási jog. Pécs. Janus Pannonius Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. 1996.) jelent meg, majd a Dr. Horváth Tibor által szerkesztett büntetés-végrehajtási jog jegyzet látott napvilágot a Rendőrtisztvi Főiskola és a Rejtjel Kiadó gondozásában, 1999-

ben. Ugyanabban az évben jelentette meg a Dialóg Campus Kiadó Dr. Vókó György: A magyar büntetés-végrehajtási jog című művét (azóta a könyv két újabb kiadást is megért).

A büntetés-végrehajtási jog szakirodalmában a 2001 őszen újabb fontos kiadvánnyal gyarapodott. A HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. megjelentette a Büntetés-végrehajtási jog kézikönyve című könyvet. (A könyv borítóján A büntetés-végrehajtási jog magyarázata cím szerepel.) A kötet különös jelentőségét az adja, hogy a büntetés-végrehajtási jog kommentárja ez idáig nem került kiadásra.

A szerzők – Dr. Belovics Ervin, Dr. Lajtár István, Dr. Pacsek József és Dr. Vókó György –, akik a büntetés-végrehajtási jog kiváló ismerői, a szakterületüknek megfelelő fejezeteket dolgozták ki a könyvben, amelynek szerkesztését Dr. Vókó György végezte el.

A mű alapvetően Bv. tvr. kommentálására épül, bizonyos kérdésekben felhasználja a Btk., a Be. illetve a Bv. Szabályzat és egyes IM-rendeletek joganyagát rendelkezéseinek, továbbá tartalmazza a Legfelsőbb Bíróság büntetés-végrehajtási állásfoglalásait és elvi jelentőségű eseti határozatait is. A könyvben a normaszövegek ismertetése után következik azok értelmezése. A kötet anyaga kilenc fejezetre oszlik.

A szerkesztő bevezetője a bűnözés elleni küzdelem kontextusában helyezi

el a büntetés-végrehajtási jogot, leszögezi annak önálló jogágazat mivoltát, meghatározza fogalmát. Utal a büntetés-végrehajtási jog és a szabadságvesztés büntetés végrehajtásának kapcsolatára: „A büntetés-végrehajtás során kialakuló jogviszonyok jellegük-ből adódóan eltérnek más jogviszonyoktól, amit a hatályos joganyag is kifejez. A büntetés-végrehajtási jog nem szűkül le a ****börtönügyre****, tartalmazza valamennyi büntetés, büntető intézkedés végrehajtásával kapcsolatos jogviszonyok szabályozását”.

Az első két fejezet – amelynek szerzője Dr. Vókó György – a Bv. tvr. alapvető rendelkezéseit magyarázza, illetve a büntetés-végrehajtás szervezetével, rendszerével és folyamatával foglalkozik. Ez utóbbi anyagrész kitér a végrehajtás előkészítésére, annak elrendelésére, megkezdésére, rendjére, továbbá a végrehajtás befejezésére és a befejezés utáni teendőkre.

A harmadik fejezet – írja Dr. Lajtár István – a bíróság büntetés-végrehajtási feladatait részletezi. Az olvasó nyomon követheti – többek között – a bv. bíró eljárásának jellemzőit, a bv. bíró hatáskörével, illetékességével, a bv. bírói meghallgatással, a tárgyalással, a bűnügyi költséggel kapcsolatos kérdéseket. A szerző végül részletesen bemutatja az egyes bv. határozatokat (a szabadságvesztés fokozatának megváltoztatása, az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása stb.).

A szabadságvesztés végrehajtásának célját, feladatát, illetve teljesítésének biztosítékait, tartalmát és tartamát tekinti át a könyv negyedik fejezete. Ezen anyagrész – amelynek szerzője

Dr. Vókó György – a büntetés-végrehajtás olyan fontos területeivel foglalkozik, mint a biztonsági intézkedések, a kényszerítő eszközök használata, az emberséges bánásmód alkalmazása, továbbá a foganatba vétel és a nyilván tartás kérdése.

A szabadságvesztés végrehajtásának rendje címet viselő ötödik fejezetben szintén Dr. Vókó György kommentárjai olvashatók. A szerző először a fokozatváltás, az enyhébb végrehajtási szabályok, az átmeneti illetve a gyógyító-nevelő csoport témakörét érinti, ezt követően az elhelyezés, az őrzés-felügyelet-ellenőrzés, továbbá az anyagi és egészségügyi ellátás kérdéseire tér rá. Az elítéltek nevelését, foglalkoztatását, munkáltatását, képzését két alfejezet is tárgyalja. Az elítéltek jogi helyzetének áttekintését követően a különleges kategóriák (fiatalok, nők stb.) szabadságvesztésének végrehajtását taglalja a szerző. A fejezet az elítéltek végleges és feltételes szabadításának kommentárjaival zárul.

A hatodik fejezet – írja Dr. Vókó György – a nem szabadságvesztéssel járó büntetések végrehajtását kommentálja. A fejezet három nagy kérdéskört dolgoz fel. Ezek a következők: a közérdekű munka végrehajtása, a pénzbüntetés végrehajtása, valamint a mellékbüntetések (a közügyektől eltiltás, foglalkozástól eltiltás stb.) hatályosulása.

A következő gondolati egység – Dr. Pacsek József jóvoltából – az intézkedések végrehajtását tekinti át. Az intézkedések rendkívül szerteágazó anyagából a szerző a kényszergyógy-

kezelés végrehajtásának, az elkobzás végrehajtásának és a pártfogó felügyelet végrehajtásának szentelte a legnagyobb teret.

A nyolcadik fejezetben Dr. Belovics Ervin a személyes szabadságot érintő eljárási kényszerintézkedések és cselekmények végrehajtásának jogszabályait kommentálja. A fejezet az őrizetve vétel foganatosítását, az előzetes letartóztatás végrehajtását, továbbá az előzőeknél kisebb jelentőségű kényszerintézkedések: a házi őrizet, az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtását, illetve az elmeállapot megfigyelését részletezi.

A könyv kilencedik, utolsó fejezetében Dr. Lajtár István a büntetés-végrehajtás egyes járulékos feladatait részletezi. E helyütt a szabadságvesztési elzárás végrehajtásáról, a bűnügyi és a büntetés-végrehajtási nyilvántartásról, valamint a bűnmegelőzési ellenőrzés végrehajtásáról olvashatunk. A kötet a büntetés-végrehajtási jog legfontosabb irodalmának felsorolásával fejeződik be.

A könyv szerkezetét alapvetően a Bv. tvr. felosztása befolyásolta. Tekintve a számos egyéb – fentebb már említett – joganyag beépítését a szö-

vegbe: áttekinthető, logikus a kötet felépítése. Az egyes fejezetek, anyagrészek illetve a kommentárok terjedelme a büntetés-végrehajtási jog adott területének jellegéhez igazodik.

A normaszövegek értelmezése az elméleti és gyakorlati szempontok szerint történik a könyvben. (A különböző forrásból származó normaszövegek tipográfiailag jól elkülönülnek egymástól.) A magyarázatok során a szerzők egyrészt törekszenek az egységes szemlélet kialakítására, másrészt némi helyen szubjektív álláspontjukat is kifejtik. Egyes anyagrészeknél (pl. a közérdekű munka végrehajtásának kapcsán) a nemzetközi tapasztalatok is helyet kaptak a kötetben.

Összefoglalásul megállapíthatjuk, hogy a Büntetés-végrehajtási jog kézikönyve című kötet megjelenése széles szakmai igényt elégít ki. A kiadvány nem csak a jogág elméletével foglalkozók s a gyakorló jogászok munkáját könnyíti meg, hanem a büntetés-végrehajtási szakemberek érdeklődése is számot tarthat, s ezen kívül a képzésben és továbbképzésben is felhasználható.

Deák Ferenc István

Könyvajánló

Balázs Sándor—Nagy Andor: A romapedagógia elméleti és gyakorlati alapjai. Szöveggyűjtemény. Bp. OKKER Kiadó. 2000. 199 oldal. 850 Ft.

A hazai cigányság problémái korábban csupán időszakosan, egy-egy felhángoló konfliktus után kerültek a figyelem középpontjába. Mára, részben a média jóvoltából, ezek a problémák a mai magyar közélet állandó témájává váltak, széles körben vált világossá, hogy a romák életkörülményeinek jelentős javítása – uniós csatlakozásunk miatt is – halaszthatatlan feladat.

A közoktatásban, amely a romák felzárkózásának esélyét nyújthatná, bizonyos eredmények ellenére – köztudottan – nem tapasztalható komoly előrelépés a cigány tanulók nevelésében. A kevés számú pozitív példa nem feledtetheti a tényt: iskolarendszerünk jelen állapotában nincs felkészülve cigány tanulók iskolai problémáinak hathatós kezelése.

A rendszerváltozást követően a cigányság oktatásával kapcsolatos viták tovább éleződtek. Ma is folynak eszmecserék arról, hogy a cigány tanulók iskolai problémáinak kezelése etnikailag semleges vagy markánsan etnikai szempontú legyen, hogy az integrált vagy az autonóm oktatás-e a jobb. Nagyok a véleménykülönbségek a felzárkóztatás hatékonyságát, valamint a támogatási rendszer eredményességét illetően, és még sorolhatnánk a vitatott kérdéseket.

A szöveggyűjtemény nem a különböző nézetek szembeállítására törekszik, hanem használható, gyakorlatias ismereteket kíván közölni. A szerkesztők egyrészt nagyobb tanulmányokból, másrészt vizsgálatokból merítettek, illetve a könyv harmadik egysége rövid nemzetközi kitekintést nyújt: hogyan oktatják a cigánygyermeket Európa egyes országaiban.

Bűn és bűnhődés. 1-2. kötet. Győr. Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata. 2000–2001. 225, 131 oldal. 2400 Ft. (Győri tanulmányok. Tudományos Szemle. 23-24.)

Győr Város Levéltára, a Győri Xántus János Múzeum és a Magyar Kriminológiai Társaság Észak-dunántúli Regionális Szekciója 1999. Április 29-30-án rendezte meg a „Bűn és bűnhődés” című tudományos konferenciát. A konferencia és a hozzá kapcsolódó kiállítás sorozat fővédnöke Dr. Dávid Ibolya igazságügyi miniszter asszony volt.

A kétnapos rendezvényen közel negyven előadás hangzott el főként a büntetőjog története témakörben. Az előadások mellett nyolc tematikus kiállítást tekinthettek meg az érdeklődők. A konferencia anyagát közlő első kötetben tizenhat, a másodikban hét tanulmány található. E gazdag és rendkívül változatos anyagból csak azokat az írásokat emeljük ki, amelyek szorosabban kapcsolhatók a büntetés-végrehajtáshoz.

Az első kötetben Dr. Vókó György tanulmánya a magyar büntetés-végrehajtási jog európai harmonizációs eredményeit mutatja be. Pados József a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön történetét dolgozta fel. Marosi Krisztina tanulmányának tárgya a középkori börtön. Márfi Attila dolgozata a dualizmus korának rabsegélyezésébe enged bepillantást. A második kötetből kiemelendő Vigh József tanulmánya, amely a bűn és bűnhődés problémáit a kriminál politikai elvek tükrében vizsgálja.

E két kötet értékét – tartalmukon túl – a nagyon szép, igényesen kialakított külső is növeli. A könyvek illusztrálására archív börtönfotókat használtak fel. Mindkét kiadvány címlapján Bali Mihály magyar királyi ítéletvégrehajtó egészalakos fényképe szerepel.

Gulag. A szovjet táborrendszer története. Szerk. Krausz Tamás. Bp. Pannonic Kiadó. 2001. 440 oldal. 3490 Ft.

A Gulag-ról, a szovjet „átnevelő” és/vagy munkatábor-rendszerről a szélesebb magyar közvélemény előtt Szolcsenyicin „*A Gulag szigetcsoport*” című műve 1989-es megjelenése óta tud.

Az az óta eltelt bő évtizedben számos visszaemlékezés jelent meg magyarul a Gulagról. (Ld. pl. Rózsás János könyveit.) Ez az idő azonban nem volt alkalmas arra, hogy a szépirodalmi művek és memoárok mögé a történeti feldolgozások is felsorakozzanak. A sztálini koncentrációs táborok jelensége a kedvelt publicisztikai témává lépett elő, s fokozatosan a történetiszemlélet revíziójának egyik kiemelt terepe lett hazánkban. Gulag és

Auschwitz egymás szinonimájává vált. A nemzetközi tudományosságban ugyanakkor az utóbbi időben jelentős kutatások folytak, amelyek – a kötet szerkesztője szerint – „tarthatatlanná teszik az ilyen leegyszerűsítéseket, torzításokat, a hitleri Németország és a sztálini Szovjetunió történelmi egybemosását”.

A kötet az ELTE Ruszisztikai Központjának szellemi terméke. Egyrészt magyar és külföldi szerzők tanulmányait közli hármast bontásban (történelmi értelmezés, működés, számadatok), másrészt dokumentumokat, forrásokat, adatokat publikál, harmadrészt, mellékleteket tartalmaz.

A kiadvány kétségtől a Gulag-jelenség sokoldalú bemutatására törekszik, ám egyes megállapításai bizonyára vita tárgyát fogják képezni a szűkebb szakma, illetve a széles nagyközönség körében.

2001. 50 Emlékkönyv 1951 éves a börtönbútorgyár. Szerk. Oláh Miklós. Szeged. Bába és Társai Kiadó. 2001. 272 oldal. 1500 Ft. (A Tisza Hangja 104.) („Szegedi Csillagbörtön” történeti, tudományos, módszertani közlemények III.)

Jelen kötet az Alföldi Bútorgyár fenállásának 50. évfordulójára készült, ám nem csak a Szegedi Fegyház és Börtönben folyó bútorgyártás öt évtizedére tekint vissza, hanem képeket villant fel a munkáltatás történetéből is.

Csapó József ügyvezető igazgató bevezető tanulmánya dokumentumok alapján mutatja be az elítélt-foglalkoztatás kialakulását, filozófiáját, a különböző korok felfogását. Ezután a visszaemléke-

zések következnek, amelyek érzékletesen, helyenként a humort sem mellőzve idézik fel a bűrtorgyár múltját. A tanulmányok sorában Balogh László, Jeszenszky Soma, Mocsai Zoltán, Nagy István, Oláh Miklós és Zsifkó Jánosné írásait olvashatjuk. A Dokumentumok, események címet viselő gondolati egységben Balogh László a gyár életében bekövetkezett tragédiákat dolgozza fel, Gaál Béla szintén az intézet hősi halottainak állít emléket. Ebben a részben Csóti Andrásnak egy korábbi, a Börtönügyi Szemlében megjelent írása is helyet kapott.

A könyv közli a bűrtorgyárral kapcsolatban megjelent irodalmat, ezen felül egy nagyon informatív mutatóval is rendelkezik, amely a személyek és földrajzi helyek neveinek feltüntetésén kívül intézménynév-, sőt gyártmány-mutatót is tartalmaz. A kötetben – a korábbi hagyományoknak megfelelően – idegen nyelvű összefoglalók találhatók.

A szerkesztő, Oláh Miklós utószavában felidéz a könyv megszületésének körülményeit, s köszönetet mondva a közreműködőknek kifejezi azt a meggyőződését, hogy a bűrtorgyár történetének feldolgozását csak egy második, bővebb anyagú monográfia teheti teljessé.

Szántó Gábor: Mundérban mindhalálíg. Zsarusírató. Bp. ESZGÉ Bt. 2001. 576 oldal. 1500 Ft.

A szerző, aki könyvét rendőr barátainak és a rend minden barátjának ajánlja, még a nyolcvanas évek végén látott annak a feladatnak az elvégzéséhez, hogy a munkájuk során életüket veszített rendőrök életútját felkutassa.

A gyűjtőmunka a – könyv írója szerint – rendkívül hosszadalmasnak és fáradságosnak bizonyult. A felgyülemlett adatokat Szántó Gábor, ha lehetett, több oldalról is ellenőrizte. Eredményeinek egy részét bűnügyi hetilapokban publikálta – történeti vázlatai a Börtönújságban is megjelentek –, az egész anyag könyv alakban azonban csak most látott napvilágot.

A kiadvány előszavának címe – Védenek és védtelek – egyrészt a rendőrség fáradságos, nem eléggé megbecsült munkájára, másrészt arra utal, hogy a rendőrök gyakran válnak bűncselekmény áldozatává.

A könyv huszonnégy hősi halált halt rendvédelmi dolgozó portréját vázolja fel. A rendkívül olvasmányos írások feltárják az áldozatok életét, hogy kik voltak ők, haláluk körülményeit, azt, hogy mi lett gyilkosaikkal, s hogy hogyan élnek özvegyeik, árváik.

A kötet végén található Mártírok, hősök, áldozatok című adattár a fellelhető történeti adatok felhasználásával összegyűjti a meggyilkolt rendvédelmi dolgozók neveit – a kezdetektől 1999-ig. Közöttük megtalálhatók a büntetés-végrehajtás hősi halottai is. Az időrendi felsorolás az adott időszak belügyminisztereinek, főkapitányainak neveit szintén tartalmazza.

A kriminalisztika aktuális kérdései. Tanulmányok öt európai országból. Szerkesztette Katona Géza. Bp. BM. Kiadó. 2001. 251. oldal. 1280 Ft.

Közismert, hogy hazánkban viszonylag rövid időn belül jelentkeztek a rendszerváltás nyomán kialakult tár-

sadalmi-gazdasági fejlődés nemkívánatos kísérőjelenségei. Nyilvánvalóvá vált, hogy komolyan számolni kell az ugrásszerűen meg növekedett bűnözés következményeivel.

A bűnözés elleni harcban komoly szerepet kell kapnia – többek között – az új körülményekhez igazodó kriminalisztikának is. A kriminalisztika azon tudományok körébe tartozik, amelynek ismeretanyaga állandóan – és időszakonként igen gyorsan – változik. Egy újabb tudományos eredmény, egy jogszabályváltozás, vagy éppen egy új elkövetési metódus olyan helyzetet teremthet, amelyre feltétlenül reagálni kell.

A kötet tizenkét tanulmányt tartalmaz. A német, osztrák, svájci, angol és lengyel szerzők írásait két nagy cso-

portba sorolhatjuk. A szerzők egy része a kriminalisztika fejlődési perspektíváival foglalkozik, más részük egyéb témákat érint. Olvashatunk a könyvben, pl. a szervezett bűnözés nemzetországi helyzetéről, a bűnözés elleni harc ausztriai kérdéseiről vagy a számítógép alkalmazásáról a kriminál technikában.

Jelen kötet elsősorban a Rendőrtiszti Főiskolán folyó, a kriminalisztikával kapcsolatos oktatást segíti, azonban nem csak az oktatók és hallgatók, hanem a kutatók és a gyakorlati szakemberek is haszonnal forgathatják e munka lapjait. A könyv gondolataival érdemes megismerkedni a kriminalisztika hazai fejlesztése és az uniós csatlakozásunk érdekében.

Deák Ferenc István

*Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság
Szakkönyvtára szerzeményeiből.*

TARTALOM

MŰLT

3 dr. Mádl Ferenc—dr. Dávid Ibolya—Fónay Jenő: Emlékhely avatás a Kisfogház udvarán

MŰHELY

15 dr. Lőrincz József: Harmonizációs törekvések és problémák a magyar büntetőügyben a rendszerváltozás időszakában

23 dr. Csordás Sándor—Csóti András—Garami Lajos—dr. Müller Anikó: Szabadságvesztés végrehajtási fokozatok nélkül? (Gondolatok az új Btk. kodifikációjához)

39 Módos Tamás: Vitaindító a fogva tartottak neveléséről

TAPASZTALAT- CSERE

45 Fliegaufer Gergely: A magyar büntetés-végrehajtás professzionalizálása (A MATRA programról)

53 Szabó István: Interjúk

TANULMÁNY

59 dr. Lajtár István: Az ügyészség büntetés-végrehajtás feletti törvényességi felügyeleti és jogvédelmi szerepéről

FÓRUM

73 dr. Bökönyi István: A magyar büntönlelkészség története 2000-ig, visszaállításának előkészítése, működésének tapasztalatai

81 L. Molnár István: A lélek hangja

KITEKINTÉS

87 Cséri Zoltán: Beszámoló jelentés a Németországban (Bajorországban) járt, az Országos Parancsnok Úr által vezetett és a Parancsnoki Kollégium által szervezett szakmai látogatásról

97 dr. Csordás Sándor: A büntetés-végrehajtás tanulmányozása Németországban 2001. május 14–18. között

DOKUMENTUM

113 Jonas Weber: Az elektronikus megfigyelés kísérleti bevezetése Svájcban (a 2001. október 11-i előadás fordítása) – fordította: Posztobányi Mária

TÉKA

125 Deák Ferenc István: A büntetés-végrehajtási jog kézikönyve

128 Deák Ferenc István: Könyvajánló

CONTENTS

PAST

3 dr. Ferenc Mádl – dr. Ibolya Dávid – Jenő Fónay: Inauguration of a memorial in the court of the Small Minimum Security Prison

WORKSHOP

15 dr. József Lőrincz: Efforts and difficulties of harmonization within the Hungarian prison System at the time of change of regime

23 Dr. Sándor Csordás – András Csóti – Lajos Garami – dr. Anikó Müller: Prison sentence without regimes? (Ideas about codification of the new Penal Code)

39 Tamás Módos: Bringing arguments on education of inmates

EXCHANGE OF EXPERIENCE

45 Gergely Fliegauf: Professionalisation of the Hungarian Prison Service (about MATRA project)

53 István Szabó: Interviews

STUDY

59 Dr. István Lajtár: On the prosecutor's legal supervision and law defensive role over the prison service

FORUM

73 dr. István Bökönyi: History of Hungarian prison chaplain service till 2000, preparation of its restoring, experience of its functioning

81 István Molnár: The sound of soul

OUTLOOK

87 Zoltán Cséri: Report on the professional visit in Germany (Bavaria) conducted by the director general and organized by the Prison Governors' Board

97 dr. Sándor Csordás: Studying the prison service in Germany between 14-18 May 2001

DOCUMENTARY

113 Jonas Weber: Experimental introduction of electronic monitoring in Switzerland (translation of the lecture 11 October 2001.) – translated by Mária Posztobányi

BOOKSHELF

125 Ferenc Deák: Handbook of the prison service law

128 Ferenc Deák: Bibliography inscription

INHALT

VERGANGEN- HEIT

3 dr. Ferenc Mádl – dr. Ibolya Dávid – Jenő Fónay: Denkmalseröffnung im Hof von "Kisfogház" [wo die ehemalige politische Gefangene waren, in Budapest]

WERK

15 dr. József Lőrincz: Probleme und Erzielungen in der ungarischen Justiz im Zeitraum der Wende

23 dr. Sándor Csordás – András Csóti – Lajos Garami – dr. Anikó Müller: Freiheitsentzug ohne Stufen? (Ideen über die neue Kodifikation des Strafrechtsgesetzes)

39 Tamás Módos: Zum Start der Diskussion: Betreuung der Gefangenen

ERFAHRUNGS- AUSTAUSCH

45 Gergely Fliegauf: Profession-
sentwicklung bei dem ungarischen Straf-
vollzug (Über das MATRA Program)

53 István Szabó: Interviews

STUDIE

59 dr. István Lajtár: Gesetzliche
Aufsichts- und Rechtsschutzfunktion des
Staatsanwaltes bei dem Strafvollzug

FORUM

73 dr. István Bökönyi: Die Ges-
chichte der ungarischen Zuchtspastorat
bis Jahre 2000, Vorbereitungen für Wie-
dereinstellung und Laufserfahrungen

81 István Molnár: Der Ton von
der Seele

AUSBLICK

87 Zoltán Cséri: Reisebericht
über die Studienfahrt nach Deutschland
(Bayern) des ungarischen Komitee der
Anstaltsleiter mit der Führung des Gene-
raldirektors

97 dr. Sándor Csordás: Studien-
besuch bei dem deutschen Strafvollzug
zwischen 14 und 18 Mai 2000

DOKUMENTEN

113 Jonas Weber: Vorläufige
Einführung des elektronischen Aufbe-
wahrungsystems in der Schweiz (Referat
am 11-sten Oktober 2001. im Ungaris-
chen Strafvollzugsamt, Übersetzung:
Mária Posztobányi)

BIBLIOTHEK

125 István Ferenc Deák: Hand-
buch für Stafvollzugsrecht

128 István Ferenc Deák: Büche-
rempfehlung

Megújulás

A jelenlegi kormányzat nem sokkal hivatalba lépését követően fontos céljaul tűzte ki a magyar büntetés-végrehajtás fejlesztését, az elavult épületrészek, szerkezeti elemek felújítását, továbbá számottevő férőhelybővítést és a börtönök zsúfoltságának csökkentését, a börtönbeli körülmények általános javítását (ezek között említhetjük a büntetés-végrehajtási állomány illetményének jelentős mértékű emelését, a börtönlelkészi szolgálat létre-

hozását, és a fogvatartotti programok gazdagodását). Napjainkban ezen ígérek bevaltásának lehettünk tanúi. A Márianosztrai Fegyház és Börtönben egy 40 férőhelyes felújított körletet, míg a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben a szintén felújított III-as számú körletet, valamint az intézet területén működő Sopronkőhidai Szövő- és Ruhaipari Kft.-ben két új gépet adott át rendeltetésének dr. Hende Csaba, az IM politikai államtitkára.

Ára: 300 forint

Számítógépes kabinetek

Egyre több büntetés-végrehajtási intézetben működnek ma már számítógépes kabinetek, amelyek a fogvatartottak képzését és foglalkoztatását egyaránt szolgálják. E kabinetek létrehozását a kormány Széchenyi-tervének megvalósítása teszi lehetővé. Kétségtelen, hogy a számítógépek világában eligazodó, jelenleg szabadságvesztésüket töltő emberek szabadulásuk után nagyobb eséllyel tudnak majd beilleszkedni a társadalomba.

Október derekán a Budapesti Fegyház és Börtön „B” objektumában adott át ünnepélyes körülmények között rendeltetésének egy ilyen számítógépes kabinetet Sík Zoltán informatikai kormánybiztos és dr. Somogyvári István, az IM közgazgatási államtitkára.

